Stroh, Alfred Henry
Grunddragen af Swedenborgs lif

Pris 1 krona.

GRUNDDRAGEN AF
SWEDENBORGS LIF

AF ALFRED H. STROH

STOCKHOLM, NYKYRKLIGA BOKFÖRLAGET, 1908.

GRUNDDRAGEN AF
SWEDENBORGS LIF

GRUNDDRAGEN

AF

SWEDENBORGS LIF

AF

ALFRED H. STROH, M. A.

MED ILLUSTRATIONER.

STOCKHOLM
NYKYRKLIGA BOKFÖRLAGET
1908.

STOCKHOLM
K. B. BOSTRÖMS BOKTRYCKERI
1908.

DE SVENSKA FRÄMJARNA AF RÄTTVISA

MOT SWEDENBORGS MINNE

TILLÄGNAS FÖLJANDE LEFNADSTECKNING ÖFVER DERAS
STORE LANDSMAN

VÖRDSAMT

AF

FÖRFATTAREN.

FÖRORD.

DEN svenske läsarens uppmärksamhet har sedan 1902 på flera sätt ånyo riktats på Emanuel Swedenborgs lefnadssaga och skrifter. Sedan Kungl. Vetenskapsakademien på förslag af professor Gustaf Retzius tillsatte en Swedenborgskommitté 1902, hafva icke allenast två delar af akademiens serie af Swedenborgs naturvetenskapliga skrifter jämte brefväxling sett dagen, utan äfven den vidtfräjdade forskarens och siarens jordiska kvarlefvor flyttats från England till Sverige. Denna sistnämnda tilldragelse har väckt den svenska allmänhetens intresse såsom aldrig förr och har redan inom den svenska litteraturen hugfästs genom August Strindbergs »En blå bok» och Ernst Liljedahls »Swedenborg».

Då författaren af föreliggande Swedenborgsbiografi, ehuru utlänning, har haft tillfälle under trenne vistelser i Sverige att vara med alltsedan 1902 vid den kraftiga rörelse, som på ett så slående sätt gjort rättvisa åt minnet af den svensk, som utanför Sveriges gränser måhända är den mest kände af alla

dess söner, må det vara äfven honom tillåtet att bringa en krans åt Swedenborgs minne.

Själfva hufvudstommen af denna biografi utgöres i första rummet af en skildring af den sida hos Swedenborgs lif, som är den mest betydelsefulla, nämligen hans forskare- och författareverksamhet. Många upplysningar hafva därför af utrymmesskäl måst utelämnas. Några hänvisningar till själfva källorna finnas emellertid i 8:de kapitlet såväl som i »några hänvisningar till litteraturen». I det 9:de kapitlet finner man en kort beskrifning öfver förflyttandet af Swedenborgs kvarlefvor från London till Upsala domkyrka. Den på sidan 15 omtalade förteckningen af Swedenborgs skrifter kommer af utrymmesskäl att utgifvas som ett bihang till denna biografi.

Må den rörelse, som på ett så lyckligt sätt börjats för att få Swedenborg insatt på hans rätta plats i vetenskapens och filosofiens historia, icke afslutas, förrän Sveriges häfder och världshistorien hafva intagit ett nytt kapitel: »Swedenborg».

FÖRFATTAREN.

Stockholm i december 1908.

KAPITEL I.

Swedenborgs föräldrar, barndom och studier vid Upsala Universitet, 1688—1709.

EMANUEL SWEDENBORG föddes i Stockholm den 29 januari 1688. Fadern var Jesper Swedberg (1653—1735), son af Daniel Isaacson, en bergsman, bosatt på gården Sweden nära Falun, där Linnés bröllop sedermera firades 1739.

Då hans son Emanuel föddes, var Jesper Swedberg pastor vid Lifgardet till häst. Efter att ha varit hofpredikant, pastor i Vingåker, teologie professor och domprost i Upsala slutade han sin bana som biskop i Skara, där han dog 1735 å biskopssätet Brunsbo. Hans första hustru, Sara Behm (1666—1696), var dotter till assessorn i bergskollegium Albrekt Behm. Hon gaf lif åt nio barn, fem söner och fyra döttrar, af hvilka Emanuel var det tredje. Modern dog i Upsala 1696, då Emanuel var åtta år gammal. Året därpå gifte fadern om sig med Sara Bergia och efter hennes död 1720 med Christina Arrhusia. År 1719 adlade drottning Ulrica

Eleonora biskop Swedbergs andra hustru och hans barn med första hustrun under namnet Swedenborg. Med andra och tredje hustrun hade biskopen inga barn.

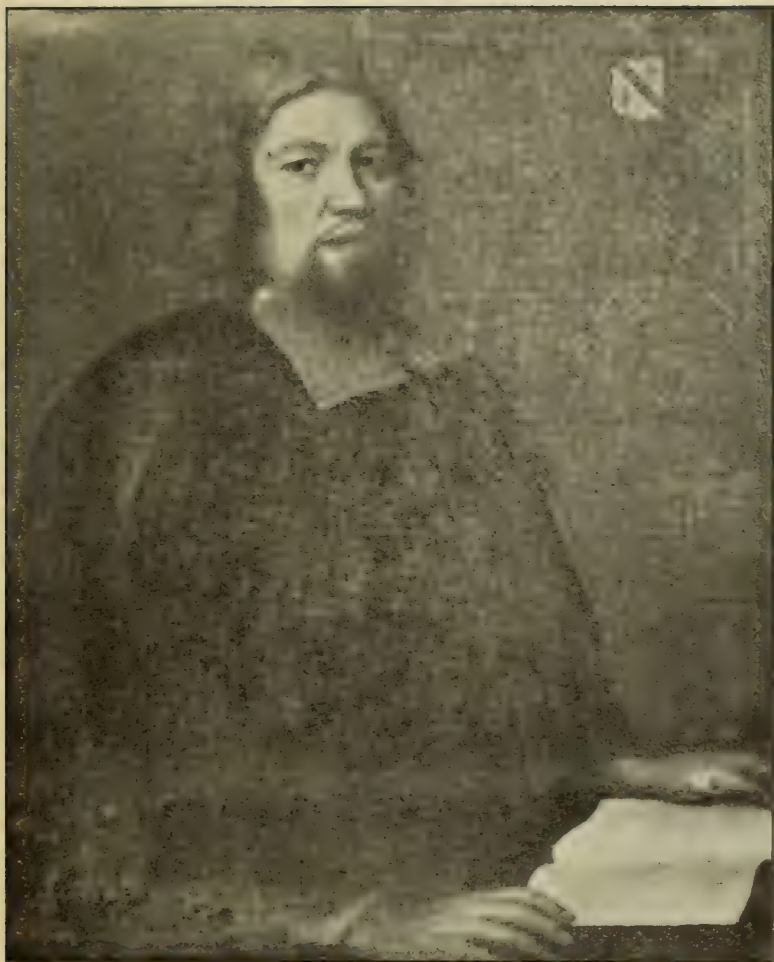
Jesper Swedbergs lif och verksamhet äro mycket väl kända, men om Sara Behm vet man knappt något, och det lilla, som har bevarats, har hittills icke användts i Swedenborgsbiografier. Af ett sällsynt tryck, en inbjudning till hennes begrafning, utgifven i juli 1696 af Upsala universitetets rektor, professor Schwede, framgår, att hon dog i Upsala den 17 juni 1696 af en häftig feber. Hennes milda och vänliga karaktär och barmhärtighet mot de fattiga äro särdeles berömda, och det omnämnes, att hon kort före sin bortgång planlade en välgörenhetsanstalt för de fattiga. Tidigt lämnad föräldralös, uppfostrades hon af Jesper Swedbergs broder Petrus (adlad Schönström), gift med hennes äldre syster Anna Margareta Behm. Gift vid aderton års ålder, var Swedenborgs moder en exemplarisk hustru, och hennes tidiga bortgång, då Swedenborg var blott åtta år gammal, måste ha varit ett af de starkaste intrycken i hans barndom. Hans äldre broder, Albertus, född 1684, insjuknade i feber och dog tio dagar efter modern, den 27 juni. Begrafningen skedde den 19 juli i domkyrkan,

SARA SWEDBERG, f. BEHM (1666—1696),
Emanuel Swedenborgs moder.
Efter en oljemålning i Nordiska Museet, Stockholm.

där domprosten Swedberg hade låtit mura en graf i midten af skeppet och korset, i närheten af Olof Rudbeck d. ä:s graf. Brodern Albertus omtalas af rektor Schwede som en särdeles begåfvad student, inskrifven i universitetet sedan tre år; han hade redan visat en ovanlig förmåga i studierna, och mycket väntades af honom. Det vill därför synas, att domprosten Swedbergs två äldre söner voro ovanligt försigkomna, ty i universitetets »Album studiosorum» för 1699 omnämnes Emanuel Swedberg såsom varande af »bästa anlag» (*optimae indolis*).

Det uppgifves ofta, att Swedenborg redan såsom barn var kroppsligt svag och t. o. m. hade anfall af sinnesrubbning, men detta påstående saknar alla bevis. Att han (som han själf skrifver långt efteråt) var såsom barn djupt intresserad af teologiska frågor och gärna diskuterade dem med prästerna, att han talade på ett sätt, som föranledde föräldrarna att säga om honom, att änglarna talade genom honom, är väl icke abnormt för ett mycket intelligent och begåfvadt barn, uppfostradt i en teologie professors hem i Upsala för 200 år sedan! Det enda man vet härom är, att han själf uppgifver, att han redan som barn hade förmågan att under ovanligt långa perioder hålla andan, när han bad. Att han

JESPER SWEDBERG, (1653—1735), Emanuel Swedenborgs fader.
Efter en oljemålning på Gripsholm.

som barn hade visioner eller uppenbarelser, nämnde han aldrig; alla sådana uppgifter hafva uppstått långt efter hans död och sakna helt och hållet stöd i samtida dokument. Detta måste särdeles betonas, ty i Swedenborgs-biografierna vimlar det af dylika oriktiga uppgifter, så att både forskarens och allmänhetens uppfattning blir vilseledd. Man vet ingenting direkt angående Swedenborgs hälsotillstånd under hans barnaår, men det är mest antagligt, att döma af faderns och moderns utseende och Swedenborgs i hög grad verksamma lif som studieidkare, författare och resande, att han i likhet med fadern, en äkta dalkarl, var kraftig såväl till kropp som själ. Under sin mannaålder och sina senare år lär Swedenborg ha varit något korpulent.

Jesper Swedbergs inflytande på sonen Emanuels utveckling och studier under deras samtidiga vistelse i Upsala 1692—1703 måste ha varit mycket stort. Swedenborg själf skrifver om denna period i ett bref till sin vän d:r Gabriel Anders Beijer, i Göteborg, dateradt den 14 november 1769:

»Wil härhos beretta, huru som min första ungdom warit, ifrån 4:de åhret til 10:de har jag jemnt warit i tanckarne om Gud, saligheten

och menniskiornes *passiones spirituales*, och åtskillige resor opteckt hwad min fader och moder undrat på och sagt at änglar moste tala igenom mig: ifrån det 6:te til 12:te åhret har mitt nöje warit at *discurera* med Prester om Troen, at dess lif är kiärleken, och at kiärleken som gifwer lif wore kiärleken til sin nesta, samt at Gud gifwer til hwar och en troen, och at allenast de taga den emot, som öfwa den kiärleken; annan tro wiste jag då intet utaf, än det at Gud skapat *naturen*, underholler den, meddehlar förstånd och god art åt menniskiorne, och sådant mehr som där utaf nermast följer. Den lärda Troen, som är at Gud Fader tilegnar sin Sons *justitiam* til hwem han will och då han will, jemwel til de som ingen bot och bettring giordt, wiste jag då intet af, och om jag afwetat, hade den då, som ock nu gådt longt öfwer mitt begrep.»

Om man nu erinrar sig, att Jesper Swedbergs teologiska ställning var särdeles frisinnad (han anklagades äfven för pietism och kätteri), att han både som hofpredikant i Stockholm och som teologie professor och domprost i Upsala uppträdde med ett beundransvärdt mod och fördomsfri företagsamhet, att han var en af svenska kyrkans mest begåfvade psalmdiktare

och skriftställare, då kan man bättre förstå citatet härofvan och begripa hvilket starkt inflytande sonen Emanuel rönte ifrån sin faders starka tro, andliga nit och pietet.

Den 15 juni 1699 inskrefs den elfvaårige Emanuel bland recentiores i Västmanlands-Dala nation i Upsala och afslutade sina studier med en disputation den 1 juni 1709. Dessa tio år af Swedenborgs lif hafva icke behandlats i litteraturen, men lyckligtvis hafva några källor bevarats till våra tider, och deras uppgifter, tillsammans med vissa delar af universitetets historia under de närmast föregående decennierna, kasta ett starkt ljus öfver denna betydelsefulla period af Swedenborgs grundläggande studier vid universitetet.

Den starka strömning i Upsala för bildandet af nationer, ehuru nationsmöten hade förbjudits i 1655 års konstitutioner, segrade några få år därefter, och nationerna bildades. Anatomen Olof Rudbeck d. ä., lymfkärlsystemets upptäckare och »Atlanticans» författare, var Västmanlands-Dala nations förste inspektor. Hans efterträdare (1696—1703) var Jesper Swedberg. Då Rudbeck dog först 1702 efter den stora branden och var nära granne till Jesper Swedberg, är det mycket antagligt, att Swedenborg redan såsom barn fick

intryck från den snillrike vetenskapsmannen, hvilket är desto mera antagligt därför att Rudbecks »Atlantica» är flitigt refererad i Swedenborgs tidigaste poetiska och naturvetenskapliga skrifter. Rudbeck och Petrus Hoffwenius, de två professorerna i den medicinska fakulteten, hade studerat i Holland och där inhämtat den franska filosofen René Descartes' läror. Deras företrädare i den medicinska fakulteten, Olaus Martini Stenius, säges ha varit den första Cartesian i Sverige, och fakulteten var således en härd för den revolutionära Cartesianismen. År 1663 utbröt den Cartesiska striden i Upsala, och efter många svårigheter afgick den med seger 1689, då Karl XI godkände ett utlåtande af en kungl. kommitté, hvilkens råd var att den kristna religionen icke skulle antastas men att filosofien för öfrigt skulle vara fri. Då den Cartesiska striden hade afslutats så få år före Swedenborgs vistelse vid universitetet och hade sin härd inom filosofiska fakulteten under 1680-talet, är det högst antagligt, att han fick del däraf. Striden afslutades egentligen icke förr än i början af 1700-talet. Äfven så sent som 1708 uppgifves det i universitetets lektionskatalog, att professorn i teoretisk filosofi, Fabianus Törner, densamme under hvilkens praesidium Swedenborg dispu-

terade följande år, föreläste om Aristoteles' logik jämförd med Descartes'. I dessa gamla lektionskataloger finner man nogranna uppgifter om professorernas verksamhet inom de fyra fakulteterna för teologi, juridik, medicin och filosofi; upplysningarna äro ofta rätt detaljerade, och de läroböcker som användes äro omnämnda. Ett ingående studium af dessa uppgifter skulle säkerligen kasta ett starkt ljus öfver dåtidens studielif. Det är antagligt, att döma af vissa uttalanden i Swedenborgs bref, skrifna under de närmaste åren efter det han hade disputerat, att han studerade under flera professorer i den filosofiska fakulteten; han nämner professorn i matematik Harald Wallerius, professorn i astronomi Petrus Elvius och schytteanska professorn i vältalighet Johannes Upmarck. Han berömmer också professorn i teoretisk och praktisk medicin Lars Roberg.

Det framgår af Västmanlands-Dala nations protokoll, att inspektor Jesper Swedberg var mycket omtyckt af studenterna; det är också väl kändt, att hans inflytande på universitetslifvet gjorde sig så gällande, att det förut rådande bullret inom studentkåren betydligt aftog. Han var Rector magnificus två gånger, vårterminen 1693 och höstterminen 1697; år 1702 utnämndes

han till biskop i Skara stift, dit han flyttade följande år. Dessa omständigheter gjorde nog sitt till, att hans söners och släktingars ställning i Upsala var den bästa. Utom hans egna barn fanns det många studenter med namnet Swedberg (från Stora kopparberget nära Falun) inom Västmanlands-Dala nation under dessa år; Swedenborgs yngre bröder Eliezer och Jesper inskrefvos i juni 1703. Det var mycket vanligt i dessa tider, att disputationer öfver moraliska, rättsfilosofiska och religiösa ämnen höllos i nationen af studenterna, och nationens protokoll visa, att Swedenborg deltog mycket lifligt i dessa disputationer, där den tyske rättsfilosofen Samuel Puffendorfs böcker användes; denne var professor i Lund, där inspektor Jesper Swedberg under sin vistelse som student hade lärt känna honom. Swedenborg hade varit med som *opponens* och *respondens* och ville nu vara *præses*. Disputationer höllos då och då uti *Iure Naturæ* (en gren af dåvarande rättsfilosofien) enligt Puffendorfs text, och protokollen omtala, 1706 den 31 oktober: »Berättade Hans *Magnificence*, thet Hr. Emanuel Swedberg sig tilbudit, at här näst antaga *Præsidis partes* uti *Iure Naturæ*, hwilket tilbod Hans *Magnificence* berömde, men för thet öfriga lemnade til HHr Landsmännernas om-

pröfwande och godtfinnande: frågade ock om förr hade warit öfligit, at någon af *Ordine Iuniorum* hade fört *præsidium,* hwar til swarades, at man hade ett eller annat slikt exempel tilförende, Men som några förebåro, at ther med skulle skie *Dnn. Senioribus* något för nähr, hwilckom effter *constitutionerna* thetta endast tilkommer: skulle ock någon oordning ther igenom kunna inritas, i thet at många af *Iunioribus* skulle wilja taga thet effter, Ty blef ther til intet widare giordt, utan förordnades Hr Petrus O. Aroselius til *Præses* ther näst: Sr Johannes Biörn *Respondens*, och Sr Nicolaus Reyther, *Opponens.*» Denna episod visar Swedenborgs nit och intresse, samt rektorns ställning, ty nationens inspektor, Jesper Swedbergs efterträdare professor Johan Palmroot, var vid denna tid Rector Magnificus.

Vid Swedenborgs disputation i Gustavianums större sal öfver »Valda Ordspråk af Publilius Syrus Mimus och L. Annæus Seneca» var professorn i teoretisk filosofi magister Fabianus Törner præses, magister Anders Olofsson Rhyzelius förste opponent, och den andre opponenten var Hr J. Unge, gift med Swedenborgs syster Catharina. Äfven biskop Swedberg var närvarande och uppträdde såsom *opponens extra-*

ordinarius. Swedenborg hade tillägnat biskopen disputationen med rörande ord, inspirerade af en sons kärlek och beundran för sin fader. Efter denna dedication följa några grekiska verser af »Rhyzeliades», berömmande Swedenborg i anledning af disputationen.

Det är sannolikt, att äfven universitetets bibliotekarie, Eric Benzelius d. y., gift med Swedenborgs syster Anna, var bland de närvarande. Hos honom bodde Swedenborg efter faderns flyttning till Skara. I nästa kapitel komma vi att se, af hvilken betydelse Swedenborgs bekantskap med Eric Benzelius d. y. var för den unge studentens och forskarens framgång.

KAPITEL II.

Poetiska och tidigare naturvetenskapliga skrifter, 1710—1722.

Swedenborgs författarebana sträcker sig öfver en period af 71 år. Han lämnade efter sig en storartad samling af naturvetenskapliga, filosofiska, historiska och teologiska skrifter, af hvilka endast ungefär hälften hunno blifva tryckta under hans lifstid. De flesta handskrifter, som Swedenborg efterlämnade, äro förvarade i Kungl. Vetenskapsakademiens bibliotek, Stockholm; i Kungl. Biblioteket därsammastädes finnes äfven den fullständigaste samling af Swedenborgs tryckta skrifter och sällsynta Swedenborgiana. Endast få äro de forskare, som hafva försökt att genomleta dessa hyllor af digra handskrifter och tryckta verk af Swedenborg, ett arbete som kräfver mycken möda och tid. Dock har d:r Rudolf L. Tafel lämnat en allmän öfversikt, och efter honom hafva professor Carl Teofil Odhner och rev. James Hyde öfver dem utgifvit stora bibliografiska arbeten. I en »Appendix» till första

delen af Vetenskapsakademiens serie af Swedenborgs naturvetenskapliga skrifter, utgifna i urval, kommer att tryckas en kronologisk förteckning af Swedenborgs handskrifter och tryck, innehållande de resultat, som vunnits, sedan Akademiens Swedenborgskommitté tillsattes 1902. Flera nyupptäckta handskrifter och tryckta arbeten komma att däri medtagas. En kortfattad förteckning finnes äfven i slutet af denna biografi.

Den första skrift af Swedenborgs hand, som man känner, utgöres af några bröllopsverser, tryckta år 1700, då författaren var endast tolf år gammal; de voro tillägnade Joh. Kolmodin och Beata Hesselia och äro skrifna på svenska. Samma år trycktes i en disputation några gratulationsverser, äfven de på svenska; de lyda:

Til

Herr *Candidaten*

Hur Lifland har GUDZ nåd i forna tider funnit,
Thet lärer NOTMAN wäl i thetta lärde wärck.
Men hur thet nu skal bli ifrån GUDZ wrede wunnit,
Ther til wil större konst. O GUD wår Konung stärck!

Flera verser, på latin, trycktes från 1707 till 1710, och det första arbete Swedenborg lät trycka efter sin disputation 1709 var en lof-

sång på prosa, tryckt i anledning af Karl XII:s ankomst från Bender i Turkiet till Stralsund i Pommern den 22 november 1714. Swedenborg hade kort förut kommit till Pommern efter en fyra-årig vistelse i England, Belgien, Holland och Frankrike. I Greifswald tryckte Swedenborg äfven sina poetiska och allegoriska småskrifter »Ludus Heliconius» och »Camena Borea», kort före sin hemkomst till Sverige, 1715. Han utgaf också »Ludus Heliconius» på nytt i Skara, och det finnes flera verser skrifna under dessa år, hvilka äro upptagna i den kronologiska förteckningen. Mycket olika omdömen hafva uttalats om Swedenborgs poesi. Ibland finner man rätt vackra verser, men det var ju tidens sed att skrifva vers, och det är nog riktigare att bedöma Swedenborgs poetiska begåfning efter dess uttryck i hans storslagna kosmologiska spekulationer och särdeles i ett senare verk, tryckt 1745, »Om dyrkan af och kärleken till Gud», en poetisk och psykologisk skildring af världens och människans skapelse, hvilken har högeligen berömts af Atterbom.

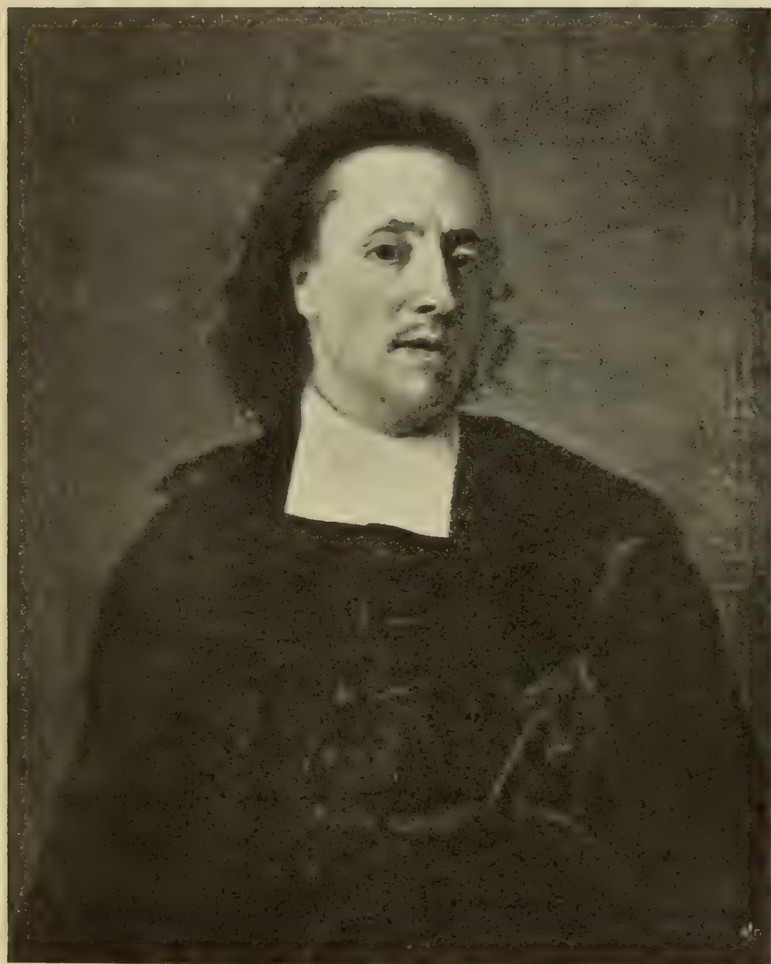
Det vore emellertid en oriktig uppfattning att anse Swedenborgs tidigaste poetiska skrifter såsom det väsentligaste i hans dåvarande sysselsättning. Han var ju icke författare till den litterära

disputation han försvarade 1709. Från hans bref till sin svåger Eric Benzelius d. y., dateradt Brunsbo den 13 juli 1709, det första af en lång brefväxling, framgår, att han redan i Upsala hade en resa till England planlagd. Det vill synas, att Benzelius hade lofvat att hjälpa honom, och då han gärna ville lämna Brunsbo efter 14 dagar, hoppades han att få Benzelii svar angående resan. Bland annat säger han: »Min önskan wore ock, at igenom k: Broders *recommendation* blifwa bekant med någon af them, som äro uti *Collegio Anglicano*, hwarest 21 *assessores* lärer wara, at jag ther igenom uti *Mathesi,* eller som theras mesta id lärer wara, uti *Physica* och *Historia naturali* något motte *profitera.* Effter jag altid hafwer önskat at hafwa någon nytto och förkofring i the *studier,* som jag mig igenom k: Broders råd och bifall utwalt, ty hafwer jag ock tykt wara rådligit, at i tid utwelja sig nogot wisst emne, thet man med tiden wil fulborda; thit man ock kunde föra en stor del af thet man i andra länder *observerar* och läser; ty hafwer jag i allt mitt läsande thet här tils giordt». Han framlägger en plan för dylika systematiska anteckningar i matematik. Att han redan intresserade sig för Polhems mekaniska upptäckter, framgår utaf följande ord i

samma bref: »Thet wore mig ganska nyttigt, om någon yrckiade på *Direct: Pålhammar* at gifwa sina *inventa* wid handen, före något dödeligt honom widkommer, the ther *Mechaniken* skulle i *materien* nog pryda».

Af ett bref från Polhem, dateradt Stiernsund den 16 juli 1710, framgår, att Swedenborg besökte honom några veckor på våren 1710, före afresan till England, som således hade fördröjts ett år. I Brunsbo vill Swedenborg icke stanna. Han skrifver till Benzelius den 6 mars 1710: »Här på orten har jag rett ringa lust att lengre förblifwa, effter jag nästan förnöter min tid fåfengt; *Musicen* hafwer jag likwäl så förkofrat mig uti at jag mehrendels *sustinerar* wår *organists vices;* men i andra stycken af *Mathesi* är här ganska litet tilfelle; ei heller giöres här af them werde, hwaraf jag kunde uppmuntrad blifwa.»

Det är klart nog, att den unge forskarens plan var att ägna sig åt naturvetenskapliga och matematiska studier och att det var Benzelius, som rådde honom därtill. Biskop Swedberg säger själf i sin stora otryckta »Lefvernesbekrifning», att han hade lämnat sina barn fullkomlig frihet att välja yrke. Att det emellertid var Benzelius och icke biskop Swedberg, som sym-

ERIC BENZELIUS d. y. (1675—1743), Emanuel Swedenborgs svåger.
Efter en oljemålning i Stiftsbiblioteket, Linköping.

patiserade med Swedenborg under dessa tidigare forskningsår, är bevisadt utaf den intressanta brefväxlingen emellan Swedenborg, Benzelius och Polhem, tryckt i slutet af del. I af Kungl. Vetenskapsakademiens serie af Swedenborgs naturvetenskapliga skrifter. Enligt hvad Swedenborg själf säger i sitt första bref från London till Benzelius, dateradt oktober 1710, älskade han honom mera än sina egna bröder och såg upp till honom som till en far. Hvilken älskvärd och inspirerande vän och rådgifvare Benzelius måste ha varit för en ung, flitig student kan man bäst förstå genom att läsa ofvannämnda brefväxling och Hans Forsells ypperliga skildring i Svenska Akademiens Handlingar. Mångsidig, i ovanligt hög grad lärd, berest och genom vidlyftig utländsk brefväxling stående i förbindelse med många af Europas mest framstående skriftställare och lärde, var den snillrike bibliothecarius en prydnad för Upsala och en inspirerande kraft för både lärare och studenter. Många år sedan Swedenborg hade lämnat Upsala, och då han hade kommit långt i sina forskningar, tillägnar han Benzelius sitt arbete »Om det Oändliga» *(De Infinito)* och omnämner, att det var genom dennes råd han valde dylika studier. Benzelius slutade sin bana som biskop

i Linköping och blef kort före sin död Sveriges ärkebiskop. Genom honom fick det omfångsrika och värdefulla stiftsbiblioteket i Linköping många handskrifter och bref, hvilkas innehåll närmast angår Upsala universitets historia. Så finna vi t. ex. en handskriftsamling i folio, hvilken, när man studerar den i sammanhang med Vetenskapssocietetens i Upsala äldsta protokoll, visar sig bestå af många af de afhandlingar och bref, som upplästes och diskuterades vid societetens tidigare sammankomster. Bland dessa afhandlingar och bref finnas många af Swedenborg, hvilka kasta ett starkt ljus öfver hans utveckling och studier under 1710-talet.

Efter sitt besök hos Polhem reste Swedenborg till London sent på våren 1710. På vägen dit var han flera gånger i verklig lifsfara, men han lyckades slutligen komma fram, och han bosatte sig därefter under två år i London. Han besökte äfven Oxford. I sina bref till Benzelius skildrar han sitt lif i England, hur han ägnar sig åt matematik, astronomi etc. Han är djupt intresserad i Newtons arbeten, träffar flere engelska vetenskapsmän, börjar utföra sin teori om bestämmandet af jordens längdgrader medelst observationer på månen, men han får i London icke så mycken uppmuntran

som senare i Paris. Efter resor i Belgien, Holland och Frankrike kom Swedenborg till Greifswald på hösten 1714, där han, såsom i början af detta kapitel nämnts, tryckte en »Festivus Applausus» öfver Karl XII och några smärre poetiska skrifter. Hvad angår »Festivus Applausus», visar den bland annat, huru starkt Swedenborg var påverkad af Olof Rudbecks »Atlantica». Man finner däri äfven spår af Swedenborgs senare naturfilosofiska betraktelsesätt. Han börjar denna lofsång om Karl XII såsom den gamla Götiska folkstammens fågel Fenix och Nordens monark med en hänvisning till Pytagoréernas läror.

Tillbakakommen till Sverige år 1715 söker den unge forskaren en sekreteraretjänst hos sin Alma Mater Upsaliensis, men utan framgång. Han börjar att år 1716 utgifva sin »Daedalus Hyperboreus», sätter sig i förbindelse med Polhem, träffar i Lund konungen, hvilken blir så intresserad af den intelligente forskaren och hans »Daedalus», att han utnämner honom till Assessor Extraordinarius i K. Bergskollegium. Swedenborgs framgång är nu tryggad, och han är under de näst följande åren mycket använd såsom Polhems assistent och i konungens sällskap. Han börjar nu utveckla sina vetenskap-

liga teorier och författar en serie af högst märkliga smärre skrifter, behandlande många olika frågor i matematik, fysik, kemi, geologi, metallurgi, astronomi och finansväsendet.

Bland Swedenborgs geologiska skrifter finnes ett i hög grad märkvärdigt litet arbete »Om Watnens Högd och förra werldens starcka ebb och flod, bewjs utur Swergie». I denna afhandling har Swedenborg nedlagt resultaten af sina geologiska forskningar. I en dedikation till drottning Ulrika Eleonora önskar han hennes majestät lycka till sin regering och framställer sig ibland de lärda »med något, som hemtadt är wid theras Parnass; thet är, med några nya Bewjs, at Swergie i forna dagar har warit öfwertekt med watn, och hel inskrenkt och mindre ther af; och at thet sedermera blifwit igenom watnens affallande större och större; alt in til Eder Maj:ts närwarande Regerings tid».

I en för Vetenskapsakademiens Swedenborgsserie författad afhandling om »Emanuel Swedenborg såsom geolog», tryckt äfven i Geol. föreningens förhandlingar för 1906, har professor A. G. Nathorst utförligt behandlat Swedenborgs inländska och utländska geologiska iakttagelser och de teorier öfver dem, hvilka finnas hufvudsakligen i det lilla arbetet om »Watnens Högd».

Professor Nathorst, hvars afhandling är återgifven på engelska som inledning till del. I af Vetenskapsakademiens serie af Swedenborgs-skrifter, slutar med följande återblick: »Af den redogörelse, som i det föregående blifvit lämnad, torde framgå det berättigade af det i början af denna uppsats gjorda uttalandet, att Swedenborgs inlägg på det geologiska området äro af den betydelse och omfattning, att de ensamt för sig skulle varit tillräckliga att skaffa honom ett aktadt vetenskapligt namn. — — — — Man märker genast vid studium af Swedenborgs geologiska skrifter, att det är fråga om en forskarenatur af högsta rang, som med grundlig underbyggnad och skarp iakttagelseförmåga uppmärksammade allt, äfven det skenbart obetydliga, för att däraf draga sina slutsatser, och som, där så var möjligt, genom experiment sökte kontrollera riktigheten af desamma. Man förundrar sig öfver den rikedom på iakttagelser, som han samlat från olika delar af Europa, och detta vid jämförelsevis unga år. — — — Märklig är i sanning den mångsidighet, hvarom hans geologiska arbeten bära vittne; nästan alla frågor af större geologisk betydelse för ifrågavarande tid äro af honom vidrörda, och dock äro dessa arbeten blott den ringare delen af hela hans vetenskap-

liga verksamhet, som i många afseenden stod långt framom hans samtids. Ty han var ju äfven matematiker, astronom, kosmogon, fysiker, mekaniker, kemist, anatom och fysiolog. Hvad Anders Retzius yttrat om Swedenborgs 'Regnum animale', att det var ett 'underverk', där man finner 'ideer tillhörande nyaste tider, en omfattning, induktion och tendens, som endast kan förliknas med Aristotelis', synes efter numera vunnen erfarenhet kunna tillämpas på snart sagdt hela hans vetenskapliga verksamhet. Han var en väldig ande, öfver hvilken vårt land har desto mera skäl att vara stolt, som den var förenad med en i alla afseenden ädel och anspråkslös personlighet.»

Swedenborg var djupt intresserad i astronomi. I England hade han träffat astronomerna Halley och Flamsteed och diskuterat flera astronomiska problem med dem. Astronomen Pehr Elvius i Upsala hade också brefväxlat med Swedenborg och framställt en önskan om vissa uppgifter angående astronomiska instrumenter och metoder, som användes i England. Återkommen till Sverige föreslog Swedenborg, att ett astronomiskt observatorium skulle uppföras i Upsala, och sedan gjordes samma förslag äfven för Kinnekulle. Först många år senare, under Celsii

ledning, byggdes ett observatorium i Upsala. Swedenborg tryckte också, både på svenska och latin, sin teori om längdgradernas bestämmande till sjöss genom observationer på månen. Han återvänder till samma ämne flera gånger, äfven under slutet af sin lefnad.

Såsom förut omtalats, hade Swedenborg år 1716 börjat utgifva »Daedalus Hyperboreus», den första naturvetenskapliga tidskriften i Sverige, hvilken också innehåller många uppsatser, författade af Swedenborg själf och af såväl mekaniskt som fysiskt och matematiskt innehåll. Karl XII, själf djupt intresserad i matematik, gynnade den unge utgifvarens sträfvande och diskuterade ofta matematiska problem med honom. Så t. ex. föreslog konungen en ny »räknekonst» med 64 som grundtal, och önskade han, att Swedenborg skulle utarbeta systemet och tillämpa det på mynt, vikt och mått. Swedenborg föreslog emellertid och höll fast vid siffran 8 som grundtal samt utarbetade systemet i öfverensstämmelse därmed. Hans handskrift, »En ny räknekonst», med dedikation till Karl XII, daterad Carlsgraf 1718, upptäcktes för några år sedan och inköptes för K. Biblioteket genom medel, som skänkts af den berömde svensk-amerikanske uppfinnaren John Ericsson. Ama-

KARL XII (1682—1718).
Efter en oljemålning på Nationalmuseum.

nuensen Gustaf Eneström har diskuterat det i handskriften föreslagna 8-talssystemet i en intressant uppsats om »Emanuel Swedenborg såsom matematiker», tryckt i Vetenskapsakademiens Förhandlingar 1890. Swedenborg har äfven redogjort för saken i fjärde delen af sina »Miscellanea Observata», tryckt 1722, och i ett långt bref, som finnes tryckt i Nordbergs historia om Karl XII. Konungen var likväl öfvertygad om lämpligheten af 64 som bas; han utarbetade också själf nya symboler för detta sitt system och på ett så snillrikt sätt, att Swedenborg högeligen beundrade honom därför.

År 1719 tryckte emellertid Swedenborg sitt förslag för användandet af decimalsystemet: »Förslag til wårt mynts och måls indelning, så at rekningen kan lettas och alt bråk afskaffas». Denna uppsats är en bland de märkligaste inlägg, Swedenborg gjorde i finansväsen och ekonomi. Tre år senare tryckte Swedenborg en uppsats om myntväsendet, som vann ganska mycken uppmärksamhet. År 1718 hade han utgifvit en af de första läroböcker i algebra, som utkommit i Sverige, under titeln »Regelkonsten».

År 1716 af konungen utnämnd till assessor extraordinarius i K. Bergskollegium med skyl-

CHRISTOPHER POLHEM (1661—1751).

Efter en oljemålning af Scheffel i K. Vetenskapsakademiens sal.

dighet att tjänstgöra som Polhems assistent, följde Swedenborg denne och samarbetade med honom i de företag vid Karlskronas dockor och Trollhättans slussar, som vid denna tid bedrefvos. Enligt vissa uppgifter skall Swedenborg också ha öfverfört på rullar några krigsskepp från Strömstad till Idefjord i konungens fälttåg mot Norge. Efter konungens död tjänstgjorde Swedenborg såsom assessor i Bergskollegium. Han skrifver om »Swenska Masugnar och theras Blåsningar», tryckt 1904 i »Noraskogs Arkiv», ägnar sig åt kemiska och fysiska studier och skrifver en intressant uppsats: »Nya Anledningar til grufwors igenfinnande», diskuterad af professor Hjalmar Sjögren i Geol. Föreningens Förhandlingar 1907.

Under en utländsk resa trycker Swedenborg sin »Prodromus Principiorum» och några småskrifter i Amsterdam 1721, och sina »Miscellanea Observata» i Leipzig och Schiffbeck nära Hamburg 1722. I dessa arbeten finna vi sammanfattningar af Swedenborgs geologiska iakttagelser och teorier, planer för kakelugnar och masugnar, olika mekaniska uppfinningar, teorier om eldens och färgernas natur, om atomernas läge i rymden, med ett ord en sammanställning af de resultat i olika forskningsgrenar, hvilka hade vunnits af författaren under det före-

gående decenniet. Redan i dessa skrifter börjar Swedenborg att uttala sina kosmologiska teorier, ehuru de äro här framlagda mera i förbigående. Om man betraktar dessa tidigaste vetenskapliga arbeten af Swedenborg i deras upprinnelse och vidsträckta omfattning, måste man beundra den unge tänkarens mångsidighet och energi. Han var uppfylld af ett brinnande intresse för såväl de tekniska som de teoretiska vetenskaperna, och han hade därvid tanken på fosterlandets tillväxt och förkofran.

Huru högt Swedenborgs förtjänster uppskattades i Sverige, visas bland annat af några uttalanden i ett arbete af Daniel Tiselius, »Uthförlig Beskrifning öfwer den stora Swea och Göötha Siön Wättern», tryckt i Upsala 1723, samt af densammes »Ytterligare Försök och Siö-Profwer uthi Wättern», Stockholm 1730. År 1724 afböjde Swedenborg en anmodan att blifva Celsii efterträdare såsom professor i matematik vid Upsala universitet. Flera af Swedenborgs arbeten recenserades i »Acta Literaria Sveciae», där han också själf tryckte några uppsatser, och i »Acta Eruditorum», Leipzig. Delar af hans senare metallurgiska skrifter utkommo äfven på franska och tyska.

KAPITEL III.

Swedenborg bland stiftarna af Upsala Kungl. Vetenskapssocietet; hans mineralogiska och kosmologiska skrifter, 1722—1734.

Redan under drottning Kristinas tid började man i Sverige uppgöra planer för stiftandet af ett lärdt sällskap eller akademi. Filosofen Descartes utarbetade kort före sin död i Stockholm, den 11 februari 1650, enligt drottningens önskan statuter för en akademi. I dessa statuter uteslötos utlänningar från verksamt deltagande i det påtänkta samfundet, ehuru hennes majestät önskade, att Descartes skulle blifva dess »Directeur». I ett »Tal om Kongliga Vetenskaps Societeten i Upsala», af dess sekreterare Erik Prosperin, hållet för K. Vetenskapsakademien vid præsidii nedläggande 1789, omtalas, att »Uti Drottning Christinas tid, skola väl de åtskilliga utländska Lärde, som Hon inkallat, kommit öfverens, at vissa dagar i veckan mötas i Kongliga Bibliotheket, men dessa sammanträden lära dock ej kunna komma under namn af et egent-

•

ligen lärdt Samhälle, emedan intet till allmänheten utkommit af deras arbeten. De blefvo ock, som bekant är, snart skingrade. Utom des voro alle, som utgjorde detta Sälskap, främlingar, och Samtalen skulle ske antingen på Fransyska, eller Latin. Troligt är, at ändamålet endast varit, at de, såsom alle varande utländingar, skulle några gånger få råkas för sälskaps skull. Snarare kunde det i Konung Carl XI tid inrättade *Antiquitets Collegium* få namn af en lärd Societet, ehuru äfven det, i anseende til inrättning och göromål, tyckes skilja sig ifrån de Samhällen, som egenteligen kallas Vetenskaps Akademier och Societeter.»

Emellertid stiftades ingen akademi af Kristina. Först under Karl XII:tes tid, sedan den Cartesiska striden i Upsala, 1663—1689, hade gjort sin väldiga insats i bildade kretsar, stiftades det första lärda sällskap i Sverige. Som Prosperin säger på ett annat ställe: »Pesten hade år 1710 jagat ungdomen ifrån Upsala Lärosäte, hvaraf de vanliga föreläsningar på någon tid afstadnade. För at under denna sysslolöshet kunna åtminstone några ögneblick glömma de bedröfliga föremål, som från alla kanter sväfvade för ögon och tankar, öfvertalade Doctor Erik Benzelius den yngre, som då var Biblio-

thekarie vid Upsala Academie, några af de på stället varande mest berömde män, at en eller annan gång i veckan samlas på Kongl. Academiens Bibliothek at där pläga samtal om vittra saker, samt brefvexlade med Christopher Polhammar och Emanuel Svedberg. Bägge ibland de mest ryktbare män, vårt Land någonsin frambragt. Alle veta at den förre var utan like i sit ämne. Den sednare var i yngre åren, en af dem, som med största nit och bästa framgång arbetade på nyttiga vetenskapers utspridande. — — — De Personer, som i Upsala utgjorde detta Sälskap, hafva i synnerhet varit Professorerna Harald Wallerius, Johan Uppmarck, Pehr Elvius, Olof Rudbeck den yngre, Lars Roberg, samt bröderne Johan och Göran Wallerius. De kallade sit samfund *Collegium Curiosorum*. Det är obekant om de hade för sig utstakat några vissa göromål eller vissa lagar. Ingen fullständig minnesbok hafver til vår tid förvarat, hvad i deras sammankomster förehades. Man vet blott, at den åren 1716, 1717, 1718 af Herr Svedberg utgifne *Dædalus Hyperboreus* är en frukt af deras arbeten, och bör således anses för den Kongl. Vetenskaps Societetens första Handlingar. Utaf de ämnen, som däruti förekomma, och af andra anledningar,

kan man sluta, at Mathematik, Physik, Oeconomie och Astronomie varit hufvudföremål i detta Sälskaps undersökningar».

Om man nu, under belysning af dessa citat, närmare granskar Swedenborgs brefväxling med Benzelius och Polhem samt innehållet af Societetens protokoll under 1720-talet, finner man, att Swedenborgs verksamhet såsom en bland stiftarna måste anses vara af stor betydelse för vetenskapernas utveckling i Sverige. Själfva titeln på Sveriges första vetenskapliga tidskrift, utgifven af Swedenborg med verksamt bistånd af Benzelius och Polhem, visar mycket tydligt andan af denna betydelsefulla rörelse: »Dædalus Hyperboreus: eller några nya mathematiska och physicaliska försök och anmärckningar: som wälborne Herr Assessor Polhammar och andre sinrike i Swerige hafwa giordt och nu tijd efter annan til almen nytta lemna».

De latinska verserna på titelbladet lyda på svenska, efter D:r Achatius Kahls tolkning:

Dædalus sträcker sin flykt mot æthern. Han ler uti höjden,
När med ränkornas makt Minos vill stänga hans väg.
Stig, min Dædalus! så på konstens vingar mot ljuset,
Och öfver hopens svek skämta, som Dædalus, du!

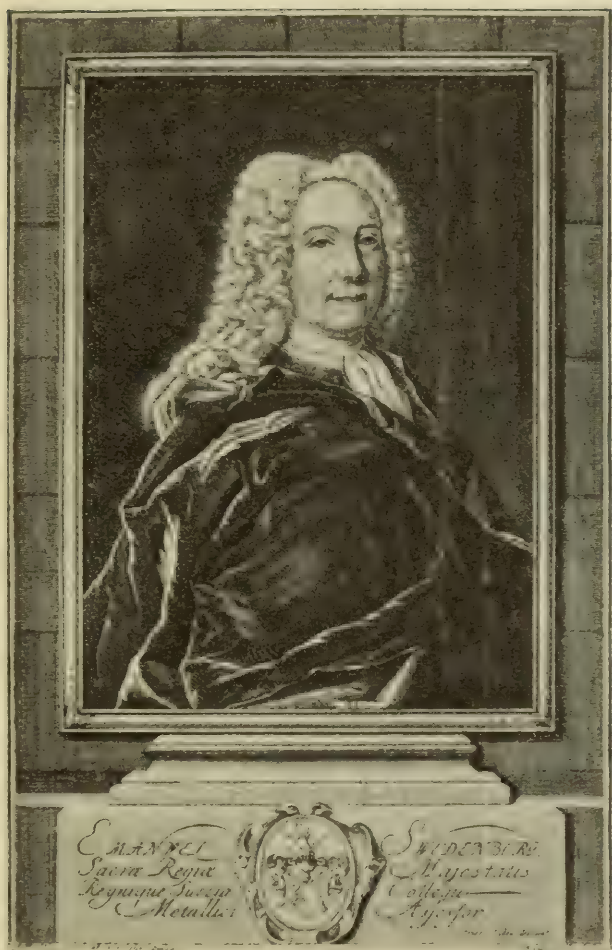
Ehuru Swedenborg var borta i England under Societetens allra första början, deltog han i dess utveckling genom sin brefväxling med Benzelius och Elvius, hvarjämte han skaffade böcker och instrument i London och skickade dem till Upsala. Många afhandlingar af Swedenborg upplästes och diskuterades i Societetens sammankomster. Dessutom arbetade han med Polhem vid Trollhättans slussar och Karlskronas dockor samt med Roberg på en plan att inrätta saltsjuderier på västkusten.

År 1719 omorganiserades Societeten, hvilket skedde åter tio år senare, då Swedenborg på förslag af Polhem omvaldes såsom medlem. Polhem skrifver i ett bref, dateradt Stiernsund den 17 April 1728: »så framt iag får lof will hafwa *recommenderat* Hr Bergmästaren *Wallerius*, som äger bästa tillfället här i orten till sådant, [d. v. s. vetenskapliga undersökningar], jämswäl Hr *Assessoren Swedenborg* till medlemmar, hwilkas *capasité* och skickelighet iag för längss inhämtat, under den tyden iag hade ähran att wara med dem i mitt ringa hus bekant. De lära förmodel:n så mycket benägnare finna sig här till, som deras *naturliga* böyelser och *curieusité* sådant efftersträfwar». Följande år inbjöds Swedenborg att vara medlem i Societeten. I ett

bref till sekreteraren i Vetenskapssocieteten, Anders Celsius, dateradt den 27 nov. 1729, säger Swedenborg, efter att hafva uttryckt sin tacksamhet för inbjudningen till medlemskap i Societeten: »Elliest har jag nu på 10 års tid samlat alt sådant som tienar til oplyssning *in Metallicis et regno minerali*, tenker nu om några weckor begynna at föra samma samling och *excerpta* i ordning, och sedan låta dem utom landz komma på trycket; — — — om lifstiden tillåter tencker jag ock af en slik samling at giöra nytta, och i anledning deraf wisa *ex priori et posteriori principia Naturæ*, wid hwilcket tillfelle jag förmodar at hafwa ett och annat påfunnit, som angår *Magnetens* wärckan och dylikt.»

Efter hemkomsten från sin andra utländska resa 1722 blef Swedenborg ordinarie assessor i Bergskollegium och fick således äfven lön. Han ägnade sig åt sin assessorstjänst, sysslade med metallurgi, magnetism och kosmologi, skref några metallurgiska arbeten, men tryckte ingenting under tolf år, från 1722 till 1734. Troligtvis omkring år 1730 skref han två arbeten, »De Magnete» och »Principia rerum naturalium», det senare nu tryckt i Vetenskapsakademiens serie, del. II, med inledning af professor Svante Arrhenius.

Antagligen syftar Swedenborg på dessa arbeten i ofvan citerade bref. I ett prospekt, tryckt 1722, annonserar han ett metallurgiskt arbete i 19 delar: »De genuina metallorum tractatione». Detta arbete började Swedenborg och skref flera delar, hvilka ännu äro förvarade i Kungl. Vetenskapsakademiens bibliotek, men den ursprungliga planen utfördes icke. Emellertid använde Swedenborg de samlingar han hade gjort i ett nytt verk, »Opera philosophica et mineralia», hvilket han under en utländsk resa tryckte i Dresden och Leipzig 1734 i tre stora folioband. Utstyrseln var elegant; tryckningen hade bekostats af Swedenborgs mecenat, hertigen af Braunschweig och Lüneburg, till hvilken Swedenborg dedicerar sitt *opus magnum*. Det första bandet af de tre folianterna innehåller Swedenborgs »Principia» och en teori om *magnetismen;* de två andra delarna behandla metallurgien af *järn* och *koppar*. Dessa sistnämnda metallurgiska arbeten ha ofta berömts, bland andra af Adolf Erik Nordenskiöld. Hvad angår »Principia», hafva professor Magnus Nyrén och professor Svante Arrhenius behandlat vissa partier, särdeles Swedenborgs framställning af *nebulosateorien och vintergatsproblemet*. Professor Arrhenius har i sin uppsats om »Emanuel Swe-

EMANUEL SWEDENBORG (1734).

Efter ett kopparstick i del. I. af Swedenborgs »Opera Philosophica et Mineralia».

denborg såsom kosmolog», tryckt såsom inledning till ofvannämnda del II af Vetenskapsakademiens Swedenborgsskrifter, efter att hafva behandlat Swedenborgs ställning i kosmologiens historia och hans förhållanden till Descartes, Newton, Buffon, Kant, Lambert, Laplace och G. H. Darwin m. fl., framställt sitt omdöme i följande ord:

»Om vi i korthet sammanfatta de idéer, som först uttalats af Swedenborg och sedermera, fastän vanligen i starkt modifierad form, upptagits — medvetet eller omedvetet — af andra kosmogoniska författare, så äro dessa följande:

Vårt solsystems planeter ha sitt ursprung ur solmaterien — upptagen af Buffon, Kant, Laplace m. fl.

Jorden — och de andra planeterna — har småningom aflägsnat sig från solen och därigenom erhållit en småningom förlängd omloppstid — återfinnes hos G. H. Darwin.

Jordens rotationstid, d. v. s. dygnets längd, har småningom ökats — återfinnes hos G. H. Darwin.

Solarna äro ordnade kring vintergatan, i hvars midtlinje de ligga tätast — upptaget af Wright, Kant och Lambert.

Ännu större system finnas, i hvilka vintergatorna äro ordnade — upptaget af Lambert».

I utvecklingen af Swedenborgs kosmologiska system, såsom det slutligen framlades i hans »Principia» 1734, ingingo många faktorer, som han lärde känna genom sina matematiska, fysiska, geologiska, kemiska, astronomiska och metallurgiska studier. Den ledande tråden är dock de olika rent kosmologiska och naturfilosofiska läror han inhämtade från antiken, t. ex: Pytagoréernas och Ovidii framställningar, samt från moderna tider, Descartes' och Newtons nyare resultat. Frågan är emellertid ganska komplicerad, ty de åsikter, som härskade i Sverige, voro helt andra än t. ex. de, som allmänt antogos i England, där Newtons filosofi segrade långt innan den vann terräng på kontinenten och i Sverige. Att Swedenborg högeligen beundrade Newton, framgår utaf många uttalanden i hans bref och skrifter, men han ville antaga tyngdlagens riktighet utan att släppa Descartes' hvirflar.

Att läran om vorticeerna eller hvirflarna fasthölls af Swedenborg, framgår utaf hans brefväxling med Benzelius och af alla hans skrifter, som behandla kosmologiska problem. Mycket upplysande om den dåvarande ställningen i Sverige, hvad angår Newtons upptäckter, är följande fråga i ett bref, dateradt den 28 juli 1711,

skrifvet af astronomen Pehr Elvius till sin förre lärjunge Swedenborg under dennes vistelse i England. Elvius frågar, »Hwad the lärde *mathematici* tycka om *principia motuum Planetarum Newtoni*, efter de synas wara pur *abstraction* och intet *Physicæ*, nämll. huru det ena *corpus planet.* skall *gravitera* på ett annat etc. som tykes wara orimligit». Om denna fråga säger Swedenborg i ett samtidigt bref till Benzelius: »*P: S: Prof: Elfvius* frågar omdöme af Engelsmennerna om *Newtonii principia*, men therutinnan må ingen Engelsman rådfrågas, *quia cæcutit in suis;* och wore ett *crimen* at draga them *in dubium.*» Detta Swedenborgs uttalande har tolkats på två olika sätt, dels att Swedenborg själf vid denna tid tvekade att antaga Newtons *principia*, och dels att äfven han tänkte, att det »wore ett *crimen* at draga them *in dubium*».

Att Swedenborg emellertid under sin senare utveckling nekade både Newtons korpuskulära ljusteori och hans lära om tomrummet, är otvifvelaktigt. Hans ställning med hänsyn till Newtons gravitationslära synes ha varit, att han ville antaga själfva läran, men icke därför tro på verkan på afstånd eller, med andra ord, antaga ett tomrum.

För att precisera Swedenborgs allmänna ställning i kosmologiska frågor må det vara mig tillåtet att här i korta drag diskutera de två frågor, på hvilka så många tänkare hafva lidit filosofiskt skeppsbrott. Om man antar, att materien består af små delar, hvilka äro i ett tomrum, blir svårigheten den att begripa, huru någon kommunikation kan äga rum från en partikel till en annan. Vore det genom tryck eller stöt, måste tomrummet emellan partiklarna försvinna, och om tomrummet under stöten försvunne partiklarna emellan, vore deras mångfald äfvenledes borta; ty om det icke funnes tomrum emellan två partiklar, så vore det blott en partikel, o. s. v. med alla partiklarna, så att å den ena sidan förlorar man partiklarnas diskrethet, å den andra har man ingen kommunikation — eller är man tvungen att antaga den motbjudande verkan på afstånd. Om man däremot antar, att materien är enhetlig och odelbar, huru skall man då förklara rörelsen och våra vanliga erfarenheter i fysik och kemi? Descartes menar sig komma ifrån svårigheten helt enkelt genom att låta materien uppdelas i oändlighet; hålen emellan större partiklar vore alltid uppfyllda utaf mindre partiklar, o. s. v. *in infinitum.*

Att Swedenborg var på det klara med dessa

frågors allvar, är bevisadt utaf många ställen i hans skrifter och framför allt utaf den lösning han slutligen föreslog. Redan i hans allra tidigaste samarbete med Polhem hade han antagit en serie af större och mindre partiklar, hvilka äro i hvirflar; i detta öfverensstämmer Swedenborg med Descartes och troligtvis med dåtidens filosofi i Sverige. Men Swedenborg ville gå vidare, och han börjar med en teori om partiklarnas *figur*. Den 30 januari 1718 skrifver han till Benzelius: »Jag sender öfwer några *Noviteter* uti *Physicis* om Lufft- och watn-*Partiklar* bewisande them wara runda hwilcket torde falla emot mongens *Philosophie;* men som jag bygger thet på bewis och *Geometrien*, hoppas jag ingen lärer neke thet med skiäl: förrdömen som man fådt af *Cartesio* och andra lärer giöra mesta bry och inkast: *Doctor Roberg* som uti alt sådant som litet och fint är är sielf fin, kan best här om döma, om min Bror behagar at lemna honom thet åstundar jag at höra hans omdöme: wille *Prof: Vallerius* lemna litet sin och sin k: faders *Cartesium* på sida skulle ock hans omdöme wara mig kert: Thetta är en *Materia* som jag hade hafft emne at utföra i en stor bok som the Lärde utomlandz giöra med sina *speculationes*, men som man intet har tilfelle här

til et så stort förlag, moste munnen lempa sig effter massäcken, jag framdrager allenast thet almenaste: nyttan härutaf förmodar jag then wara at *naturen* i luften och watnet kan i alla dehlar bettre utletas, ty finner man *partiklarnas* retta *figur* så får man igen all then egenskap som *figuren* tilhörer».

Man bör lägga märke till, att det är just partiklarnas *figur* Swedenborg särdeles betonar, och att han redan här vill undersöka *vatten* och *luft*. Han utvecklade verkligen dessa tankar om både vattnets och luftens beståndsdelar och egenskaper, och hufvudsakligen på grund af partiklarnas olika läge, figur, tyngd och rörelse, i sin »Prodromus Principiorum» 1721, där han vill förklara kemi och fysik på ett *geometriskt* sätt.

Före detta arbetes utgifvande uttrycker sig Swedenborg om den metod han vill följa, nämligen att grunda alla hypoteser på iakttagelser och experiment. I slutet af en afhandling om »Wennerns fallande och stigande» säger han: »Ehuru wi famla i ett mörcker om alt thet som thet finare naturens Wesende angår, tör doch henda at wi småningom komma i liuset theraf, igenom thet wi leda oss fram med *experimenter*, samt stödie wåra tanckar wid *geometrien*

och *mechaniquen;* äro wi altså nog dumma och wettlösa i thet som allenast wattnet och thess natur wedkommer. Ty huru wattnet äger ett wäder uti sig till så stor dehl, at wi thet neppeligen kunne tro, kan ses af monga prof; jemwel huru wattnet spenner sig ut af hettan, som ock af köld, wittna ock monga prof; therom betre kunskap skal gies i thet jag wid handen wil gifwa om wattnets innersta *natur* och egenskap. Emedlertid, så länge bewisen äro borta, må ei heller *principier* tagas och *hypotheser* förswaras, som the tå mera namn ega af griller än af grundsatser. Ty techtes then gunstige läsaren anse thetta som ett *præloquium* och ett förrtal, hwarmedels anholles om gunstigt omdöme öfwer thet som utfördt blifwer om wattnets inre *natur* och egenskap».

I hans *första* »Principia», den ofvannämnde »Prodromus Principiorum», synes Swedenborg hafva lagt mycket stor vikt på *figurens* betydelse. Detta gör han äfven senare, men *rörelsen* spelar en allt större och större roll. Detta framträder redan i den *andra* »Principia» 1730, och i detta arbete finner man de grundtankar, som han sedermera utarbetade mera utförligt i den *tredje* »Principia», som trycktes 1734 såsom första delen af »Opera philosophica et mineralia».

Om man jämför Swedenborgs »Principia» med hans tidigare skrifter, märker man genast, att han blifvit betydligt mera filosofisk och spekulativ. Det skulle blifva alldeles för vidlyftigt att här redogöra i detalj för utvecklingen af Swedenborgs kosmologiska system, men några få synpunkter öfver utvecklingen i det hela taget, och en kort öfversikt öfver den sista »Principia», må här framläggas.

Vi hafva redan sett, huru Swedenborg började sina kosmologiska studier och hvilken ställning han intog till Descartes och Newton, och i sammanhang därmed har diskuterats den primära svårighet som möter alla tänkare, hvilka syssla med materiens uppdelbarhet och rörelse. När Swedenborg först började skrifva om dessa problem, talade han om »matematiska punkter», och i den andra »Principia» är hans grundtanke utvecklad. Han börjar detta arbete med en kort diskussion om naturfilosofi. Det har länge diskuterats af de lärda, om naturfilosofi skall vara geometrisk och mekanisk, eller ej. Swedenborg anser, att naturen och geometrien hafva samma ursprung, nämligen det Högsta Gudomliga *(Summum Numen),* och att naturen (allt som skapats) är geometrisk och mekanisk. Han säger, att man icke kan tänka sig tillstån-

det före världens existens eller skapelse på något annat sätt än att det fanns »en omätlig tomhet» *(immensum quoddam inane)*, där ingen ting alls fanns, som kunde gifva upphof till materien. Men något oändligt, eller det Högsta Gudomliga, måste antagas, och något som börjar naturen *(natura naturans)*. Genom en oändlig rörelse i en oändligt liten plats gifves upphof till punkten *(per motum suum infinitum in loco infinite parvo originem praebet puncto)*, och så får man geometriens början, efter hvars regler hela naturen ordnas. Samma tanke utvecklas i den *tredje* »Principia», men på ett mycket mera vidlyftigt sätt, och punkten är, under tankens senare utveckling i det lilla verk, som trycktes samma år, 1734, »Om det Oändliga», den förenande länken emellan Gud och människan, Guds enfödde Son. I den *tredje* »Principia» säges, att punkten har liksom Janus två ansikten, det ena vändt till Gud, det andra till naturen, på den ena sidan ogeometrisk, på den andra geometrisk. Swedenborg vill icke leka med ord; man måste ju komma öfver från det oändliga till det ändliga, och bryggan är den matematiska eller geometriska punkten, samma punkt som den grekiske filosofen Zeno omtalar. Så följa sammansättningar af dylika punk-

ter, genom hvilka de första verkligen substantiella partiklarna uppstå; och genom sammansättningar af dessa första partiklar får man partiklarna af den andra klassen, af deras sammansättningar partiklarna af den tredje klassen, o. s. v., tills man, enligt den tredje »Principia», med de sjätte partiklarna har kommit till vattnets beståndsdelar. I den andra »Principia» använder Swedenborg icke samma *termini technici* eller namn för partiklarna, som i den tredje »Principia», men grundtankarna äro mycket lika. I det senare arbetet har han partiklarna eller geometriska sammansättningar af tre slag, nämligen *finita, activa* och *elementaria*. *Finita* äro de partiklar, som ofvan omtalades; *activa* äro dessa partiklar i en aktiv rörelse, bildande olika grader af eld; *elementaria* äro sammansättningar af en kvantitet »activa», omgifven af en yta, bestående af »finita», men i de lägre »elementaria» är den inre delen en kvantitet af de högre »elementaria» i st. f. »activa». Om man nu börjar med det »Högsta Oändliga» eller Gud, har man en serie, som i skapelsens utveckling består af punkter samt af »finita», »activa» och »elementaria» af olika grader, genom hvilka Swedenborg förklarar tyngdkraften, som är i de första elementaria, hvilka bilda en »luft» emellan

fixstjärnorna; magnetismen, som är i den andra atmosfären, bestående af elementaria af andra ordningen; värmet, ljuset, elektriciteten, i den tredje atmosfären; ljudet etc., i den fjärde atmosfären eller luften; och så har man äfven en femte atmosfär, vattenångan. Vår vanliga eld består af femte »activa»; blixten af fjärde »activa»; solens eld af första och andra »activa», o. s. v. med andra företeelser.

En annan grundtanke i Swedenborgs kosmologi, som jag hittills har, för klarhetens skull, afsiktligt undvikit att beröra, är utvecklingen af världarna i det hela taget. Ty så fort som de första partiklarna eller »finita» äro skapade, uppstå vissa ställen, där stora centrala soleldar bildas, bestående af första »activa». Dessa börjande solar komma i en hvirflande rörelse och utöfva ett starkt tryck på den omgifvande sfären af finita; så bildas de första elementaria och några högre grader af substanser. Solen blir slutligen öfvertäckt af en skorpa, bestående af fjärde finita, och i följd af skorpans hopträngande på solens ekvator, förorsakadt af solens tilltagande hvirfvelrörelse, brister därefter skorpan i större och mindre massor, som segla bort ifrån solen och bilda planeter och månar. Slutligen, sedan de lägre graderna af materien äro bildade, ska-

pas luft, vatten, salt, metaller och jord; till sist skapas växter, djur och människan. Den skapande kraften i naturens utveckling är Gud, och medlet är rörelse, först rörelse såsom sådan, sedan rörelse af partiklar, större och mindre, i olika sammansättningar. Men allt skapas och organiseras genom rörelse.

Swedenborgs kosmologiska system utvecklas så småningom från 1716 till 1745, och man måste äfven antaga, att grunden delvis lagts redan förut i hans tidigare studier. Han förändrar sin ståndpunkt någon gång i vissa frågor, såsom t. ex. den om människornas skapelse; först, i den andra »Principia», följer han Bibeln ordagrannt, men år 1745, i arbetet »Om dyrkan af och kärleken till Gud», skapas både djur och människor på växter och träd i fruktliknande matriser. I tidigare skrifter förklarar Swedenborg också patriarkernas långa lefnad genom planetens dåvarande snabbare omlopp omkring solen och därmed förbundna kortare år och dagar. Allt detta visar, huru starkt Swedenborg i dessa tidigare år höll fast vid Ordets bokstafliga auktoritet. I hans senare teologiska skrifter förklaras dessa delar af Ordet såsom varande icke bokstafligen men ändock andligen sanna. I dessa senare skrifter äro

äfven många förändringar gjorda i den kosmologi, som Swedenborg utvecklade i sin naturvetenskapliga period, men i många afseenden återfinnes och användes systemet. Detta är äfven fallet, hvad angår andra delar af Swedenborgs naturvetenskapliga och filosofiska forskningar, såsom hans anatomiska och fysiologiska läror.

Swedenborgs ställning till Ordet och hans allmänna åskådningssätt under hans tidigare dagar äro mycket väl framlagda i följande citat från hans arbete »Om Watnens Högd», där hans tro på Ordet och hans nit för naturvetenskaplig forskning äro tydligt uttalade. Citatet består af Swedenborgs »förrtal» till nämnda arbete: »Af Gudz Ord hafwe wi then första underrättelsen om allmenna Floden, som har stådt öfwer alla fyra werldsens delar som en *Ocean,* och förstördt alt Gudz förra skapelse werck, tillika med thet lefwande som på torra jorden har warit: Och therest icke Noach hade blifwit med en ny *Machine* försedd att fara ofwan på watnen, så har alt ther på som lif ägt i bemelte Flod omkommit, och thess minne i ewiga tider blifwit utplånadt, och wår jord wij nu bebo, lik en annan ödes Planet lupit kring sin Sol utan at äga uppå sig något merckwerdigare än en *Mars* och *Jupiter.* Ingen är som nekar, at icke then

allmenna Floden har stådt öfwer jorden; men then werldsliga wisheten stannar ogierna ther wid, wil ock hafwa ett ord i laget med: ty söker och letar hon sig sielf bewis op af thet som Floden har lemnadt qwart efter sig. Thit har jemwel en nyfiken omhogsamhet fördt mina tanckar, hwar til ock blifwit opmuntrad ther af, at thet lender til en bekräftelse af sanningen, och liksom har i följe med sig ett egit beröm och loford. Och som jag wet, at thet är til Gudz Ordz och sanningens bestyrckiande så har jag hopp, at thet så welment blifwer uttydt af andra, som af mig welment opstelt och angifwit. Winner åtminstone thet nöie, at the sinrikares jemwel the södrare Lenders Anmerkningar finna utur wår Nord klarare bewis och spor ther til, än the sielfwe äga.» I hans senare teologiska skrifter förklaras floden på ett andligt sätt, och planeterna äro beskrifna såsom bebodda, ehuru han redan 1722 uttalade den åsikten, att den allmänna floden, som räckte endast ett år, ej förslog att förklara alla föreliggande fakta.

I början af sina sista »Principia» talar Swedenborg om de tre medel, som leda till en sann filosofi, nämligen erfarenhet, geometri och förnuft. Filosofien är här kunskap om världens

mekanism, och Swedenborg vill lägga särskild vikt på kännedomen om metallerna och kemien. Han menar också, att för kännedomen om naturen behöfver man icke en så obegränsad rikedom af företeelser, som några påstå vara nödvändig. Här hafva vi ett mycket betecknande drag af Swedenborgs undersökningsmetod. Han vill alltid bygga sina teorier på erfarenheter, men om endast några få föreligga, är han djärf nog att teoretisera ändå, och det är högst intressant att se, huru ofta geometri och förnuft hafva ledt honom på den riktiga vägen, äfven om det tredje medlet var sparsamt representeradt, hvilket synes hafva varit fallet framför allt i hans arbeten om hjärnan och nervsystemet. Hvad angår Swedenborgs mineralogiska och kosmologiska arbeten, vet man, att ett ganska rikt material förelåg, och man kan därföre säga, att hans storslagna kosmologiska tankar icke sakna djupa rötter i erfarenhetens grund. Dessa tankars grenar och löf sväfva i poesiens sefyrer; om några grenar eller blad falla bort, stannar dock själfva trädet kvar, liksom en väldig gran, ständigt stark och grön, i Norden!

KAPITEL IV.

Anatomiska, fysiologiska och psykologiska skrifter, 1734—1745.

I föregående kapitel påpekades, att Swedenborg deltog mycket lifligt i Vetenskapssocietetens i Upsala tidigare utveckling. Sedan han hade utgifvit sina »Opera philosophica et mineralia» 1734, valdes han till medlem af Vetenskapsakademien i Petersburg. Då Vetenskapsakademien stiftades i Stockholm år 1739, var Swedenborg borta på en af sina långa utländska resor, men 1740 föreslog Linné honom till medlem. Han invaldes och intog där sin plats 1741. Det svar han då gaf, har nyligen återfunnits i Vetenskapsakademiens bibliotek, och då det visar, huru Swedenborg betraktade sin uppgift vid denna period, må det här citeras:

»Jag har den ähran at hembähra en hörsam tacksejelse för den gunst och enhelliga benägenhet, mine Herrar! behagat mig erte, i det de jemwel utsedt mig till ledamot uti derasz lärda wetenskaps *Societet:* Försäkrar å min sida at

hwad till wetenskapernes opkomst kan tiena, jag stedsze will hafwa all flit och möda ospard; hwartil ock en hwar förplichtas i afseende och högachtning til och af det som wetenskaperne egenteligen påsyffta och stella sig till ändamåhl, som är at dymedels befremja det allmenna besta, och den Högstas ähra. Till ernående hwaraf jag intet underlåta bör at bidraga ehwad til *Societetens* tienst jag effter min ringa Förmågo kan åstadkomma. förblifwandes så i detta som i alt öfrigit med all tillgifwen *respect*

mina Herrars
Alrahörsamste tienare
Em: Swedenborg.»

I Vetenskapsakademiens protokoll finnes det äfven åtskilliga referat angående Swedenborg. Han skref också en kort afhandling om inläggningar i marmor, som upplästes 1761 och trycktes i Akademiens Handlingar 1763. Dessutom framlade han flera delar af en handskrift om sina anatomiska forskningar och skänkte några arbeten till Akademiens bibliotek.

Ehuru Swedenborgs tidigare lefnadsbana icke saknar romantiska färger, var han dock, äfven under sin bekantskap med Karl XII och Polhems familj (han var som bekant en tid förlofvad med Polhems dotter Emerentia), en ihärdig

forskare och skriftställare, som aldrig sväfvade bort från den bana, han började i Upsala. Det kan äfven sägas om Swedenborgs hela utveckling, från hans studentdagar i Upsala till hans död i London sjuttio år senare, att han alltid var, utan afbrott, en forskare och iakttagare, ehuru de föremål, som han studerade och beskref, tillhörde de mest skilda områden. Han var en äkta, allvarlig sanningssökare under hela sitt lif.

Vi ha redan i de två föregående kapitlen sett, huru Swedenborg från 1700 till 1722 affattade och tryckte en hel rad småskrifter, hufvudsakligen af naturvetenskapligt innehåll, för att sedan, 1734, efter en tystnad af tolf år, trycka sina kosmologiska och metallurgiska skrifter, »Opera philosophica et mineralia», i tre band folio.

Swedenborgs vidare utveckling är i högsta grad märkvärdig och ovanlig. Han hade så att säga afslutat en kosmologisk tankebyggnad, i hvilken han hade samlat alla sin själs skatter, på det att de måtte sålunda förvaras under hennes vandringar i fjärran och okända länder. Swedenborg vandrade långt bort ifrån en naturvetenskapsmans vanliga områden, ifrån dennes den säkra erfarenhetens och beskrifningens väg. Han hade

hittills på det hela taget hållit sig vid de tre medel, hvilka han i sina »Principia» säger leda till en sann filosofi, nämligen erfarenhet, geometri och förnuft. Han hade antagit och förfäktat den moderna forskningsmetoden, att medvetet bygga hypoteser och teorier på iakttagelser och experiment, i stället för att konstruera ett filosofiskt system genom tankeverksamhet allena eller genom spekulation och logik. Men han var ändå mycket benägen att teoretisera, och liksom alla forskare, som trängt igenom erfarenhetens skal, fann han en rikedom af filosofiska och psykologiska gåtor, i hvilkas lösning han gick upp helt och hållet.

Redan 1733 hade Swedenborg djupt intresserats af metafysikern Christian Wolffs verk »Ontologia» och »Cosmologia». Omedelbart efter att hafva tryckt sina »Opera» 1734 utgaf ock Swedenborg ett litet arbete »Om det Oändliga», hvilket förebådar hans vidare utveckling under det följande decenniet. I första delen af detta arbete finna vi en samling af diskussioner öfver metafysiska, teologiska och psykologiska frågor samt en i det hela mekanisk naturfilosofi. I den senare delen, »Om själens och kroppens mekanism», är diskussionen äfvenledes hållen i en mekanistisk riktning. Redan här påstår

Swedenborg, att de psykiska företeelserna hafva sitt säte i den gråa substansen och framför allt i stora hjärnans bark, en nutidstanke, om hvilken professor Gustaf Retzius skrifver, att den liksom en röd tråd går igenom alla Swedenborgs skrifter om nervsystemet, och att det måste betonas, att både före och långt efter Swedenborgs tid anatomerna af högsta rang förlade Psykes säte i andra delar af hjärnan, i hvita substansen, i ventriklarnas väggar eller i deras vätskor.

Swedenborgs verksamhet som forskare och författare från 1734 till 1745 är beundransvärd. Han sysslade först med rena metafysiska och filosofiska frågor och läste arbeten af flera filosofer, men utan att själf utgifva några af sina egna resultat, ehuru de visa sig tydligt nog i såväl otryckta handskrifter som i ett tryckt arbete, »Oeconomia Regni Animalis», 1740—1741. Swedenborg ägnade sig åt omfattande anatomiska och fysiologiska studier, skref det ena utkastet efter det andra, och gång på gång planlade han stora arbeten, som skulle behandla hela människans anatomi, fysiologi och psykologi. Några delar tryckte han i ofvannämnda »Oeconomia», andra i det senare utgifna »Regnum Animale», 1744—1745, och flera delar lämnade han i utkast eller i handskrifter, färdiga till tryckning.

När man genomletar dessa skrifter i deras kronologiska ordning, får man det intryck, att författaren knappast hunnit med att nedskrifva en del af sitt system, förrän han måst genomarbeta och omskrifva, hvad han hade skrifvit i en föregående del, så att han var ständigt och jämt sysselsatt med att omarbeta och förbättra den ena delen efter den andra.

I öfverensstämmelse med sin utveckling i en rent filosofisk riktning försökte Swedenborg först att beskrifva människans kropp och väsen *a priori* eller efter första allmänna principer, tillämpade på erfarenhetens rön, men så småningom lämnade han denna metod för den analytiska; han ville nu *a posteriori* genomforska människans kropp för att upptäcka självfva själen.

Den senare metoden vann till sist öfverhanden, och resultatet blef »Regnum Animale», ett arbete om *själens rike,* d. v. s. människokroppen, hvilket af Anders Retzius har blifvit betecknadt såsom »ett underverk». Swedenborg hade nu utarbetat sin plan för att på ett vidlyftigt sätt behandla hela den mänskliga anatomien, fysiologien och psykologien. Att döma af de tre tryckta delarna af »Regnum Animale» och de otryckta utkasten skulle han möjligen ha fullbordat sin plan efter ett decennium och full-

ständigt redogjort för alla de intressanta upptäckter och teorier om nervsystemet etc., hvilka hafva så högt berömts af moderna forskare.

Swedenborgs upptäckter i hjärnans anatomi och fysiologisk psykologi hafva diskuterats af d:r Rudolf L. Tafel i ett arbete »The Brain», tryckt i två delar, London 1882 och 1887. Ännu två band ligga i handskrift, men den lärde Swedenborgsforskaren hann icke med att sluttrycka sina mästerliga vetenskapliga och kritiska arbeten, förrän döden ryckte bort honom. Hans föregångare på detta område, d:r James John Garth Wilkinson, hade öfversatt många af Swedenborgs anatomiska skrifter, men det var egentligen Tafel, som på grund af senare upptäckter om hjärnan och nervsystemet var i stånd att skrifva sitt mästerstycke, »The Brain», där han framhäfde Swedenborgs häpnadsväckande upptäckter. År 1901, vid tyska naturforskare- och läkaremötet i Hamburg, höll d:r Max Neuburger, docent i medicinens historia vid universitetet i Wien, numera professor därstädes i samma ämne, ett entusiastiskt föredrag om Swedenborgs upptäckter i hjärnfysiologi. På grund af Tafels och Neuburgers framställningar, och äfven på grund af senare forskningar, framlade professor Gustaf Retzius år 1903, i en adress

såsom ordförande för den internationella anatomkongressen i Heidelberg, en öfversikt öfver Swedenborgs betydelse såsom anatom och fysiolog på hjärnans och nersystemets område, hvilken är den fullständigaste framställning, som någonsin utgifvits. Helt nyligen har professor Retzius äfven berört samma ämne i ett föredrag, hållet vid Royal Society i London den 14 maj, om nervsystemets finare struktur. Däri omtalar han, efter att hafva för läsaren påpekat, hurusom vår fysiologiska vetenskap om hjärnans *motoriska* och *sensoriska centra* — sedan deras existens experimentellt bevisats af Fritsch och Hitzig — vidare utvecklats af sådana forskare som Sir Victor Horsley, Schäfer, Beevor, Ferrier, Sherrington med flera; hurusom det gamla ordspråket, att »det finnes ingenting nytt under solen», finner sin bekräftelse äfven i detta ämnes historia, ty man kan icke annat än förundras öfver den omständigheten, att redan Swedenborg i sitt arbete »Oeconomia Regni Animalis» hade en profetisk blick angående nutidens hjärnfysiologi. Detta bevisar professor Retzius med två citat från Swedenborgs arbeten, där han talar om, huru lokalisationsteorien borde experimentellt utforskas genom vivisektioner och retningar på hjärnans bark, hvilka skulle, genom de i kroppen

framkallade resultat, visa, hvilka delar af hjärnan motsvaras af olika delar i kroppen. Professor Retzius fortsätter: »Som vi se, är detta ingenting mindre än ett fullständigt program i experimentell hjärnfysiologi, som denne underbare man här lägger fram för oss, och vi blifva än en gång förvånade, då vi läsa hans klart uttalade påstående, att de lägre extremiteternas muskler hafva sitt centrum på den öfre delen af stora hjärnans bark, underlifvets och bröstkorgens muskler i stora hjärnans centrala delar, hufvudets och ansiktets muskler på den nedre delen, »nam videntur ordine inverso sibi correspondere», (»ty de synas motsvara hvarandra i omvänd ordning.»)

När d:r Rudolf L. Tafel utgaf första delen af sitt arbete »The Brain» 1882, lämnade professor Christian Lovén en redogörelse därom vid ett Kungl. Vetenskapsakademiens sammanträde. · Tyvärr trycktes föredraget icke. Nära tjugu år senare, vid sitt föredrag i Heidelberg, förfäktade d:r Neuburger samma teser som d:r Tafel hade fastslagit. För att läsaren må vara i stånd att följa de steg i våra moderna forskningar i Swedenborgs anatomiska, fysiologiska och psykologiska skrifter från 1882, då d:r Tafel tryckte sina resultat, till i år, må här först citeras

ett referat i »Hygiea» för 1902, där professor C. G. Santesson i fri öfversättning återger innehållet af docent Neuburgers föredrag:

»I vår tid af specialisering är det af särskildt intresse att studera sådana individualiteter från en förgången tid, hvilka icke låtit innesluta sig inom ett enda facks skrankor utan, följande sin gränslösa kunskapstörst, alltid eftersträfvat det *stora*, det *hela*.

En fullödig sådan forskarindividualitet var Imanuel Swedenborg. Han står i historien som ett gripande exempel på, att det alltid sker de verkligt stora personligheterna orätt, om vi söka att intvinga deras väsen i någon af våra vanliga kategorier af »lärde». Swedenborg andeskådaren — honom känna alla till, och många tro, att med detta halft ironiska epitet hans betydelse är uttömd; att syssla med honom och hans verk är snart sagdt att komma på afvägar. Och dock visade denne man under sin naturvetenskapliga epok en rent af storartad intuitiv skarpblick in på olika områden af mänsklig forskning.

På teknologiens, astronomiens, mineralogiens, kristallografiens m. fl. områden har man redan för länge sedan lämnat Swedenborg en viss plats i historien. På *medicinens* fält åter fick han på grund bland annat af Hallers

förklenande omdöme ingalunda den plats, som bort tillkomma honom.

Under sina vetenskapliga studieresor (1736—1739) bedref Swedenborg bland annat omfattande studier i anatomi och fysiologi i Holland och Italien. Som frukt af dessa studier utkom hans *Oeconomia regni animalis* (Amsterdam 1740—41). Hvarken detta verk eller detsammas (till stor del outgifna) fortsättning rönte trots dess rikedom på gedigen kunskap och vidtskådande tankar vare sig då eller senare vederbörlig uppmärksamhet.*) I motsats mot Bacon, Descartes och Leibnitz utöfvade Swedenborg intet inflytande på de biologiska vetenskapernas utveckling, ett förhållande som väl i viss mån får sin förklaring uti hans ensliga lefnadssätt, hans föga agitatoriska sinnelag och äfven i hans skrifsätt. Oförstådd gick han sin väg fram bland sina samtida, som han just ej mycket sökte närma sig; som en vrångbild lefver på de flesta håll hans minne, medan hans mäk-

*) I ett ej publiceradt föredrag i Svenska Vetenskapsakademien har professor Chr. Lovén lämnat en redogörelse för Swedenborgs stora arbete och framhållit denne forskares underbara framsynthet; han hade bl. a. gjort uttalanden, hvilka häntyda på, att han anat vissa af de grundläggande fakta, som senare framgingo ur Keys och Retzii arbete om »Nervsystemet och bindväfven». (Öfversättarens anmärkning).

tiga folianter ligga orörda bland bibliotekens damm! Väl må vi därför ur dunklet frammana hans höga gestalt som ett slående exempel på, hur stundom en genialisk, spekulativt anlagd teoretiker kan ur ett föga bearbetadt, empiriskt material draga slutsatser, hvilka gripa sakens kärna och tränga långt djupare in i hennes väsen, än de andefattiga deduktionerna från den 'exakta vetenskapens' snörräta representanter. Till bevis härpå må blott anföras Swedenborgs allra viktigaste resultat på *hjärnfysiologiens* område i de punkter, där desamma väcka vårt intresse genom den skarpa kontrasten mot då härskande åsikter samt genom den bekräftelse, de t. o. m. först i våra dagar erhållit.

Swedenborg försvarade i sitt nämnda arbete på grund af egna anatomiska iakttagelser samt framstående autorers djurexperiment hjärnpulsationernas sammanfallande med andningen. Ehuru särskildt Galenus och några af hans efterföljare i anslutning till kirurgiska erfarenhetsrön redan för länge sedan fäst uppmärksamheten vid nämnda sammanhang, blefvo hjärnpulsationerna sedan antingen helt och hållet förnekade eller ock ansågos de bero blott på kärlpulsen eller på aktiv rörlighet hos dura mater. Häraf äfvensom af

vissa enligt uppgift bevisande djurexperiment lät dock icke Swedenborg vilseleda sig. Tio år efter hans publikation (1750) bevisade Schlichting genom nya experiment riktigheten af den lära, som Swedenborg förfäktat, — naturligtvis utan att nämna hans namn. Swedenborg själf befann sig då i andra rymder — hans 'högre mission' började redan 1745. Det är eftervärldens plikt att tillskrifva rätte mannen äran af den riktiga tanken.

Om Swedenborg i *den* punkten var tio år före sin samtid, ilade han genom ett annat uttalande mer än ett århundrade före densamma, ty *han var den förste, som förlade den högre psykiska verksamhetens säte, själens angreppspunkt, uteslutande till stora hjärnans bark.* Barksubstansen allena, säger han, där själen utför sina medvetna handlingar, där världen klarast återspeglas i densamma, förenar hjärnmassan till en helhet och möjliggör känseln, viljan och uppfattningen: 'in hac unitate seu in hac substantia inesse debet superior illa potentia, quam quærimus. Ergo facultas intelligendi, cogitandi, judicandi, volendique Animæ non in aliqua ulteriori, quia ultima est cerebri, inquirenda est'. Då Swedenborg här uttalar en sanning, som man femtio år senare, då den uttalades af Gall,

ej trodde på, torde det vara af intresse att söka följa hans tankegång, som skyddade honom från att omfatta de löjliga hypoteser, hvilka till och med en Haller, en Sömmering och många andra forskare — bortsedt från äldre tiders män — förfäktat.

Denna tankegång var högst enkel och stödde sig väsentligen på *anatomisk* grund. Swedenborg, trots sin andliga öfverlägsenhet ett barn af sin tid, trodde på lifsandarna — 'spiritus animales' — hvilka af alla vetenskapligt tänkande anatomer och fysiologer på denna tid antogos leda och behärska såväl de högre psykiska funktionerna som förnimmelser och rörelser. I likhet med Malpighi och dennes efterföljare ansåg han, att barksubstansen, antingen på grund af dess förment körtelartade byggnad eller på grund af dess synnerligen stora rikedom på fina blodkärl (Ruysch), vore det ställe, där 'spiritus animales' alstrades. De finaste artererna sluta ju i cortex; hvarest, om icke just där, skulle genom en den finaste alstringsprocess de 'animaliska andarna' uppstå ur blodet? Än mer — följer man, såsom Malpighi, Swammerdam, Winslow, Boerhave gjort, märgsubstansens trådar mot deras källa, så finner man, att de utspringa från barken. Denna utgör

alltså det 'medium', som ligger just vid blodkärlens ändpunkter och vid nervtrådarnas begynnelse och som därför ur de förras blod bereder 'nervfluidum' åt de senare. Hvar skulle väl psykes materiella substrat vara att söka, om ej just i cortex, denna den finaste, högst utvecklade af alla substanser?

Ehuru de nämnda premisserna i allmänhet betraktades som säkra, föll dock ingen annan på den tanken att därur draga den yttersta konsekvensen. Äfven om måhända uppfattningen *nu* synes oss nog primitiv, så frågas med skäl, huruvida t. ex. Sömmering, en fackanatom, stod högre, då han ännu 1796 förfäktade den åsikten, att själens säte var i cerebrospinalvätskan? I sin tids ljus betraktad, har Swedenborg, om än på en egendomlig, men då alldeles icke oerhörd väg, funnit en viktig sanning. Hallers och många andra autorers slutsats, att själen residerade i hjärnans märgsubstans eller i medulla oblongata, emedan vid djurexperiment genom där anbragt retning utlöstes *krampanfall*, står i naivitet väl knappt efter Swedenborgs åsikt.

Samma, nyss antydda resonemang förde Swedenborg jämväl till en annan mycket viktig lära, nämligen att den grå barken vore äfven den högsta *motoriska* instansen, viljans angrepps-

punkt inom hjärnan. Om äfven de nervtrådar, som genom medulla oblongata och ryggmärgen stå i samband med muskelnerverna, utspringa från den grå substansen, så måste *denna* utgöra jämväl muskelverksamhetens ursprung — så slöt Swedenborg. Likasom cortex utgör den högsta ledningen för de spontana rörelserna, så styra lillhjärnans grå substans och de centrala ganglierna de omedvetna rörelsefenomenen. 'Substantia corticea et cineritia est fons motuum vitalium, voluntariorum et naturalium'. Hjärnan gifver för öfrigt blott den första impulsen: den retar medullan resp. ryggmärgen, och från denna gå sedan nervtrådarna direkt till musklerna; och vissa rörelser, som ursprungligen utlösas spontant och afsiktligt, blifva senare automatiska, försiggå utan själens, d. v. s. hjärnbarkens direkta inskridande. Denna anordning 'aflastar' stora hjärnan och har till ändamål att förhindra en rubbning af de högre andliga förmögenheterna, hvilka annars lätt skulle blifva lidande.

Swedenborg nöjer sig emellertid icke med dessa resultat — han går än ett steg längre och framställer den hypotesen, att *de olika motoriska funktionerna hafva hvar och en sin särskilda lokalisation uti hjärnbarken.* Denna

var sammansatt likasom af *många små hjärnor med bestämda motoriska funktioner,* hvarför hvarje lesion sträckte sig blott till de nervtrådar och muskler, som stå i samband med det skadade partiet. — Äfven denna åsikt är framgången uteslutande ur *anatomiska* betraktelser; då hvarje nervtråd från hjärnan framgick ur en alldeles bestämd 'sphærula' af barksubstansen, så måste motiliteten vara 'lokaliserad', och det vore en uppgift för experimentatorerna, att *genom försök på lefvande djur uppvisa, hvilken gyrus som motsvarade den ena eller andra muskelgruppen;* såsom retmedel kunde tjäna stick, snitt, tryck l. d. På två ställen i sin märkliga skrift uppfordrar Swedenborg experimentatorerna att gripa sig verket an. Han säger: 'Experientiæ est et temporis, ut evestigetur, qui gyrus et qui serpens tumulus in cerebro hunc aut illum musculum ut correspondentem suum in corpore respiciat. . . Ergo inquirendum venit, qui tori corticei his aut illis musculis in corpore correspondent; quod fieri non potest, nisi per experientiam in vivis animalibus, per punctiones, sectiones et compressiones plurium, perque inde in corporis musculis redundantes effectus'.

Kan man begära mer af en icke-fackman under förra hälften af 1700-talet? Och vår

beundran blir ingalunda mindre därigenom, att Swedenborg till stöd för sina påståenden dessutom åberopar sig på *patologiska* iakttagelser, alltså visande den exakta forskningen de båda vägar, experimentets och de patologiska fallens, som denna forskning först mer än ett århundrade senare förstod att beträda! — Blott en sak förefaller egendomlig, nämligen att Swedenborg, som förlade äfven sinnesperceptionen till cortex, i den punkten uttalade sig *emot* antagandet af en distinkt lokalisation; han ställde sig i denna fråga på den ståndpunkt, som Flourens senare företrädde.

Öfverblicka vi ännu en gång hufvudresultaten af Swedenborgs arbete, för så vidt det berör hjärnfysiologien, så måste vi säga, att det, betraktadt från ståndpunkten af vårt numera vunna vetande, öfverträffar snart sagdt *allt,* som finnes att läsa på detta område hos det 18:de århundradets författare; bristerna, felen, de ofullkomliga bevisen äro sådana, som vidlåda den tidsåldern — tankarna, de siande aningarna åter nå segerrikt fram till tröskeln af vår egen tid, och dessa äro Swedenborgs *andliga egendom*, deras riktighet har af den nyare vetenskapen på ett underbart sätt besannats.

Swedenborg, ärkefantasten, senare andeskå-

daren, har, såsom här anförda profstycken visa, sändt en djupt trängande blick in i en vetenskaps framtida öde, med hvilken han endast mera i förbigående sysslat under sin långa forskarbana. Om *metafysikern* Swedenborg må tankarna vara delade; *psykofysikern* åter förtjänar det varmaste erkännande. Han valde till motto på sitt fysiologiska arbete en sats af Seneca, slutande med orden: 'venient, qui sine offensa, sine gratia judicent'. Den tid har grytt, då denna sats må besannas! Vi äro skyldiga Swedenborgs minne rättvisa och fylla blott en länge försummad plikt, då vi i framtiden uti hans vetenskapliga verk se något mer än — 'en andeskådares drömmerier'.»

Professor Santesson har vidare redogjort för professor Neuburgers senare uttalanden, såväl som för Professor Retzii föredrag, i ett bidrag till »Nordisk Tidskrift» 1904, däri Swedenborgs anatomiska upptäckter äro mycket berömda, särskildt hvad angår hjärnans anatomi och framför allt fysiologi. Swedenborg säges här hafva inlagt förtjänster, »som skulle gjort honom till en af alla tiders största forskare på dessa områden, om hans arbeten för 150—160 år sedan blifvit lästa och förstådda.» Bland annat säges i professor Santessons bidrag, att Swedenborg

»slöt sig till, att en förbindelse måste finnas mellan de båda hjärnhalfvornas (hemisfärernas) håligheter, de s. k. sidoventriklarna; denna förbindelse upptäcktes senare af Monro och benämnes efter honom ('foramen Monroi'). — — — Swedenborg hade äfven reda på, att de å hjärnans bas belägna s. k. 'fyrhögarna' ägde betydelse för pupillernas rörelser. Angående det till sitt väsen mycket omstridda hjärnbihanget ('hypophysis cerebri') har han uttalat, att det spelade en viktig roll i organismens hushållning — ett förhållande, som synes besannas genom de senare årens studier öfver en med förändringar i hjärnbihanget förbunden, egendomlig sjukdom, den s. k. 'akromegalien', om än saken tills vidare icke är på långt när utredd o. s. v.»

Det är rätt intressant att se, huru långt tillbaka i tiden Swedenborgs betydelse som hjärnanatom började att väcka intresse, ty redan under 1830-talet hänvisade d:r Immanuel Tafel till Swedenborgs uttalande om »foramen Monroi», och de allra flesta af Swedenborgs upptäckter på detta område, som i senare år behandlats, voro redan diskuterade i R. L. Tafels »The Brain.»

Vore det ej ett för behandling i denna lefnadsteckning af Swedenborg allt för specialiseradt ämne,

skulle jag gärna här redogöra för Neuburgers och Santessons uttalanden om den finare fysiologi, som visar sig i Swedenborgs lära om fiberns »vita propria» (egna lif), och för hans detaljerade system af fibrer, vätskor och cirkulationer. Ty, ehuru hvarken histologi eller fysiologisk kemi voro vid 1740-talet vidare utvecklade, insåg Swedenborg den stora betydelsen af de högst komplicerade väfnadernas och vätskornas sammansättningar och förhållanden i människokroppen. Swedenborg kände ju icke till cellerna, ty mikroskopets senare utveckling var nödvändig för cell-lärans uppställande, men han antog ändå, att det måste finnas kroppsliga enheter, hvilka han kallade »fibrer», ehuru jag måste skilja mig från den åsikt, att Swedenborgs »enklaste fiber» (simplicissima fibra), borde identifieras med nutidens celler. Swedenborgs lära är egentligen den, att både i den fysiska naturen och i människokroppen finnas *grader* af substantiella former, de lägre synliga och åtkomliga för experiment, de högre oåtkomliga, ehuru deras existens bevisas af nödvändigheten att förklara de talrika fenomen, som föreligga och kräfva förklaring. Liksom fysikern lägger en osynlig eter till grund för ljus och andra fenomen, slöt Swedenborg sig

till existensen af ännu flera inre grader af substantiella former.

Professor Retzius har i sitt föredrag i Heidelberg 1903 gifvit en analys icke blott af Swedenborgs upptäckter inom hjärnanatomiens och fysiologiens område, utan äfven af Swedenborgs föregående utveckling och arbetsmetoder. Såväl i nyssnämnda föredrag, som äfven i professor Retzii förord till Kungl. Vetenskapsakademiens serie af Swedenborgs naturvetenskapliga skrifter, lämnas en kort berättelse om, huru utforskningen af Swedenborgs naturvetenskapliga skrifter framskridit, sedan Imm. Tafel, J. J. Garth Wilkinson och R. L. Tafel hade börjat trycka och analysera dessa arbetens innehåll och d:r Neuburger framhäft Swedenborgs betydelse såsom hjärnfysiolog 1901. D:r Neuburger vände sig till den svenska legationen i Wien med en skrifvelse, hvari han beklagade, att en i Stockholm befintlig handskrift af Swedenborg öfver hjärnan ännu icke var offentliggjord. Professor Retzius fick därefter från utrikesdepartementet ett meddelande om saken och började omedelbart att undersöka Swedenborgs handskrifter i Kungl. Vetenskapsakademiens bibliotek, men på grund af den långa tid och möda, som ett inträngande i dessa svårlästa handskrifters innehåll skulle

kräfva, afstod han tills vidare. Följande höst satte professor Retzius sig i förbindelse med författaren, som då vistades i Stockholm, och efter en granskning af handskrifterna tillsatte Kungl. Vetenskapsakademien på förslag af professor Retzius en Swedenborgskommitté, bestående af fysiologen prof. Christian Lovén, paleontologen och geologen prof. A. G. Nathorst, medicine professorn och hjärnforskaren S. E. Henschen, fysikern prof. Svante Arrhenius och prof. Retzius själf, kommitténs ordförande för att granska Swedenborgs litterära kvarlåtenskap och för att bestämma, om och i hvilket omfång denna skulle utgifvas.

Kommitténs senare verksamhet är väl känd. Det beslöts att utgifva Swedenborgs naturvetenskapliga skrifter i urval, självfva den svenska och latinska texten, tillsammans med inledningar på engelska, författade af kommitténs medlemmar eller andra vetenskapsmän, och 1907 väcktes förslag om Swedenborgs kvarlefvors hemförande från London till Sverige, hvilket som bekant skedde sistlidne april och framkallade ett stort allmänt intresse för den store svenskens lif och verksamhet. Efter prof. Lovéns frånfälle valdes anatomen prof. Erik Müller i hans ställe. Den läsare, som intresserar sig för historien om kom-

mitténs verksamhet, kan finna en utförlig redogörelse i ofvannämnda inledning af prof. Retzius till första delen af Swedenborgsskrifterna. I en »Epilog» i denna biografi finnes äfven en kortfattad berättelse öfver Swedenborgs kvarlefvors hemförande från London till Upsala. Det har synts vara af vikt att i detta kapitel om Swedenborgs anatomiska skrifter gifva en mera fullständig framställning af deras betydelse på grund af den afgörande roll de spelat under de senaste åren, hvilket ledt till ett mera grundligt och omfattande studium af Swedenborgs skrifter och ett vårdande af hans minne, tack vare professor Retzii kraftiga ingripande.

Som professor Retzius säger i sitt föredrag, måste man, för att riktigt förstå Swedenborgs arbeten och förtjänster på anatomiens och fysiologiens område, känna till hans föregående skrifter och utveckling, huru han sysslade med matematik, fysik, geologi o. s. v. Först ägnade han sig under många år åt ett allvarligt studium af den oorganiska världen, för att sedan så småningom gå öfver till det organiska. »Han behärskades uppenbarligen af en djup, outsläcklig trängtan efter kunskap om hela skapelsen, hvilken trängtan ledde honom allt högre.»

Vi hafva redan sett, huru professor Retzius

i ett föredrag uti Royal Society framhöll Swedenborgs häpnadsväckande uttalande om de motoriska centras läge på hjärnbarken. Om denna sak säges i Heidelbergföredraget: »Om han kom till denna uppfattning genom egna fysiologiska eller patologiska rön, framgår visserligen icke med bestämdhet af uppgifterna i hans hittills undersökta, omfångsrika, tryckta och otryckta skrifter.» Han hänvisar emellertid till djurexperiment, och att han studerade anatomien i Italien och Holland, vet man, men det är icke kändt, hvar och när han dissekerade och experimenterade, ehuru han själf uppger, att han hade användt men lagt bort skalpeln. Som professor Retzius säger, var han uppenbarligen icke enbart en skarp och noggrann iakttagare, utan på samma gång en skarpsinnig tänkare, och hans arbeten visa en stor kännedom om litteraturen. Men man måste anse, att frågan, *huru* Swedenborg gjorde sina upptäckter om hjärnan, ännu icke är fullkomligt löst.

Utom Swedenborgs upptäckter af lokalisationscentra på stora hjärnans bark, hjärnans med lungornas samtidiga rörelse, o. s. v., diskuterar professor Retzius Swedenborgs uttalanden om cerebrospinalvätskan, att han icke allenast före Cotugno upptäckte dess existens, utan äfven

dess utbredning och stora betydelse, att den flyter från hjärnans stora ventriklar till calamus scriptorius och in i ryggmärgens centrala kanal. Det är af Swedenborgs uttalande om calamus scriptorius och öppningen in i ryggmärgen tydligt, att han var på det klara med att så var förhållandet, ehuru själfva den anatomiska eller experimentella bevisföringen ännu saknades. Utom de ofvannämnda upptäckterna säger professor Retzius, att Swedenborg redan hade ingående beskrifvit cerebrospinalvätskans aflopp framåt med fila olfactoria in i näsans slemhinna och är således en föregångare till G. Schwalbe samt Key och Retzius.

Men hur var det möjligt för Swedenborg att verkligen tränga så djupt? Professor Retzius säger, att svaret knappt kan bli något annat än det, att »Swedenborg var icke blott en lärd anatom och skarpsinnig iakttagare, utan äfven en i många afseenden fördomsfri, skarp och djup *anatomisk tänkare.*»

»Han framstår i hjärnkunskapens historia som en enastående, underbar, fenomenal ande, som en idealisk sanningssökare, hvilken steg för steg grep efter allt högre problem.»

Om man nu försöker att analysera Swedenborgs utveckling såsom anatom och psykolog,

bör man först och främst icke glömma det mekaniska och geometriska åskådningssätt, hvilket, som vi redan förut hafva sett, ledde hans tankar från första början. Han blef aldrig mekanist i den moderna meningen, att han ville förklara lifvet och skapelsens yttersta grunder såsom varande rent mekaniska, men allt ändligt var för honom geometriskt, därför var också själen geometrisk, och dess verksamhet bestod i rörelser. Redan i hans »Daedalus» finnes en kort behandling af denna fråga, ett »Bewis at wårt lefwande wesende består merendels i små darringar thet är tremulationer»; kort därefter skrifver han en »Anatomi af wår aldra finaste natur, wisande att wårt rörande och lefwande wäsende består af contremiscentier.» Detta arbete diskuterades i Vetenskapssocieteten under februari och mars månader 1720 och inlämnades äfven till Sundhetskollegium. I ett bref till Benzelius säger Swedenborg:

»Har ock sammanskrifwit en liten *Anatomie* af våra lifsrörelser, them jag tillegger wara en *contremiscence,* ther jag på thet nogaste giordt mig *Anatomiam nervorum* och *membranarum* bekant, och så wisat *harmonien* theraf wid then wackra *tremulations Geometrien,* wid en hop annat, ther jag funnit mig sedan öfwerenskommit

med *Baglivii* meningar, i förrgårs gafs thet in uti K: *Collegium medicum.*»

I de följande brefven nämner han ofta sin teori. Han säger, att det »är wel at *Baglivius* har först klufwit meningen, *Cartesius* jemwel rördt litet therom, *Borellus* sedan, men ingen ännu har bewist och utfördt den, ty holler jag mina bewis för nya och mina egna, och sielfwa meningen för andras.»

»Jag *statuerar* at *tremulation* begynner uti *liqvido* eller *fluido membranaceo,* tå om någon spridning skal ske så moste *membranae* wara spenda så wel med sitt *duro* som med *vasis sangvineis;* ty tå liggia alla *vasa lymphatica* eller *vasa fluidi nervei* i *membranis* i sitt retta skick och *premerar* effter sitt *Contiguum* nestan *in instanti* som alt annat *fluidum,* och förer så *membranas* med sig under *tremulation,* och the sina *ossa,* så att nestan hela kroppen kommer i en *subtil* meddarring som giör *sensation.*»

»I följande *Capitlen* äro som mig tyckes, ännu betre och *evidentare* skiäl, tagne af *Sensibus* och kensslerna hos oss: Har ock thessutom öfrigit, som ännu intet utarbetat är, något, som angår *Mechaniquen* af våra *passioner* och Sinnens rörelser, så wida the *deduceras* kunna af *Structura nervorum et membranarum.*»

I början af sina »Principia», återkommer Swedenborg till samma ämne: det är vår förnuftiga själ som uppfattar, och all uppfattning är till på grund af hvad som passerar igenom och från ett gröfre medium till ett subtilare, d. v. s. genom sinnesorganen till nervsystemet och hjärnan. Till själfva det psykologiska argumentet återkommer Swedenborg i den andra delen af sitt lilla arbete »Om det Oändliga». Detta märkvärdiga argument visar oss Swedenborg på en vändpunkt i hans bana. Han hade först hållit på med naturvetenskapernas konkreta fakta och så småningom kommit in i kosmologiska och allmänna filosofiska frågor. Nu studerar han icke naturen såsom sådan, hvilket han egentligen aldrig gjorde, utan numera påstår han, att »ju större dyrkare af naturen man är, desto större dyrkare af Gud kan man blifva», och hans blick är riktad på lifvets ursprung och mindre på dess verkningar. Men ehuru Swedenborg sysslade mycket ifrigt med rent filosofiska och metafysiska problem i detta arbete och under de närmaste följande åren, började han redan nu att gifva en kort beskrifning af människokroppen, och senare börjar han sin diskussion om själens förbindelse med kroppen och om själfva själens egenskaper. Först frå-

gar han: »Är själen ändlig?» Och han finner, att den är ändlig. Därföre är själen mekanisk och utsträckt, ty allt ändligt är mekaniskt och utsträckt. Härmed är Swedenborgs allmänna ståndpunkt fastslagen, och allt följer nu i sin ordning enligt hans kosmologiska system. Människan är en liten värld, som motsvarar i sina grader och delar den stora världen; Swedenborg upptager den gamla läran om mikrokosmen och makrokosmen. Han utarbetar allmänna lagar för grader, inflytelse, ordning, serier, harmoni, o. s. v. Det vore allt för vidlyftigt att här redogöra i detalj för Swedenborgs anatomi, fysiologi och psykologi, ty det vore icke blott nödvändigt att förklara dessa ämnen, såsom han har behandlat dem på flera sätt, med olika *termini technici,* i den serie handskrifter och tryckta arbeten, som författades från 1734 till 1745, utan för att riktigt begripa sammanhanget måste man behärska Swedenborgs föregående »Principia», hvilka i själfva verket äro det bestämmande i hela hans senare uppfattning. Men några allmänna synpunkter må dock framläggas.

För det första *motsvara* människans högre och lägre grader de högre och lägre graderna af »elementaria» och substantiella former, som

Swedenborg behandlade i sina »Principia». För det andra *motsvaras* ock de olika rörelserna och hvirflarna i »Principia» af de olika graderna af verksamhet och omlopp i människokroppen. Till exempel, örat är organiseradt att förnimma luftvågor, och således motsvaras luftens rörelser af modifikationer i örat och af ljud. Så är det äfven med ögat och etern, samt med färg- och ljusförnimmelser, hvilka motsvara rörelser i etern. De två högre atmosfärer, i hvilka magnetismen och gravitationen äro, motsvaras af graderna och deras verksamhet i nervsystemet och hjärnan. De olika graderna af substanser och materier i naturen motsvaras också af de olika organiserade graderna i människokroppen, såsom dess vätskor af olika grader, af hvilka den lägsta är vanligt rödt blod, hvilket Swedenborg påstår innehåller alla slags substanser, de högre inneslutna inom de lägre, d. v. s. i salter, metaller och vatten. Det finnes äfven motsvarigheter af olika omlopp eller »cirkulationer» af olika grader, svarande mot de omlopp eller hvirflar, som de olika atmosfärerna äga, t. ex. blodet mot vatten och luft samt deras strömningar, lymfan mot etern, och högre vätskor mot de två högsta atmosrärerna. De olika omloppen i människokroppen motsvara at-

mosfärernas hvirflar mellan solar eller fixstjärnor, solsystem, planeter och deras drabanter.

Läsaren önskar nu kanske få veta, hvad själen verkligen är och hur hennes tillstånd efter döden blir. Att Swedenborg har i vissa afseenden i sina tidigare skrifter svarat på dessa frågor på ett sätt som öfverensstämmer med de senare teologiska skrifterna, kan lätt bevisas. Men det är just vid sådana frågors granskning, när man jämför Swedenborgs kosmologiska och psykologiska arbeten med de senare teologiska skrifterna, som man märker, hvilken stor skillnad föreligger emellan dessa två serier af skrifter, särskildt hvad angår behandlingen af andliga frågor. Utan att närmare diskutera dessa skillnader skall jag nu referera Swedenborgs svar i hans naturvetenskapliga skrifter på dessa frågor om själen, och den intresserade må själf vid läsandet af ett senare kapitel jämföra, hvad de teologiska skrifterna meddela om atmosfärerna i den andliga och den naturliga världen samt om själens gemenskap med kroppen.

Hvar är nu själen enligt Swedenborgs psykologiska skrifter? I sitt underbara arbete »Om dyrkan af och kärleken till Gud» gör han en stark skillnad emellan *själen* och *kroppen,* emellan den *andliga världen* och den *naturliga*

världen, men då hade han redan haft uppenbarelser. I den tidigare period, som nu behandlas, var hela skapelsen en enda serie, och både själen och himmelen voro helt enkelt i den högsta atmosfärens grad. När människan dör, samlas hennes högsta substanser i en glob, hvilken renas och blir en ängel. Om några delar skulle förloras, gör det ingen skada; de delar, som stanna kvar, när själen har skilts från kroppen, blifva i alla fall den odödliga människan. Att Swedenborg verkligen menade, att saken förhöll sig så, framgår vidare utaf hans placering af onda andar på ett lägre plan, där de brännas af elden, och utaf den anmärkningen, att meddelanden kunna ske från stjärna till stjärna.

Swedenborgs sträfvan under sina naturvetenskapliga och filosofiska dagar var att undersöka naturen och att upptäcka själen i hennes rike, människokroppen. Genom att riktigt granska kroppen skulle han nog finna dess drottning, så tänkte Swedenborg. Hans sökande är beskrifvet i en mängd skrifter, författade under den period, som behandlas i detta kapitel. Swedenborg fann likväl icke själen på den väg han sökte den, men det var genom dessa sina sträfvanden som han förbereddes för de

upptäckter, han gjorde senare, och på en väg som han icke anat. Hans öfvergång till denna nya period behandlas i följande kapitel.

Man torde ej glömma, att den grundliga utforskningen af Swedenborgs naturvetenskapliga skrifter är egentligen endast började och att många arbeten ännu ligga i handskrift. Redan så länge sedan som 1845 skref Anders Retzius om Swedenborg: »Hans *Regnum animale* har nu åter framträdt som ett underverk. Man finner där idéer tillhörande nyaste tider, en omfattning, induction och tendens, som endast kan förliknas med *Aristotelis*. Man kan antaga, att ännu ett eller annat decennium erfordras, för att rätt kunna uppskatta detta verks förtjenster.» Man kan med skäl upprepa detta uttalande äfven i dag, icke blott om »Regnum animale», utan äfven om flera af Swedenborgs naturvetenskapliga och naturfilosofiska skrifter.

KAPITEL V.

En kris i Swedenborgs lif; öfvergångsperioden och förberedande teologiska skrifter, 1743—1749.

År 1743 köpte Swedenborg en malmgård på Söder i Stockholm, belägen vid Hornsgatan i Maria församling. År 1747 lämnade han sin assessorstjänst i Bergskollegium för att helt och hållet ägna sig åt sin andliga verksamhet och blifva, hvad han själf kallade sig på titelbladet af sitt sista arbete, »Den sanna kristna religionen», »Herrens Jesu Kristi tjänare». När Swedenborg lämnade sin assessorstjänst 1747, afslog han anbud å högre tjänsterang; han fick emellertid för sin lifstid behålla hälften af sin lön.

Swedenborgs utveckling vändes nu i en helt och hållet ny riktning. Redan 1736 hade han haft några drömmar, hvilka voro af en sådan art, att han ansåg sig böra nedskrifva dem. Tyvärr är detta manuskript förloradt och därmed all kännedom om dessa drömmar omöjliggjord. År 1744 hade han emellertid, midt i sina ana-

tomiska studier, ånyo en serie drömmar och visioner, hvilka han själf beskrifvit och delvis diskuterat i en liten dagbok, som under titeln »Swedenborgs drömmar» år 1859 utgifvits af öfverbibliotekarien i K. Biblioteket G. E. Klemming. I många senare tryckta och otryckta skrifter påstår Swedenborg, att han hade sina första uppenbarelser 1743—1744. Han säger äfven senare, att han hade förut vid hvad han skref blifvit ledd genom drömmar. År 1744 lämnade Swedenborg för alltid sina naturvetenskapliga studier; han skref emellertid ett slags öfvergångsarbete, »Om dyrkan af och kärleken till Gud», i hvilket han skildrar sitt system i allegoriska symboler, ett poetiskt arbete, som har uppskattats mycket högt af Atterbom. Han säger, att det är den skönast skrifna af alla Swedenborgs skrifter, ett verk »som ej plägar räknas till antalet af de theosophiska *, men betecknar öfvergången till dessa från de naturforskande och philosophiska verken. Det är den ur den innerligaste förening af all hans naturkunnighet och all hans spekulation födda, på en gång platoniserande och christliga lärodikten *De Cultu et Amore Dei:* till sin syftning, en

* Teosofi betyder här teologi och icke hvad man nu för tiden kallar teosofi. *A. H. S.*

SWEDENBORGS HUS PÅ HORNSGATAN, STOCKHOLM.
Efter en fotografi.

framställning af hans lära från dess dåvarande ståndpunkt; till sin form, ett mellanting af afhandling och roman (i sin senare hälft mestadels dialogiserad), om Jordens upprinnelse, om Naturens och Menniskans gyllne ålder, om Paradiset, om Adams och Evas födelse, ungdom, uppfostran, kärlek. Detta är af alla Swedenborgs verk det enda, hvari skönhets-elementet, såsom sådant, öfverväger; det är skrifvet, icke blott med en glänsande och klangfull latin, utan framförallt med en poetisk inspiration, som, på ett dussin skalder fördelad, vore tillräcklig att fästa dem på Diktens himmel såsom stjernor af första storleken. I de senare skrifterna begagnar han språket, mestadels, blott som en protokollist eller referent till hvad han anser sig enligt ännu högre ingifvelser meddela; och det poetiska har der liksom dragit sig tillbaka in i föremålen, hvilka så oinskränkt tagit hans personlighet i besittning, att han nästan blott passift återspeglar det.» Till det ofvan citerade må läggas, att Swedenborg tryckte det omnämnda arbetet i London 1745, i två delar, men har äfven lämnat en tredje, oafslutad del, hvari han beskrifver en vision, som det förstfödda paret hade på bröllopsmorgonen, af den andliga världen, dess sol och människornas öden.

Det är vid ett närmare studium af detta arbete »Om dyrkan af och kärleken till Gud» mycket märkligt, att Swedenborg skref det under ett helt och hållet annat psykiskt tillstånd än det, som hade behärskat honom under hans naturvetenskapliga period. Själf säger han ingenting i detta arbete om någon förändring i sitt tillstånd, men om man vet hvad som hade händt 1743—1744, kan man läsa emellan raderna och begripa, hvarifrån vissa uttryck och åskådningssätt hade sitt ursprung.

I ett autobiografiskt bref till sin vän, rev. Thomas Hartley, säger Swedenborg, att Herren uppenbarade sig för honom år 1743, öppnade hans andliga syn och gaf honom förmåga att tala med andar och änglar. Äfven 1744 och 1745 uppenbarade Herren sig, och Swedenborg fick i uppdrag att skrifva de teologiska skrifter han sedermera utgaf. Han berättade för sin vän d:r Beijer, att Herren under en syn, som varade en kvarts timme uppenbarade sig, klädd i purpur och omgifven af majestätiskt ljus, och invigde honom till hans nya värf med följande ord: »Jag är Herren Gud, Skaparen och Återlösaren: jag har utvalt dig att för människorna uttyda den Heliga Skrifts inre och andliga mening, och jag skall förestafva dig hvad du bör skrifva».

Af »Swedenborgs drömmar» eller privata dagbok för år 1744, framgår, att han då var i förfärliga frestelser, beledsagade af drömmar, hvilka han tolkade såsom varande nära förbundna med hans andliga tillstånd och de böcker han skref, nämligen senare delen af »Själsriket» (»Regnum Animale») och »Om dyrkan af och kärleken till Gud». Den 7 oktober t. ex. drömde Swedenborg om det senare arbetet: »Elliest berettades något om min bok, man sade at den wore en Liber divinus de Dei cultu et amore [d. v. s. en gudomlig bok om dyrkan af och kärleken till Gud], jag tror det var ock något om spiritibus, jag trodde jag hade något derom uti min de Infinito, men swarades intet dertil». Den 26—27 oktober skrifver han: »Sades mig förr at den 27 oct. skulle komma igen, då jag tog mig före cultum et amorem Dei».

År 1744—1745 tryckte Swedenborg de ofvan omtalade skrifterna, och nu började han att förbereda sig för sitt nya värf. Han skref flera arbeten, i hvilka han tolkar den inre meningen af Gamla Testamentets historiska böcker (»Adversaria»), utarbetade flera register öfver olika delar af Bibeln (»Index Biblicus»), studerade hebreiska språket och började 1747 att skrifva

SWEDENBORGS LUSTHUS PÅ HORNSGATAN,
numera på Skansen, Stockholm.
Efter en fotografi från Skansen.

sina »Memorabilia» eller »Andliga dagboken», ett arbete i hvilket han under tjugu år nedskref en stor del af de många märkliga erfarenheter han hade i den andliga världen, både i himmelen och helvetet, samt i »svalget» dem emellan eller »andevärlden». Senare började han att skrifva en stor systematisk framställning af Ordets andliga mening, »Arcana Cœlestia» eller »Himmelska Hemligheter», om hvilket närmare upplysningar följa i nästa kapitel.

Beträffande ofvannämnda arbeten, »Adversaria», »Index Biblicus» och »Andliga dagboken», må här tilläggas, att de voro högst betydelsefulla förberedelser för alla Swedenborgs senare teologiska skrifter, ty genom dessa tidigare arbeten invigdes han i de metoder, han senare följde. Swedenborg läste igenom Bibeln flera gånger och började i »Adversaria» att tolka dess inre meningar. Man kan följa honom steg för steg och se, huru han fördjupar sig i dessa bibliska studier. Det är icke klart, om Swedenborg hade i yngre år mycket studerat hebreiska, men nu studerade han det i hvarje fall grundligt, att döma efter de prof, som finnas i början af »Andliga dagboken».

Swedenborg hade under sina naturvetenskapliga dagar forskat på ett mycket konsekvent och

systematiskt sätt, hvilket bevisas bland annat af de många tryckta utdrag och anmärkningar, han gjorde vid läsandet af talrika författare, och af de intressanta registren öfver hans anatomiska skrifter. Han har äfven lämnat efter sig en stor mängd otryckta samlingar af dylika utdrag, anmärkningar, analyser och register, hvilka hafva en stor betydelse för dem, som vilja lära känna hans arbetsmetoder och de källor han använde. Många upplysningar lämnas äfven i den tryckta auktionskatalogen öfver Swedenborgs stora bibliotek. När Swedenborg nu började sina bibliska studier, utarbetade han stora alfabetiska register för olika delar af Bibeln, och han var således i stånd att med hjälp af dessa samlingar af skriftställen lätt finna de citat, hvilka så flitigt användes öfverallt i de flesta teologiska skrifter, som han sedermera författade. Han använde äfven ett mindre arbete, »Dicta Probantia», vid citerandet af de skriftställen han mest anförde. Af hvilken stor betydelse dessa register och jämförande studier af Bibeln voro för Swedenborg, kan endast den förstå, som själf ägnat sig åt ett studium af Bibeln och förklaringarna däraf i Swedenborgs teologiska skrifter. Man förvånas till exempel, när man ser i hans »Arcana Cœlestia», huru han på tio tusentals ställen

i dessa åtta digra kvartband citerar skriftställen på det mest uttömmande sätt, och att han också samtidigt åberopar de mer än tio tusen nummer af dessa »Himmelska Hemligheter» icke blott i själfva arbetet utan äfven i många senare skrifter. Man trodde förr i världen, att denna omständighet berodde på Swedenborgs kolossala minnesstyrka, men när man ser hans många stora register öfver bibelcitat och öfver både »Arcana» och den »Andliga dagboken», inser man, att han litade på dessa hjälpskrifter, ehuru det tydligen kräfde ett kraftigt minne för att vara i stånd att använda dem. Äfven för många af sina andra teologiska arbeten författade Swedenborg olika register. Hans verksamhet ensamt på detta område är något högst förvånande.

Swedenborg var således under denna sin öfvergångsperiod sysselsatt först och främst med ett ingående studium af Bibeln, hvarvid han författade »Adversaria» och »Index Biblicus» samt gjorde många af de talrika randanteckningarna i sin latinska Bibel. Därjämte skref han i »Andliga dagboken» och äfven här och där i »Adversaria» »memorabilia» eller minnesvärdigheter öfver sina andliga erfarenheter, hvilka andar han träffade samt hvilka samtal han hade med sina aflidna bekanta och många personer,

som äro väl kända i historien. Om dessa Swedenborgs erfarenheter i den andliga världen kommer att ordas i nästa kapitel.

Igenom sina naturvetenskapliga studier förbereddes Swedenborg för sin senare verksamhet, och om man frågar huru, får man hans eget svar, hvilket citeras här nedan. Dessutom kan man själf följa hans utveckling och se, huru hans lära om olika grader i naturen och människan, med de därmed förbundna lärorna om inflytelse o. s. v., småningom ledde honom till den lära, som änglarna påstodo ha i gamla tider varit »vetenskapernas vetenskap», *läran om motsvarigheterna.* I sina förberedande teologiska skrifter använder han vid Bibelns studium denna lära, hvilken han redan på visst sätt kände som naturvetenskapsman. Men nu till Swedenborgs eget svar på frågan, huru han från naturvetenskapsman blef teolog. I slutnumret af ett litet arbete »Om själens och kroppens gemenskap» skrifver han:

»En gång tillfrågades jag, huru jag från filosof blef teolog, och svarade: på samma sätt som fiskare af Herren blefvo gjorda till lärjungar och apostlar, och att jag äfven ifrån första ungdomen varit en andlig fiskare. Detta hördt, frågade han, hvad en andlig fiskare vore. Jag gen-

mälde, att 'fiskare' i Ordet i dess andliga mening betecknar en människa, som utforskar och lärer (undervisar om) naturliga sanningar, och sedermera andliga på ett förnuftigt sätt. På tillfrågan, huru detta bevisas, sade jag: Utaf följande ställen i Ordet: ... Es. 19: 5, 8 ... Hes. 47: 9, 10 ... Jerem. 16: 16. Däraf är uppenbart, hvarför Herren hade utvalt fiskare till lärjungar och sagt: *'Kommen efter Mig, och jag skall göra eder till människofiskare'*, Matt. 4: 18, 19; Mark. 1: 16, 17; och till Petrus, sedan han hade fångat en myckenhet fiskar: *'Från detta nu skall du taga människor'*, Luk: 5: 9, 10. Sedermera bevisade jag ur *Apocalypsis Revelata* (Uppenbarade Uppenbarelseboken) ursprunget till denna beteckning af 'fiskare', nämligen: emedan 'vatten' betecknar naturliga sanningar, n. 50, 932; likaledes 'flod', n. 409, 932; 'fisk' dem, som äro i naturliga sanningar, n. 405; och däraf 'fiskare' dem, som utforska och undervisa om sanningar. Dessa saker hörda, upphof frågaren sin röst och sade: Nu kan jag förstå, hvarför Herren hade kallat och utvalt fiskare, att de skulle vara lärjungar, och därför förundrar jag mig icke, att Han äfven kallat och utvalt dig själf, enär, som du sagt, du ifrån första ungdomen varit

fiskare i andlig mening, det är, utforskare af naturliga sanningar; att du nu är det af andliga sanningar, är emedan dessa grundas på de förra. Härtill lade han, emedan han var en man af förnuft, att Herren allena känner, hvem som är skicklig till att förnimma och till att lära de ting, som tillhöra Hans Nya Församling, om någon ibland primaterna (öfverprästerna), eller någon ibland deras drängar. Dessutom, hvilken teolog ibland de kristne har icke förut i gymnasierna studerat filosofien, innan han blifvit invigd till teolog; hvarifrån skulle han eljest hafva förståndighet? Omsider sade han: Som du blifvit teolog, så yppa för mig, hvilken din teologi är. Jag svarade, att dessa två äro hennes grundsatser: *Att Gud är en, och att Förbindelse finnes mellan människokärlek och tro.* Härtill genmälde han: Hvem förnekar dessa? Jag svarade, att det gör den nutida teologien, skärskådad till det inre.»

KAPITEL VI.

Uppenbarelser och teologiska skrifter, 1749—1772.

För att belysa Swedenborgs utveckling och verksamhet under den period, som nu skall beskrifvas, blir det fördelaktigt att först gifva en allmän öfversikt öfver dessa enastående år 1749—1772. Då Swedenborg började utgifva »Arcana Cœlestia» 1749, var han öfver sextio år gammal, då många anse sin krafts dagar vara förbi. Förhållandet med Swedenborg bestyrker den stora sanningen, att arbete icke förstör en människas kraft. Om man betraktar hans verksamhet såsom vetenskapsman och forskare under trettiofem år, 1710—1745, och den rad af böcker han sedermera skref, ser man, att hans produktionsförmåga snarare ökades än minskades. Man häpnar, när man ser, huru mycket han kunde skrifva; bara i detta afseende har han knappt nog sin like.

Utom af sin författareverksamhet under dessa senare år var Swedenborg upptagen på andra områden. Som medlem af Riddarhuset

deltog han i dess sammankomster och gjorde där flera viktiga inlägg i finansiella och ekonomiska frågor samt motarbetade den oinskränkta spritutskänkningen. Äfven på sina äldre dagar framlade han i finansiella ärenden förslag, som högeligen berömdes af den erfarne Anders von Höpken; denne har äfven efterlämnat många vackra uttalanden om sin fyrtioåriga vänskap med och beundran för Swedenborg.

I sina senare år kom Swedenborg i strid med prästerskapet i Sverige. Hans vänner Beijer och Rosén hade antagit och försvarat Swedenborgs teologiska satser, hvilka icke alls öfverensstämde med den ortodoxa Lutherska läran, särskildt treenighets- och försoningsläran. Göteborgs domkapitel anklagade Beijer och Rosén för kätteri. En strid började, som sedan fortgick flera decennier, företrädesvis i Skara stift, där Swedenborgs läror hyllades af flera präster, och hela denna rörelse har lämnat spår efter sig intill våra dagar. Striden utvecklades i prästeståndet; Swedenborg själf anklagades och förföljdes, men fann ett säkert stöd och en beskyddare i konung Adolf Fredrik.

Det var ingalunda sant, att Swedenborg lämnade Sverige på grund af förföljelserna och att han dog i ett slags landsflykt; han dog vis-

serligen i England, men han hade rest till utlandet för att i Holland som vanligt trycka sina arbeten. Märkvärdigt är dock, att han före afresan förutsade, att han icke mera skulle återse Sverige, och senare i London förutsade han, enligt autentiska meddelanden, äfven den dag, han skulle komma att dö.

»Arcana Cœlestia» utgafs i åtta digra kvartband 1749—1756. Många ställen i Bibeln äro däri förklarade, men särskildt de två första Moseböckerna. Andra bandet utgafs äfven på engelska språket. Mellan arbetets kapitel ha införts beskrifningar af den andliga världen, och i det lämnas äfven en skildring af den andliga filosofi, som är mycket fullständigt utarbetad i åtskilliga af hans senare skrifter, t. ex. i den »Gudomliga Kärleken och Visheten». Swedenborgs »Arcana Cœlestia» måste betraktas som en grundval och en källa för hans många senare arbeten. I »Himmel och Helvete» beskrifver han den andliga världen, dess invånare, deras sysslor, kläder, hus etc., alldeles som en resande skulle beskrifva ett främmande land. I flera, arbeten skildrar Swedenborg den yttersta domen som inträffade i den *andliga* världen 1757. I »Uppenbarelseboken uppenbarad» förklarar han Johannes' visioner såsom syner i den andliga

Högtährewyrdige Hr Doctor

Jag sänder härhos Arcana Cœlestia complet, och derjemte sista tomen af dem, som ännu fattas hos Hr Doctorn, dock alla oinbundna; jag har tänckt at dem sielf frambringa, men nu har ändrat min dessein at resa till Giötheborg, emedan mig är yppad tillfälle at fara directe til Stockholm, som står uti påkommande weckan. Hwilka någon kunnar betiena sig af min jaktwagn til Stockholm, så kan den utbekommas; eller ock om någon will den sig tilhandla. —

Oinbundna Exemplaret af Arcana Cœlestia, skänkes til Herr Biskopen, hwilken af mig wördsamligen helsas, som ock står til mina tienare. Förbliffwer med all wänskap och benwillighet

Högtährewyrdige Hr Doctorens

Förpligtade tienare

Em: Swedenborg.

London d. 22 Aug
1766

SWEDENBORGS BREF,
dateradt London den 22 aug. 1866, till hans vän d:r Gabriel Anders Beijer i Göteborg.

Efter en fotografi af originalet i Kungl. Vetenskapsakademiens bibliotek, Stockholm.

världen af en dom, lik den han själf bevittnade. I »Äktenskapliga kärleken» behandlar Swedenborg både sanna äktenskap och deras motsatser. Slutligen, i »Den sanna kristna religionen» sammanfattar han hela systemet och behandlar den Nya Kyrkans blifvande stiftande. På de sista sidorna af detta arbete talar Swedenborg mycket direkt om sin egen mission, och vi skola äfven sluta vår korta öfversikt med ett citat, som visar, på hvilket sätt han själf uppfattade denna:

»Emedan Herren, såsom vi nyss hafva sagt, icke kan uppenbara sig personligen (i himlens skyar), men likväl har förutsagt, att Han skall komma och upprätta en ny kyrka, som är det Nya Jerusalem, så följer, att Han skulle göra det genom en människa, som kan icke allenast med förståndet emottaga denna kyrkas läror, utan äfven kungöra dem i tryck. Att Herren har uppenbarat sig för mig, sin tjänare, och sändt mig till detta värf, och att Han därefter har öppnat min andes syn och således inlåtit mig i den andliga världen och förlänat mig att se himlarna och helvetena samt tala med änglar och andar, och det nu oafbrutet i många år, det betygar jag i sanning; likaledes, att jag ifrån kallelsens första dag icke har emottagit

af någon ängel något, som hör till denna kyrkas läror, utan från Herren allena, då jag har läst Ordet.»

I föregående kapitel nämndes något om Swedenborgs förberedande teologiska skrifter och huru han i sina »Adversaria» började tolka de inre meningarna af Ordets historiska böcker. Genom dessa skrifter förbereddes han för det väldiga arbetet »Arcana Cœlestias» författande, hvilket, som ofvan nämndes, utkom i London under åren 1749 till 1756 i åtta stora kvartband. Det är icke kändt med säkerhet, när Swedenborg skref första delen af detta verk, ty ehuru hans första utkast för nästan hela arbetet finnes kvar, saknas just första delen. Detta förklaras af den omständigheten, att Swedenborg reste till London 1748 för att förbereda arbetets utgifvande och hade således icke kvar utkastet, när han kom tillbaka till Stockholm. Hans metod var nämligen denna: Vanligtvis skref han ett arbete i utkast, reste utrikes för att trycka det och skref om arbetet kort före eller under tryckningen. Således är det antagligt, att både första utkastet och själfva det för tryckning afsedda manuskriptet gick den vanliga vägen. Det finnes icke ett enda arbete, tryckt af Swedenborg under en utrikes resa,

där utkastet eller den renskrifna handskriften är kvar. Om han däremot tryckte arbetet utrikes och var själf hemma, som fallet var vid alla delar af »Arcana Cœlestia» utom den första, finnes första utkastet kvar. I ett annat fall, »Apocalypsis Explicata» (Uppenbarelseboken förklarad), skref Swedenborg arbetet både i utkast och för tryckning, den senare tillämnad i London. Det blef emellertid icke tryckt, och båda handskrifterna finnas ännu i behåll i Stockholm. De visa oss pä det klaraste sätt, hur han gick till väga, när han ville trycka en bok, och dessa utkast äro af ganska stor betydelse för den, som vill studera Swedenborgs text.

Om man betraktar hela serien af Swedenborgs teologiska skrifter, från »Arcana Cœlestia» till »den sanna kristna religionen», sönderfalla de på ett naturligt sätt i två grupper, de som utgåfvos före den yttersta domen 1757 och de som följde denna centrala händelse. Det är den första gruppen som vi nu särskildt vilja granska: Efter »Arcana Cœlestias» afslutande 1756 var Swedenborg under följande året åskådare af hvad man väl må kalla det största drama i alla tider, ett drama i den andliga världen, då den första kristna kyrkan dömdes och en ny himmel och jord skapades. I »Andliga

dagboken», och i andra skrifter, beskrifver han i stor detalj de väldiga händelser han bevittnade i »andevärlden», det stora »svalget» emellan himlen och helvetet, dit de döda först komma efter sitt uppvaknande. Men för att begripa, hvad Swedenborg beskrifver, blir det nödvändigt att närmare redogöra för »Arcana Cœlestia» och »Himmel och Helvete», det senare arbetet tryckt år 1758 i London, där han samtidigt utgaf fyra mindre skrifter, »Om Nya Jerusalem och dess himmelska lära», »Om den hvita hästen, hvarom talas i Uppenbarelseboken kap. 19», »Om jordkloten i vår solvärld» och »Om den yttersta domen». Sist nämnda arbete fortsattes senare under titeln »Fortsättning om yttersta domen och om andliga världen», tryckt i Amsterdam 1763.

I »Arcana Cœlestia» äro icke blott de två första Moseböckerna förklarade vers för vers, utan många andra bibelställen äro äfvenledes behandlade. Emellan kapitlen äro intagna beskrifningar af de olika erfarenheter Swedenborg hade i den andliga världen, och jämväl beträffande många från andra planeter, liksom ock framställningar af den blifvande Nya Kyrkans hufvudläror.[1] Ett jämförande studium visar, att mycket, som så är tryckt emellan kapitlen,

är hämtadt från »Andliga dagboken». Och att många delar af de smärre skrifter, som trycktes 1758, härstamma från »Arcana Cœlestia», framgår icke endast när man jämför dem med denna stora källa, utan äfven af Swedenborgs egenhändiga anteckningar i ett exemplar af »Arcana».

Hvad säges nu i detta arbete om Ordets andliga mening och Swedenborgs umgänge med invånarna i den andra världen? Frågan är besvarad i självfva inledningen till »Arcana», där Swedenborg, liksom i vissa senare skrifter, talar om det enastående tillstånd, hvari han befann sig såsom kallad af Herren att skrifva en ny uppenbarelse för människorna, och därför såsom medborgare på samma gång i två världar, den naturliga och den andliga, hvilket aldrig förr hade händt någon människa. I början af »Arcana» säges det:

»Ingen dödlig kan efter bokstafven fatta, att Gamla Testamentets Ord innehåller Himmelska Hemligheter, samt att allt och hvarje i det har afseende på Herren, Hans Himmel, Församlingen, Tron och hvad till Tron hör; ty efter bokstafven eller bokstafsmeningen ser man icke annat, än att det i allmänhet syftar på judiska Församlingens yttre; då likväl öfverallt finnas invärtes ting, hvilka ingenstädes äro synbara i det

yttre, utom några ganska få, dem Herren uppenbarat och förklarat för Apostlarna; såsom t. ex. att Offren beteckna Herren; att landet Canaan och Jerusalem beteckna Himlen, hvarföre det ock kallas det Himmelska Canaan och Jerusalem; likaledes Paradiset.

Men att allt och hvarje, ja den minsta del, ända till den minsta prick, betecknar och innebär andliga och himmelska ting, därom är den kristna världen ännu i djup okunnighet, hvarföre den ock föga bryr sig om Gamla Testamentet. Man kunde dock veta det blott därutaf, att Ordet, emedan det är Herrens och af Herren, alldeles icke låter tänka sig, med mindre det inom sig innehåller sådant, som angår Himlen, Församlingen och Tron, då det annars icke kunde kallas Herrens Ord, man icke heller kunde säga, att i detsamma är något lif; ty hvarifrån skulle lifvet komma, om icke från det, som tillhör lifvet, det vill säga, om icke däraf, att allt och hvarje hänför sig till Herren, Som är Själfva Lifvet. Allt, som till sitt inre icke har afseende på Honom, har därför icke lif; ja, det uttryck i Ordet, som icke innebär Honom, eller på sitt sätt hänför sig till Honom, är följaktligen icke gudomligt.

Utan ett sådant lif är Ordet till bokstafven

dödt; ty det förhåller sig med Ordet liksom med människan, hvilken, efter hvad bekant är i kristna världen, är utvärtes och invärtes: Den utvärtes människan, skild från det invärtes, är kroppen, och följaktligen död; men den invärtes är den, som lefver, och meddelar lif åt den utvärtes; den invärtes människan är hennes själ. På samma sätt är Ordet, med hänsyn till bokstafven allena, såsom en kropp utan själ.

Af bokstafsmeningen, när man vid den allena fäster sig, kan ingalunda synas, att Ordet innefattar sådant. Med afseende på detta första af 1 Mosebok t. ex., kan man efter bokstafsmeningen alldeles icke veta annat, än att här handlas om världens skapelse, och om Edens trädgård som kallas Paradiset, samt om Adam, såsom den första skapade människan; hvem förmodar annat? Men att detta innehåller hemligheter, som aldrig hittills blifvit uppenbarade, skall till fullo visa sig af det som följer; och att t. ex. 1 Moseboks första kapitel i sin invärtes mening handlar om människans *nya skapelse*, eller hennes *nya födelse* i allmänhet, om den Fornäldsta Församlingen i synnerhet, och detta så, att icke det minsta af ett ord finnes, som icke förebildar, betecknar och innebär något härom.

Men att det så förhåller sig, kan ingen död-

lig någonsin veta, utan af Herren, hvarföre jag här får på förhand tillkännagifva, att det af Herrens Gudomliga Barmhärtighet är mig förlänadt, att nu i några års tid städse och oafbrutet umgås med andar och änglar, höra dem tala och åter tala med dem. Därigenom har jag fått höra och se förvånansvärda saker i andra lifvet, hvilka aldrig kommit till någon människas kunskap eller i hennes föreställning. Jag har där blifvit underrättad om åtskilliga slags andar, om själarnas tillstånd efter döden, om helvetet eller de otrognes beklagliga tillstånd, om himlen eller de trognes högst lycksaliga tillstånd; i synnerhet om Trosläran, som bekännes i hela himlen; om hvilket allt af Herrens Gudomliga Barmhärtighet mer skall sägas i det följande.»

Såsom förklaradt i »Arcana Cœlestia», finnes det i Ordet tre grader af sanningar: för det första, den lägsta eller bokstafliga sanningen, hvilken ofta, såsom i början af 1 Mosebok, i Profeterna, Psalmerna och Uppenbarelseboken, är rent symbolisk, eller bestående af motsvarigheter och förebildningar, som icke äro *historiskt* sanna, ehuru den *inre* historiska meningen beskrifver de därstädes omtalade folkens inre tillstånd. För det andra finnes det i Ordet en »andlig» mening, som handlar om rent andliga saker,

om Herrens kyrka och om himlen. För det tredje finnes det en tredje eller »himmelsk» mening, som handlar om Herren allena, hans återlösningsverk och hans människoväsens förhärligande. Förhållandet är likväl icke, att Ordets bokstafliga mening underskattas, ty såsom ett senare arbete, »Om den Heliga Skrift», meddelar, är Ordets bokstafsmening grundvalen, omhöljet och fästet för dess andliga och himmelska meningar, och den gudomliga sanningen är först i den naturliga meningen i sin fullhet, helighet och kraft, hvarföre äfven församlingens eller kyrkans läror måste hämtas från Ordets bokstafsmening och af den bekräftas. Kyrkans verkliga beskaffenhet bestämmes således af hennes förstående af Ordet. Om nu falska läror användas för Ordets tolkning, är kyrkan i ett ondt tillstånd, ty alla falska läror framspringa till sist från ett dåligt tillstånd eller lif.

Enligt »Arcana» och alla de följande teologiska skrifterna har kyrkans tillstånd undergått stora förändringar, sedan hon först grundades ibland de fornäldsta människorna. Den första, fornäldsta eller adamitiska kyrkan, var ofördärfvad och god, människorna lefde i den gyllne ålderns fred och lycka, man tänkte icke annat än hvad man ämnade göra, förståndet och vil-

jan voro förbundna, och öppen förbindelse med Gud och änglarna fanns, ehuru det bör anmärkas, att inga änglar eller andar skapats före tiden, utan alla varit människor. Gradvis nedsjunkande från detta första tillstånd, började människorna tro, att de hade lifvets ursprung inom sig själfva, och till sist blef en dom nödvändig, hvilken i 1 Mosebok skildras genom en flod, men en flod af falskheter. Denna förstörde alla inom kyrkan undantagandes dem, som voro i arken, d. v. s. i en sann lära. Hos Noak och hans familj, d. v. s. den fornäldsta kyrkans öfverlefvande medlemmar, stiftade Herren nu den andra kyrkan, eller såsom den i »Arcana» kallas, den forngamla församlingen, hvari Ordet senare fanns i skrifven form, ty i den fornäldsta församlingen behöfdes icke ett skrifvet Ord, därföre att öppen förbindelse med den andliga världen förefanns. Det var i den andra kyrkans period — hvilken räckte från floden till Herrens första ankomst, om man medräknar den judiska kyrkan —, som allt, som hade att göra med Herren och Hans kyrka, framställdes och beskrefs genom *motsvarigheter*. Det måste betonas, att med »motsvarigheter» menas icke endast symboler i vår moderna mening, hvilka mera vore att förlikna vid »Ar-

canas» »förebildningar». En motsvarighet är däremot något på ett lägre plan, som är under direkt inflytelse från dess motbild på ett högre plan; kroppen t. ex. motsvarar själen, värme kärlek, ljus sanning, o. s. v.

Äfven den andra kyrkan försämrades efter hand, »silfveråldern» förlorade sin glans, människorna började stanna vid självfva bokstafven i stället för anden och dyrka bilderna i stället för hvad de motsvarade och förebildade. I den judiska kyrkan slutligen, hvars medlemmar voro de mest sinnliga af alla då lefvande människor, fanns ingen kännedom om andliga betydelsen hos Ordet och kyrkans ceremonier. Därföre skrefs där Ordet på nytt i sin yttersta eller lägsta form. Men den tid kom, då äfven judiska kyrkan, hvilken var blott en bild af en kyrka, icke längre kunde tjäna som Herrens fotfäste på jorden, och fara förelåg, att förbindelsen mellan himlen och jorden skulle helt och hållet afskäras. Då kom Jehovah själf i människosonens gestalt, »Han böjde himlarne och steg ned», för att frälsa sitt folk, för att ånyo upprätta sin kyrka.

Denna Herrens första ankomst frälste människorna ifrån den hotande fara, som förelåg, att helvetena skulle både öfversvämma himlen och förstöra all frihet på jorden. Den kristna

kyrkan stiftades och ett nytt andligt tillstånd ibland människorna möjliggjordes. Herren lofvade att komma igen »i himlens skyar med makt och mycken härlighet». Såsom Nya Testamentet visar, tänkte Herrens egna lärjungar, att Hans rike skulle blifva en jordisk stormakt, judarnas herravälde ånyo upprättas och Jesus Kristus blifva konungarnas Konung i Jerusalem. Men hans rike var icke af denna världen, och hans himmelska härlighet skådades knappast af några. Till folket talade Han alltid i liknelser, och utan liknelse talade Han icke till dem, men när Han var allena med lärjungarna, förklarade Han allt för dem.

Den Kristna Kyrkan, hvilken, om hon hade följdriktigt utvecklats i öfverensstämmelse med sin första historia, skulle hafva blifvit en andlig kyrka och förstått, att Herrens ord äro ande och lif — denna kyrka blef likväl redan tre sekler efter Herrens ankomst otrogen den lära, Han hade predikat. Han sade själf, att Han och Fadern voro ett, att den, som såg Honom, såg Fadern, och att Han skulle skicka den Helige Anden, men för att undvika Arius' förnekande af Kristi gudomlighet, antogo kyrkans ledare i stället Athanasius' uppdelning af gudomligheten i tre personer, hvilket i själfva verket

blir lika många gudar: Fadern är Gud, Sonen är Gud, och den Helige Anden är Gud, men det finnes icke tre gudar utan en Gud! Nya Kyrkans skrifter visa, att vid det ödesdigra kyrkomötet i Nicea beseglades den första kristna kyrkans dom; och ehuru arianismen skenbart kväfdes, fortlefde den ända till kyrkans slut och segrade till sist.

Genom reformationen återgafs Ordet åt församlingen, och medeltidens andliga slafveri och mörker började skingras — Herrens andra ankomst förbereddes. Icke den ankomst, som många väntade, utan en helt och hållet oväntad sådan; Han kom liksom en tjuf i natten, för att använda Nya Testamentets liknelse. Nya Kyrkans läror säga, att hvad Herren har en gång gjort, behöfver Han icke göra om igen på samma grad eller plan, och då Hans första ankomst hade varit på själfva kroppens och sinnenas plan — ty »Ordet blef kött och bodde ibland oss» — blef den andra ankomsten en utveckling af den första: Herren blef synlig inom Ordet, Han kom i »himlens skyar». I ett citat från »Sanna kristna religionen» i början af detta kapitel säger Swedenborg, att han emottog den Nya Kyrkans läror icke från någon ängel utan från Herren allena, *då han läste Ordet.*

På många ställen i sina teologiska skrifter säger Swedenborg, att de äro den nya kristna kyrkans uppenbarelse och lära, Herrens andra ankomst. Ehuru han själf talar om »mina skrifter» och trycker sitt namn på titelbladen af två af dessa skrifter, skiljer han mycket starkt emellan självfva Nya Kyrkans läror och hans verksamhet såsom »Herrens Jesu Kristi tjänare», d. v. s. han påstår, att böckerna icke äro hans utan Herrens — det är i Herrens namn dessa läror förkunnas, och Swedenborg vill icke komma i sitt eget namn. Denna princip måste ständigt och jämt fasthållas, om man vill begripa vissa delar af Swedenborgs teologiska skrifter. Det är klart nog, att han själf hade personliga erfarenheter inom den andliga världen, som förberedde honom för hans tjänst; han var ständigt sysselsatt med att lära sig, hurudana förhållandena i den andliga världen voro, och man kan se, huru han gör framsteg i sin uppfattning, särdeles i första början, före utgifvandet af »Arcana Cœlestia», och senare, efter den yttersta domen 1757, då många förändringar i den andliga världen hade skett. Den uppfattning, som man emellertid får af Swedenborgs verksamhet i den andliga världen, är den, att han var en *åskådare* — han *såg* och *hörde*, och sedan *beskref*

han hvad han hade förnummit. Då vi nu skola öfvergå till denna väsentliga del af Nya Kyrkans läror, så, enär allt andligt, alla himlens sanningar påstås vara inom Ordet, må först citeras några inledande ord i det högst märkvärdiga arbete, som trycktes af Swedenborg i London 1758, »Om himlen och dess underbara ting och om helvetet på grund af hvad som blifvit hördt och sedt»:

»Där Herren inför lärjungarna talar om tidehvarfvets fulländning, som är församlingens sista tid, säger Han, vid slutet af förutsägelserna om dess efter hvarandra följande tillstånd med hänsyn till kärlek och tro, sålunda: »*Strax efter de dagarnas bedröfvelse skall solen förmörkas, och månen skall icke gifva sitt sken, och stjärnorna skola falla af himlen, och himlarnas makter skola skakas. Och då skall människans Sons tecken synas i himlen; och då skola jordens alla stammar jämra sig: och de skola se människans Son kommande i himlens skyar med makt och mycken härlighet. Och Han skall utsända sina änglar med basun och stor röst, och de skola församla Hans utvalda ifrån de fyra vädren, ifrån himlars yttersta intill deras yttersta*', Matt. 24: 29, 30, 31. De, som efter bokstafsmeningen förstå dessa ord,

tro icke annorlunda, än att alla dessa saker skola hända enligt beskrifningen i den meningen på den sista tid, som kallas yttersta domen; således icke allenast, att solen och månen skola förmörkas, och att stjärnorna skola falla af himlen, samt att Herrens tecken skall synas i himlen, och att de skola se Honom i skyarna och tillika änglar med basuner, utan äfven enligt förutsägelserna annanstädes, att hela den synliga världen skall förgås samt sedermera en ny himmel med en ny jord uppstå. Uti denna mening äro de flesta inom församlingen nu för tiden. Men de, som tro så, veta icke de hemligheter, som ligga dolda i Ordets alla enskilda ting. Ty uti Ordets alla enskilda ting finnes en invärtes mening, i hvilken icke förstås naturliga och världsliga saker, sådana de äro, som förekomma i bokstafsmeningen, utan andliga och himmelska, och detta icke blott med hänsyn till meningen af flera ord, utan äfven med hänsyn till hvart enda ord. Ordet är nämligen sammanskrifvet genom idel motsvarigheter, för det ändamål att en invärtes mening må finnas i alla enskilda ting.

Huru beskaffad den meningen är, kan man finna af alla de saker, som om denna mening äro sagda och visade i *Arcana Cœlestia* (Him-

melska hemligheter); hvilka äfven kunna ses sammanförda därifrån uti förklaringen om *Hvita Hästen*, hvarom talas i Uppenbarelseboken. Enligt samma mening böra de saker förstås, som Herren på ofvan anförda ställe talade om sin ankomst i himlens skyar. Med 'solen' därstädes, som skall förmörkas, betecknas Herren med hänsyn till kärleken; med 'månen' Herren med hänsyn till tron; med 'stjärnorna' kunskaperna om det goda och det sanna eller om kärleken och tron; med 'människans Sons tecken i himlen' det Gudomliga Sannas synligblifvande; med 'jordens stammar, som skola jämra sig', alla det sannas och det godas eller trons och kärlekens saker; med 'Herrens ankomst i himlens skyar med makt och härlighet' Hans närvarelse i Ordet och uppenbarelse; med 'skyar' betecknas Ordets bokstafsmening, och med 'härlighet' Ordets invärtes mening; med 'änglar med basun och stor röst' betecknas himlen, hvarifrån det Gudomliga Sanna är. Däraf kan man finna, att med dessa Herrens ord förstås, att vid församlingens slut, när icke kärlek och i följd däraf icke tro vidare finnes, Herren skall upplåta sitt Ord till dess invärtes mening, och att Han skall uppenbara himlens hemligheter. De hemligheter, som

i det nu följande skola uppenbaras, äro om Himlen och om Helvetet, och tillika om människans lif efter döden. Församlingens människa känner nu för tiden knappt något om himlen och om helvetet, ej heller om sitt lif efter döden, ehuruväl alla dessa saker förekomma beskrifna i Ordet. Ja många, som äro födda inom församlingen, förneka dem äfven, sägande i sitt hjärta: Hvem har kommit därifrån och berättat? På det alltså icke ett sådant förnekande, som i synnerhet härskar hos dem som ifrån världen äro visa på många ting, äfven må smitta och fördärfva de till hjärtat enfaldige och de till tron enfaldige, har det blifvit mig gifvet att vara tillsammans med änglarna och att tala med dem såsom en människa med en människa, och jämväl att se de ting, som finnas i himlarna, äfvensom de ting, som finnas i helvetena, och detta tretton år igenom; alltså att nu beskrifva dem 'på grund af hvad som blifvit sedt och hördt'; förhoppandes att sålunda okunnigheten skall upplysas och otron skingras. Att nu för tiden en sådan omedelbar uppenbarelse uppstår, är emedan det är den, som förstås med Herrens Ankomst.»

Själfva arbetet »Himmel och Helvete» består af tre delar: »Om himmel och helvete»,

»om andarnas värld och om människans tillstånd efter döden» samt »om helvetet». I förbigående må nämnas, att ett mycket betecknande drag hos Swedenborgs skrifter, såväl de naturvetenskapliga som de teologiska, är det strängt uppdelade och konsekventa framställningssättet. Många hafva klagat, att han upprepar samma sak om och om igen, men de glömma, hvilken fördel det är i hvilken författares som helst skrifter, att framställningen lämnar intet tvifvel om hvad meningen egentligen är. Hos Swedenborg märker man, att han ofta behandlar samma sak i olika serier, och han tager med *alla* länkar i serien. De olika serierna äro äfvenledes sammanbundna genom talrika hänvisningar från ett arbete till ett annat, såsom t. ex. i »Himmel och Helvete», där i sammanhang med vårt citat här ofvan finnas sådana till öfver hundra paragrafer i »Arcana Cœlestia».

Om man bläddrar igenom »Himmel och Helvete», ser man bland andra afdelningar följande: »Herren är himlens Gud», »Himlen är åtskild i två riken» och »Det finnes tre himlar», »Om Solen i himlen». Vidare om tid och rymd, om de kläder som änglarna synas iklädda, deras boningar och vistelserum, deras tal; om barnen i himlen, om äktenskap där. Senare

läser man, att »människan är efter döden i besittning af hvarje sinne, minne, tanke, böjelse, som i världen; och hon kvarlämnar intet utom sin jordiska kropp.» De tre tillstånden efter döden, innan en god människa finner sin plats i himlen, äro behandlade i detalj, och till sist behandlas helvetet, då bl. a. säges: »Herren nedkastar ingen i helvetet, utan anden själf kastar sig dit.» Det förklaras, »hvad den helvetiska elden, och hvad tandagnisslan är». Vidare får man läsa »om helvetenas utseende, läge och flertal», om jämvikten emellan himlen och helvetet, och att människan är i frihet genom denna jämvikt. Att behandla dessa detaljer här är omöjligt. Den läsare, som vill sätta sig in i Nya Kyrkans lära, kan finna i »Himmel och Helvete» en handbok, som är mycket väl lämpad för ett förberedande studium, ehuru det större arbetet »Den sanna kristna religionen» är mera innehållsrikt hvad hela systemet beträffar.

»Hvad är himlen?» Denna fråga besvaras i nummer 7 af »Himmel och Helvete» med följande ord:

»Änglarna tillsammantagna kallas himlen, emedan de utgöra den; men det är ändock det ifrån Herren utgående Gudomliga, hvilket inflyter hos änglarna, och hvilket emottages af dem, som

utgör himlen i det allmänna och i hvarje del. Det ifrån Herren utgående Gudomliga är kärlekens goda och trons sanna; så mycket alltså af godt och af sant, som de emottaga af Herren, så mycket äro de änglar, och så mycket äro de himmel.»

Därföre att änglarna emottaga olika grader af det sanna och goda, äro de uppdelade i många olika samfund i himlen, hvilken, såsom den betraktas af Herren, utgör *en* människa, ty hvartenda samfund i himlarna föreställer en enda människa, och hvar och en ängel är därföre uti fullkomlig människoform, så att himlen i det hela och i hvarje del föreställer en människa, och detta i följd af Herrens Gudomliga mänskliga.

Himlarna indelas först i två riken. De, som mottaga hufvudsakligast det goda, bilda det »himmelska» riket af himlen och äro i den största människan hvad lillhjärnans och hjärtats styrelse äro i en människokropp. Det andliga riket motsvarar storhjärnans och lungornas styrelse i människokroppen. Himlarna indelas äfven i tre grader, hvilka i en människa likna hufvud, kropp och extremiteter. Dessa tre grader kallas den »himmelska», »andliga» och »naturliga», begreppet »naturlig» här icke att förväxlas med det jordiskt naturliga. De änglar,

som bilda himlarna i dessa tre grader, härstamma ifrån de tre kyrkor, som nämnts förut i detta kapitel, nämligen ifrån den fornäldsta, den forngamla och den judiska församlingen. Med den kristna församlingen började ett återuppgående. Hvarje himmel är uppdelad i samfund.

Helvetena äro äfvenledes indelade i två riken med sina tre grader, ty de emottaga det goda och det sanna och vända det i ondt och falskt.

Två eller tre dagar efter döden vaknar anden i »andevärlden», emellan himlen och helvetet, men om döden har skett genom plötslig förstöring af organismen, vaknar den döde med detsamma och fortsätter äfven i samma tillstånd som omedelbart före öfvergången. Det vanliga sättet är dock det, att själen lämnar kroppen fullständigt efter två eller tre dagar och vaknar i »andevärlden», där allt först är sig likt som på jorden, hvad angår den yttre omgifningen. Swedenborg berättar i största detalj, hur allt går till, ty han fick gå igenom denna erfarenhet, som vi kalla död. Efter uppvaknandet kommer människan i sällskap med änglar och får så småningom veta, hvar hon är. Det första tillståndet är det, i hvilket den nykomne befinner sig i sina utvärtes känslor, tankar och handlingar. Efter detta tillstånd, som kan vara längre eller

kortare, följer det andra tillståndet, där människans invärtes karaktär kommer fram. Nu hjälper det icke, att hycklaren har lärt sig att dölja sina tankar och sin vilja, ty handlingssättet motsvarar på det fullkomligaste sätt viljan och tanken. Om de senare äro goda, om människan har på jorden lefvat ett lif enligt Guds tio bud, hvilka i någon form finnas öfverallt, följer ett tredje tillstånd, i hvilket de goda blifva förberedda för sin plats i himlen. De på jorden ogifta finna sina makar och förenas med dem, ty ehuru äktenskapet i sig självt, d. v. s. förbindelsen emellan det goda och sanna i en människas ande, icke kan komma till stånd i den andra världen, om det icke börjats på jorden, består himlen, som ofvan antyddes, just i människans emottagande af det sanna och goda. En fullkomlig människa är därföre en man med sin hustru, ty i begynnelsen skapade Gud dem så. Därföre kallas i himlen tvenne makar icke två utan *en* ängel.

När en ond människa kommer i det andra tillståndet, och det onda träder fram inför alla, kan hon icke andas i den himmelska luften, och kastar sig själf i helvetet, med hufvudet först. Det synes verkligen så, ty i den andra världen ser man allt omkring sig i bilder, som motsvara ens vilja, tanke och tillstånd. Mot-

svarigheterna äro där icke fixerade eller fasta, som i den naturliga världen, utan de äro i högsta grad växlande, så att säga flytande, likt våra böjelser och tankar, hvilka i sig själfva icke äro fixerade och i tid och rum. Om man höjer sina tankar öfver tid och rum, d. v. s. om man tänker sig andliga saker såsom sådana, t. ex. kärlek, sanning, vänskap o. s. v., kan man inse, att det finnes en värld af rent andliga föremål, ofvan tid och rum. I den andliga världen finnes det därföre hvarken tid eller rum. Man kan ju icke tänka sig en centimeter sanning eller en kubikmeter vänskap. Våra rumsliga, tidsliga, mekaniska och geometriska förhållanden finnas helt enkelt icke till i den andra världen, ehuru något som motsvarar dem finnes till, och det synes äfven utanför andarna såsom om allt vore i tid och rum. De veta dock, att förhållandet verkligen är helt annorlunda, ty de känna hvad de älska och se hvad de tänka. Herren är inom en ängel; men denne *ser* Honom utanför sig såsom den andliga Solen, hvars värme är kärlek, hvars ljus är sanning. Herren ses af ängeln i solen eller litet nedanför solen såsom en Gudomlig Människa, ty Herren bor i den andliga solen, hvilken själf är skapad och ändlig. Skapelsen i sin ordningsföljd eller serie är därföre: den and-

liga solen och dess atmosfärer samt den naturliga solen och dess atmosfärer, den senare serien i alla sina delar *motsvarande* den förra. Således motsvara äfven alla föremål inom naturens riken *andliga* föremål, hvilka äro orsakerna till alla jordiska ting, och solen är ändamålet (slutmålet), så att den andliga solen är ursprunget till båda serierna, den andliga och den naturliga, hvilka motsvara hvarandra. Det finnes äfven orsaker i den andra världen, som icke äro fullt motsvarade på jorden, t. ex., vissa färger och djur, hvilka Swedenborg omnämner. Så förklaras äfven de olika förändringar, som hafva pågått inom kyrkan och i naturen.

I ett litet arbete, tryckt i London 1769, »Om själens och kroppens gemenskap», hvilket citerades i slutet af det föregående kapitlet, framlägges i kortfattad form den andliga filosofi, som är på ett mycket vidlyftigt sätt behandlad i flera större tryckta och otryckta skrifter, t. ex. i »Änglavisheten om den Gudomliga Kärleken och Visheten» och i »Änglavisheten om den Gudomliga Försynen», Amsterdam 1763, samt i två otryckta skrifter, »Om Gudomlig Kärlek» och »Om Gudomlig Vishet», såväl som i vissa delar af »Den äktenskapliga kärleken» och »Den sanna kristna religionen». Utrymmet

tillåter icke, att alla dessa skrifter här behandlas, men de allra viktigaste läror om grader, inflytelse, andliga och naturliga solar och atmosfärer, o. s. v., äro i det lilla arbetet »Om själens och kroppens gemenskap» mycket tydligt framställda i sammanträngd form. Hufvudgruppernas titlar, tillsammans med en kort berättelse eller minnesvärdighet vid arbetets slut må därför här anföras:

»1. Att tvenne världar äro, den andliga världen, hvarest äro andar och änglar, och den naturliga världen, hvarest människor äro.

2. Att den andliga världen tillkommit och äger bestånd från sin sol, och den naturliga världen från sin.

3. Att den andliga världens sol är ren kärlek, ifrån Jehovah Gud, som är där midtuti.

4. Att från den solen utgår värme och ljus, men att den från densamma utgående värmen är i sitt väsende kärlek, och att ljuset därifrån är i sitt väsende vishet.

5. Att så väl den värmen som det ljuset inflyta i människan, värmen i dess vilja, och frambringar där kärlekens goda, och ljuset i dess förstånd, och frambringar där vishetens sanna.

6. Att de tvenne, värme och ljus, eller kärlek och vishet, inflyta sammanbundna ifrån Gud

in i människans själ, och igenom den i andesinnet, dess böjelser och tankar, och från dessa in i kroppens sinnen, tal och gärningar.

7. Att den naturliga världens sol är ren eld, och att igenom den solen har naturens värld tillkommit och äger bestånd.

8. Att i följe däraf allt, hvad från denna solen utgår, är i sig självt betraktadt dödt.

9. Att andligt ikläder sig naturligt, likasom en människa drager på sig kläder.

10. Att andliga ting, således omklädda i människan, göra, att hon kan lefva förnuftig och sedlig, således andligen naturlig.

11. Att den inflytelsens emottagande är i mån af kärlekens och vishetens tillstånd hos människan.

12. Att förståndet i människan kan upplyftas i ljuset, det är, i den vishet, uti hvilken himlens änglar äro, i mån af förnuftets uppodling, och att hennes vilja kan upplyftas i himlens värme, det är, i kärlek, likaledes i mån af lefvernets gärningar; men att viljans kärlek icke upplyftes, utan i den mån människan vill och gör det, som förståndets vishet lär.

13. Att hos djuren förhåller det sig helt annorlunda.

14. Att tre grader äro uti andliga världen,

och tre grader uti naturliga världen, hittills okända, enligt hvilka all inflytelse sker.

15. Att ändamålen äro i första graden, orsakerna i den andra, och verkningarna i den tredje.

16. Att häraf är uppenbart, hurudan den andliga inflytelsen är ifrån dess ursprung intill verkningarna.

Andlig inflytelse har man hittills härledt ifrån själen in i kroppen, men icke ifrån Gud in i själen, och således i kroppen; sådant har skett, emedan ingen vetat något om den andliga världen, och om solen där, ifrån hvilken alla andliga ting såsom utur sin källa upprinna, och således ingenting om andliga tings inflytelse på naturliga. Nu, emedan mig är gifvet att tillika vara uti andliga världen och i naturliga världen, således att se bäggedera världarna och bägge solarna, så förbindes jag af mitt samvete att uppenbara det; ty hvad hjälper att veta, om icke en annan får veta det man vet, hvad är det förra utan det senare, än blott samla och på kistbotten förvara rikedomar, och att allenast se och räkna dem, utan något afseende på nytta med dem; andlig girighet är icke annat. Men att man fullkomligt må veta hvad och hurudan den andliga inflytelsen är, är nödigt att veta

hvad andligt och hvad naturligt är i sitt väsende, såsom ock hvad människans själ är. Att därföre detta lilla arbete, för okunnighetens skull därom, icke måtte vara otillräckligt, är nödigt att man jämför några minnesvärdigheter, införda i verket om Äktenskapskärleken, om det andliga uti minnesvärdigheten n. 326 till 329, om människans själ n. 315, och om andliga tings inflytelse i naturliga n. 380, och vidare n. 415 till 422.

Till dessa ting vill jag foga denna minnesvärdighet. När detta var skrifvet, bad jag till Herren att få tala med Aristotelis lärjungar, och tillika med Cartesii lärjungar, och med Leibnitz' lärjungar, på det jag skulle få veta deras egentliga meningar om själens och kroppens gemenskap. Efter bönen voro nio män tillstädes, tre af Aristotelis, tre af Cartesii, och tre af Leibnitz' anhängare, och de stodo omkring mig, på vänstra sidan Aristotelis tillbedjare, på högra sidan Cartesii anhängare, och bakom mig de som höllo sig till Leibnitz; på långt håll och ett stycke ifrån hvarandra syntes trenne såsom lagerkrönte, och af inflytande förnimmelse kände jag dem, att de voro själfve hufvudmännen eller lärarne; bakom Leibnitz stod en och höll uti hans rockskört med handen, och det sades att det var Wolff.

När de nio männerna sågo på hvarandra, hälsade de först och talade höfligt med hvarandra. Men strax då uppsteg en ande från helvetet med en liten fackla i högra handen, och viftade därmed framför deras ansikten, hvaraf de blefvo ovänner, tre emot tre, och sågo på hvarandra med bister uppsyn; ty då kom lusten på dem att kifva och träta, och då började de aristoteliska, som ock voro scholastici, sägande: hvem ser icke att objekterna igenom sinnena inflyta i själen, såsom man igenom dörren går in uti kammaren, och att själen tänker enligt inflytelsen; månne icke då en älskare ser en vacker jungfru eller brud, hans öga tindrar och för dess kärlek till själen; månne icke en girig, då han ser penningpungar, brinner till dem med hvarje sinne, och däraf inför detta i själen och uppväcker lust till att äga dem; månne icke, då en högfärdig hör loford om sig af en annan, han då uppspärrar öronen, och dessa föra dem till själen? Äro icke kroppens sinnen såsom förmak, igenom hvilka endast är tillgång till själen? Hvem kan utaf detta och otaligt dylikt sluta annat, än att inflytelsen är från naturen, eller fysisk? Cartesii anhängare, som hållit fingrarne under pannan och nu drogo dem tillbaka, svarade härtill, sägande: Ack, I talen efter sken-

barheter; veten I icke, att det icke är ögat som älskar jungfrun eller bruden af sig själft, utan af själen? Äfvenså att icke heller kroppens sinne har begärelse till penningarne i pungen af sig själft, utan af själen? likaledes att icke heller öronen annorledes till sig taga de smickrandes beröm; månne det icke är förnimmelsen, som gör, att man har sinnesuppfattning, och förnimmelsen är själens och icke organens; sägen om I kunnen, hvad annat är, som gör tungan och läpparna talande, än tanken? och hvad annat är, som gör händerna verkande, än viljan, och tanke och vilja äro själens och ej kroppens; således, hvad gör att ögat ser, öronen höra och de andra organerna uppfatta, om icke själen; af detta och oräkneligt annat dylikt sluter hvar och en, som är klok högre än kroppens sinnligheter räcka, att det icke är kroppens inflytelse uti själen, utan själens i kroppen, den vi kalla tillfällig och jämväl andlig inflytelse. Då Leibnitz' tre anhängare, som stodo bakom de förre, hört detta, upphöjde de rösten, sägande: Vi hafva hört skälen på båda sidor och jämfört dem, och förnummit, att uti mycket äro de senare bättre än de förre, och uti mycket äro de förre bättre än de senare, hvarföre, om det tillåtes, skola vi bilägga trätorna. Och på tillfrågan huruledes? svarade

de: det är icke någon själens inflytelse in i kroppen, icke heller kroppens in i själen, utan det är en enhällig och ögonblicklig bäggederas verkning tillika, hvilken en namnkunnig auktor bemärkt med ett vackert namn, kallande den förutbestämd öfverensstämmelse *(harmonia præstabilita)*. Därefter syntes anden med lilla facklan, men nu uti vänstra handen, och svängde den bakom dem vid hufvudet, hvaraf allas idéer blefvo förvillade, och de ropade allesammans: hvarken vår själ eller kropp vet, på hvilken sida vi skola gå öfver, därföre vilja vi slita dessa trätor genom lottning, och så vilja vi hålla med den lotten, som först kommer ut; och de togo ut tre sedlar och skrefvo på den ena: Fysisk inflytelse, på den andra: Andlig inflytelse, och på den tredje: Förutbestämd öfverensstämmelse, hvilka tre sedlar de lade i en hattkulle, och utvalde en som skulle draga ut lotten, och när denne stack in handen, fattade han uti den, på hvilken var skrifvet Andlig inflytelse. Då de sett och läst detta, sade alla, dock några med klart och flytande ljud och några med mörkt och otydligt: låtom oss hålla med denna, emedan han först kommit ut. Men strax stod en ängel bredvid och sade: tron icke att sedeln för den andliga inflytelsen kommit utaf en slump, utan af försyn;

ty emedan I ären uti förvillade begrepp, så sen I icke dess sanning; men själfva sanningen har gifvet sig just densamma vid handen, på det I måtten hålla med henne.»

Därefter följer det sista numret af detta arbete, däri Swedenborg förklarar, huru han från att hafva varit filosof blef teolog, och som citerats i slutet af föregående kapitel.

I början af detta kapitel nämndes, att Swedenborg tryckte i London 1758, efter »Arcana Cœlestias» fullbordan 1756, förutom »Himmel och Helvete» fyra arbeten, nämligen »Om Nya Jerusalem och dess himmelska lära», »Om den hvita hästen, hvarom talas i Uppenbarelseboken kap. 19», »Jordkloten i vår solvärld» och »Om den yttersta domen». I det sista arbetet, såväl som i dess »fortsättning» Amsterdam 1763, och i många andra tryckta och otryckta skrifter, redogöres för den yttersta domen, den sista af de tre stora domarne. Helvetena hade trängt öfver in i andevärlden och äfven in i de lägre delarna af de nedre himlarne. Själfva himlainvånarna emigrerade till en del från dessa trakter och höllos af Herren skyddade på den »lägre jorden» i »andevärlden», under det andra och särskildt vissa goda i själfva »andevärlden» behärskades af de onda intill domen.

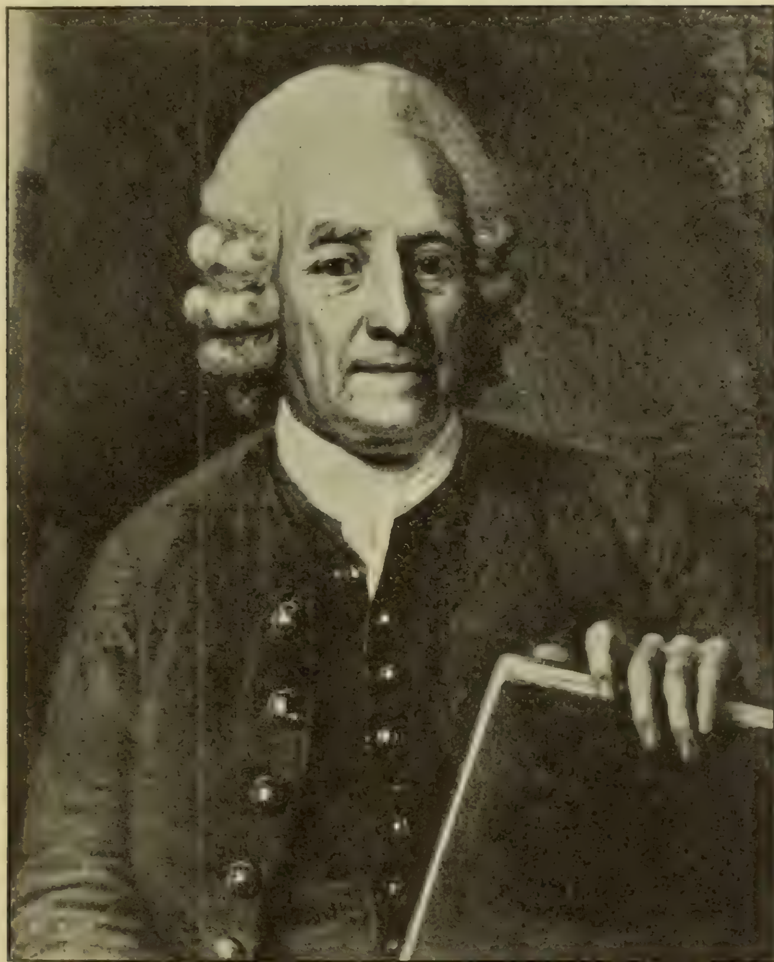
Första skedet i domen var Sanningens framträdande, åtföljdt af ett åtskiljande af de goda från de onda, af »fåren från bockarne». Swedenborg berättar, att de verkligen på afstånd syntes såsom får och bockar, och att Uppenbarelsebokens syner alla voro uppenbara i den andliga världen. Sista skedet i domen åter bestod i, att de onda flydde till helvetena och de goda samlades i samfund, hvilka bildade den nya kristna himlen, samt, att som följd däraf, den Nya Kyrkan stiftades på jorden genom ofvannämnda sanningars emottagande där: en ny himmel och en ny jord skapades.

Utom de två arbeten, som trycktes i Amsterdam 1763, »Änglavisheten» om »Den Gudomliga Kärleken och Visheten» och om »Den Gudomliga Försynen», trycktes äfvenledes i Amsterdam samma år fyra smärre teologiska skrifter, »Nya Jerusalems lära» »Om Herren» och »Om den Heliga Skrift» »Lefvernesläran» och »Om Tron», hvilka i detalj behandla dessa läror. Det finnes äfven flera arbeten i handskrift öfver dylika ämnen, hvilka författades under dessa år. Swedenborg skref äfven ett stort arbete, icke fullt afslutadt, »Apocalypsis Explicata» (Uppenbarelseboken förklarad), i tre delar, som han ämnade trycka i London. Ehuru

detta arbete icke trycktes af Swedenborg, utkom 1766 i Amsterdam »Apocalypsis Revelata» (»Uppenbarelseboken uppenbarad»). Såsom af dessa arbeten framgår, handlar Uppenbarelseboken i detalj om den yttersta domen, Herrens andra ankomst och den Nya Kyrkan, ehuru dessa ämnen äro i Ordets andliga och himmelska meningar behandlade på flera ställen i det Nya och det Gamla Testamentet.

År 1768 utgafs i Amsterdam arbetet »Om den äktenskapliga kärleken», hvilket behandlar icke allenast äktenskap mellan man och kvinna, utan äfven Herrens äktenskap med sin brud, kyrkan, det godas och det sannas äktenskap inom människans ande samt alla olika äktenskapliga förhållanden och deras motsatser.

År 1769 utkommo två småskrifter af mycket stor betydelse, den första »Kortfattad framställning af läran för den Nya Församlingen», i London, den andra »Om själens och kroppens gemenskap», i Amsterdam. I det första arbetet, hvilket trycktes äfven på engelska — tillsammans med Swedenborgs lilla skrift (tryckt på latin 1769) »Svar på ett bref från en vän» — tillsänd Englands biskopar, uppvisas skillnaden emellan den nya och den gamla kyrkan och framställas den Nya Kyrkans hufvudläror.

EMANUEL SWEDENBORG 1768.

Efter en oljemålning på Gripsholm, måladt för Swedenborgs vän Anders Johan v. Höpkens räkning af Pehr Krafft d. ä. år 1768 eller litet senare.

Det sista arbete, Swedenborg tryckte, »Den sanna kristna religionen», är också hvad angår materialet af vidsträckt omfång, i så afseende det mäst omfattande af alla hans skrifter. Nya Kyrkans hufvudläror äro framställda i systematisk form, den andliga världens filosofi samt många »minnesvärdigheter» klargöra förhållandena på andra sidan grafven, den gamla kyrkans irrläror uppvisas, och den nya kyrkans stiftande omtalas. Efter »Den sanna kristna religionens» afslutande inträffade en märklig tilldragelse, hvilken berättas i nummer 791 på följande sätt:

»När detta verk var afslutadt, sammankallade Herren sina tolf lärjungar, som hade följt Honom i världen, och dagen efter sände Han dem alla ut i hela den *Andliga världen* till att predika det *Evangelium*, att *Herren Gud Jesus Kristus* regerar, samt att Hans rike skall vara i evigheters evigheter, enligt förutsägelsen af Daniel, 7: 13, 14, och i Uppenbarelseboken, 11: 15, och att 'salige äro de som komma till Lammets bröllops Aftonmåltid', Uppb. 19: 9. Detta skedde den 19 juni år 1770. Detta menas med dessa Herrens ord: '*Han skall utsända sina änglar, och de skola församla Hans utvalda från den ena ändan af himlarne till den andra*', Matt. 24: 31.»

I början af »Den sanna kristna religionen» finnes »den nya himlens och den nya kyrkans tro», med hvilken denna allt för korta framställning af Swedenborgs teologiska skrifter må afslutas:

»1. ***Den Nya Himlens och den Nya Kyrkans Tro.*** Vi vilja nu först anföra tron i sin allomfattande och särskilda form, på det att den må tjäna som ett ansikte till det följande verket, och likasom en port, genom hvilken man går in i ett tempel, äfvenledes såsom en sammanfattning, i hvilken de därefter följande lärorna hvar och en på sitt sätt innehållas. Hon kallas den Nya Himlens och den Nya Kyrkans tro, emedan himlen, där änglarne äro, och kyrkan, i hvilken människorna äro, utgöra *ett* likasom det inre och det yttre hos människan. Däraf kommer det, att hvarje medlem af kyrkan, som är i kärlekens goda af trons sanningar och i trons sanningar af kärlekens goda, till sitt sinnes inre delar är en himlens ängel; och efter döden kommer han därför också till himlen och njuter där lycksalighet i förhållande till den grad, hvari det goda och det sanna hos honom äro förbundna.

Det är nödvändigt att veta, att denna tro är ansiktet och porten till samt hufvudinnehållet af den Nya Himmel, som Herren nu bildar.

2. ***Den Nya Himlens och den Nya Kyrkans tro i allomfattande form*** är följande:

Att Herren af evighet, som är Jehovah, kom till världen för att underkufva helvetena och förhärliga sitt Människoväsen; att ingen dödlig hade kunnat frälsas om detta icke skett, samt att de blifva frälsta, som tro på Honom.

Det säges: 'tron *i allomfattande form*', emedan detta är det allomfattande af tron, ty det allomfattande af tron är det, som skall vara i det hela och i det enskilda. Trons allomfattande sanning är den, *att Gud* till *väsen* och *person* är *En*, *i hvilken är Gudomlig Trehet,* och att *Herren Gud Frälsaren Jesus Kristus är denne Gud.* Trons allomfattande sanning är vidare den, *att Han kom till världen för att undanrödja helvetet ifrån människan, och att Han undanröjde det genom strider emot och segrar öfver det samma. Sålunda har Han underkufvat det* samt *bragt det till ordning och lydnad under Sig.* Trons allomfattande sanning är än vidare den, *att Han kom till världen för att förhärliga sitt antagna Människoväsen, d. v. s. för att förena det med Gudomsväsendet, hvarifrån det hade sitt ursprung. Sålunda håller Han i evighet helvetet i ordning och lydnad under sig.* Emedan detta

icke kunde ske utan genom frestelser, som Han tillät mot sitt Människoväsen, så underkastade Han sig dem därför ända till den sista af dem, som var lidandet på korset. Dessa äro trons allomfattande sanningar angående *Herren*.

Det allomfattande i tron å *människans* sida eller tron såsom hennes sak är, *att hon tror på Herren*, ty genom tro på Honom uppstår förbindelse med Honom och genom denna förbindelse frälsning. Att tro på Herren är att hafva den förtröstan, att Han frälsar, och emedan ingen kan hafva denna förtröstan, utom den, som för ett godt lefverne, så är det ock detta som menas med att tro på Honom. Detta säger också Herren hos Johannes: 'Detta är Fadrens vilja, att hvar och en, som tror på Sonen, skall hafva evigt lif', 6: 40, och på ett annat ställe: *'Den, som tror på Sonen, har evigt lif, men den, som icke tror Sonen, han skall icke se lifvet, utan Guds vrede förblifver öfver honom', 3: 36.*

3. **Den Nya Himlens och den Nya Kyrkans tro i sin särskilda form** är denna: *Att Jehovah Gud är Själfva Kärleken och Själfva Visheten eller Själfva det Goda och Själfva det Sanna, samt att Han Själf såsom det Gudomliga Sanna, som är Ordet* och *som var Gud*

hos Gud, nedsteg och antog Människoväsen i ändamål att bringa till ordning allt hvad i himlen, allt hvad i helvetet och allt hvad i *kyrkan fanns,* ty helvetets makt öfvervägde då himlens makt, och på jorden var det ondas makt starkare än det godas, och därför stod en allmän fördömelse hotande för dörren. Denna förestående fördömelse upphäfde Jehovah Gud genom sitt Människoväsen, som var det Gudomliga Sanna, och återlöste så änglar och människor. Därefter förenade Han i sitt Människoväsen det Gudomliga Sanna med det Gudomliga Goda, eller den Gudomliga Visheten med den Gudomliga Kärleken, och återgick så till sitt Gudomsväsen, i hvilket Han af evighet varit, tillika med och uti sitt förhärligade Människoväsen. Detta är betydelsen af följande ställen hos Johannes: '*Ordet var hos Gud och Gud var Ordet, och Ordet blef kött*', 1: 1, 14; och hos den samme: '*Jag utgick af Fadren och kom till världen; åter lämnar jag världen och går till Fadren*', 16: 28; och vidare: 'Vi veta, att Guds Son har kommit och har gifvit oss förstånd, på det att vi må känna den Sanne, och vi äro i den Sanne i Hans Son Jesus Kristus; Denne är den sanne Guden och det eviga lifvet', 1 Joh. 5: 20, 21. Häraf är klart, att ingen

kunnat frälsas, om icke Herren kommit till världen. Likaledes är det också nu, ty om icke Herren ånyo kommer till världen i det Gudomliga Sanna, som är Ordet, kan icke heller någon blifva frälst.

Trons särskilda sanningar å människans sida äro följande:

1. Att Gud är En, i hvilken är Gudomlig Trehet (Treenhet), och att Han är Herren Gud Frälsaren Jesus Kristus.

2. Att den saliggörande tron är att tro på Honom.

3. Att man icke skall göra det onda, emedan det är djäfvulens och ifrån djäfvulen.

4. Att man skall göra det goda, emedan det är Guds och ifrån Gud.

5. Att människan skall göra detta likasom af sig själf, men därvid tro, att det är af Herren hos henne och genom henne.

De två första lärosatserna höra till tron, de båda följande till människokärleken och den femte till förbindelsen mellan människokärleken och tron, således till förbindelsen mellan Herren och människan.»

KAPITEL VII.

Swedenborgs död.

När Swedenborg hade skrifvit »Den sanna kristna religionen» i Stockholm, reste han 1770 till London för att låta trycka arbetet. Innan han lämnade Stockholm, förutsade han, att han icke skulle återse sitt fosterland. Han förutsade äfven i London en månad på förhand den dagen han skulle dö. Metodismens fräjdade upphofsman, John Wesley, hade fått en gåfva från Swedenborg, ett exemplar af »Den sanna kristna religionen», och greps af ett starkt begär att träffa författaren. Utan att hafva nämnt denna önskan för någon erhöll han i slutet af februari 1772 följande förvånande bref från Swedenborg:

»Sir! Jag har i andevärlden blifvit underrättad, det ni hyser en varm önskan att samtala med mig. Det skulle vara mig särdeles angenämt att få råka er, i fall ni vill göra mig äran af ett besök.

Emanuel Swedenborg».

Wesley höll just på att uppgöra turerna för sina respredikanter och läste ånyo brefvet högt under erkännande, att han hyst den önskan

Swedenborg i brefvet omtalade. Emellertid svarade Wesley Swedenborg, att han efter hemkomsten från en tillämnad sex månaders predikotur ville göra honom ett besök. Till detta svarade Swedenborg, att då vore det för sent, emedan han den 29 mars skulle gå till andevärlden för att aldrig mera återvända.

Kort före jul 1771 rördes Swedenborg af slag i London. Han hade efter »Den sanna kristna religionens» afslutande skrifvit en fortsättning till detta arbete och började ett annat om tidernas fullbordan och den Nya Kyrkan. Pastor Arvid Ferelius, vid Svenska kyrkan i London, besökte Swedenborg, och den 28 Dec. undfick denne det heliga sakramentet, ehuru det vill synas, att han mottog det äfven senare. Men det uppgifna datum har jag sett i kyrkans arkiv. Vid ett besök frågade pastor Ferelius Swedenborg, om han nu, enär många trott, att den nya lärans upphofsman ville vinna namnkunnighet, och då han snart skulle lämna denna världen, icke ville återkalla densamma eller någon del däraf. Swedenborg reste sig upp till hälften i sängen, lade den friska handen på sitt bröst och sade: »Så sant, som I sen mig här för edra ögon, så sant är ock allt hvad jag har skrifvit, och jag hade kunnat säga mer, om det varit

mig tillåtet». Därefter beredde han sig till nattvarden, läste med djup andakt syndabekännelsen och undfick det heliga sakramentet.

Swedenborgs hälsa förbättrades, men han blef senare sämre igen. På sin dödsdag, söndagen den 29 mars 1772, frågade han, huru mycket klockan var. De närvarande svarade: »klockan är fem». »Det är väl», tillade han, »jag tackar er, Gud skall välsigna er». Hans hufvud nedsjönk, och fjärran från fosterlandet, ibland ett främmande folk, där likväl snart den lära han förkunnade med välvilja mottogs, afled siaren.

Den store svenske psalmförfattaren ärkebiskopen J. O. Wallin har i följande rörande verser gifvit uttryck åt den känsla många erfarit, när de läsa om Emanuel Swedenborgs död:

»SVEDENBORG

Du talte — och försvann, men är ej från oss skild;
Du lefver, ljusets tolk! Du andas i den lära
Som från Ditt hjerta flöt så ursprungsren och mild.
Hon kom från ljusets Far till menskans tröst och ära.
Hon före oss till ljusets hem
Den väg Du framgick och beredde
Lik stjernan som till Bethlehem
Så vänlig och så klar, de vises vandring ledde.

J. O. Wallin.»

KAPITEL VIII.

Källor angående de yttre dragen af Swedenborgs lif och verksamhet.

Det drag i Swedenborgs yttre lefnadsförhållanden, som utom själfva hans nästan enastående verksamhet som författare mest faller i ögonen, är hans bortovaro från fäderneslandet under icke mindre än tolf utländska resor, hvilket den tiden var något synnerligen ovanligt. Han företog dessa resor för att i närheten af stora bibliotek kunna omredigera och trycka sina skrifter, hvilket senare skedde i Tyskland, Holland och England. Swedenborg var på utländska resor sammanlagdt åtminstone öfver tjugu år. Han har äfven lämnat efter sig flera intressanta bref och resebeskrifningar, hvilka vi hafva användt här och där i denna biografi.

Af Swedenborgs brefväxling med sin svåger Eric Benzelius d. y. och, långt efteråt, med en vän i Göteborg, d:r Anders Gabriel Beijer, jämte de ofvannämnda resebeskrifningarna, få vi de bestämdaste uppgifter angående de tolf utländska

resorna. Utom dessa värdefulla källor finnes det äfven i behåll en mängd samtidiga dokument i handskrift och i tryck, dels skrifna af Swedenborgs personliga vänner, Anders Johan v. Höpken, C. G. Tessin m. fl., dels af hans motståndare, hvilka lämna oss en mycket fullständig bild af Swedenborgs yttre lefnadsförhållanden och personliga karaktär. I denna biografi har jag, i följd af det begränsade utrymmet, i första rummet behandlat de drag i Swedenborgs lif, som kunna anses vara grundläggande, nämligen hans forsknings- och skrifställareverksamhet. Den läsare, som vill finna fullständigare upplysning angående Swedenborgs yttre lefnadsförhållanden, hänvisas därföre till de talrika biografiska skildringar som sett ljuset såväl på svenska * som på engelska, tyska, franska, m. fl. språk, och framför allt till den jämförelsevis fullständigaste och noggrannaste samlingen af källor, »Documents concerning the life and character of Emanuel Swedenborg», af professor d:r Ru-

* De flesta biografiska skildringar på svenska äro icke tillgängliga annat än i bibliotek eller i den antikvariska bokhandeln, men det finnes i tryck två arbeten, som äro väl lämpade för allmänheten:

1) Emanuel Swedenborg, den andlige Columbus, från engelskan af Johannes Sundblad. Stockholm 1906.

2) Swedenborg och Nya Kyrkan, illustrerad folkupplaga, utgifven af C. J. N. Manby. Stockholm 1906.

ANDERS JOHAN v. HÖPKEN (1712—1789.)
Efter en oljemålning i Kungl. Vetenskapsakademiens sal.

dolf L. Tafel, tryckt i London, 1875—1877. Detta arbete är resultatet af grundliga forskningar i Sverige från 1868 till 1870 samt af vidare undersökningar i England och på kontinenten. Det har äfven planlagts en ny samling af alla dokument af och angående Swedenborg under titeln: »Swedenborg Archives». Alla original på svenska, latin m. fl. språk skola tryckas i Stockholm, och en engelsk upplaga troligtvis i London. Sedan 1902 har en mängd nya dokument och biografiska upplysningar upptäckts, för hvilka skall redogöras dels i Kungl. Vetenskapsakademiens upplaga af Swedenborgs naturvetenskapliga skrifter, dels i ofvan nämnda »Swedenborg Archives», och en allmän öfversikt lämnas äfven i den »nya kronologiska förteckningen öfver Swedenborgs skrifter», som utgifves såsom bihang till denna biografi.

En öfverblick af det föreliggande materialet såväl i tryck som i handskrift visar, huru viktigt det är för den, som vill tränga djupare i Swedenborgs skrifter och forskningar, att icke allenast taga hänsyn till dessa skrifters innehåll, utan äfven till de talrika dokument, som äro författade af Swedenborg själf under hans verksamhet som assessor i K. Bergskollegium och i Sveriges Riksdag, ty han skref många memo-

rial, hufvudsakligast af ekonomisk och finansiell art. För en mera noggrann och kritisk föreställning om Swedenborgs betydelse i Sveriges och den moderna världens kultur behöfver man emellertid också taga hänsyn till naturvetenskapernas, filosofiens och teologiens ståndpunkt under 1700-talet. Vår moderna politiska och intellektuella utveckling har under de sista två hundra åren utvecklats med så hastiga, någon gång kanske alltför hastiga steg, att det icke är så lätt för den, som är ovan vid historiska forskningar, att sätta sig in i den världsåskådning, som våra förfäder för två hundra år sedan gillade. Detta förklarar också, hvarföre tidigare omdömen öfver Swedenborgs betydelsefulla lif hafva så ofta varit ohistoriska och därföre orättvisa. Men Swedenborg finner i dessa tider åtminstone sin historiska plats bland Sveriges stormän, hvarom mera i följande kapitel.

KAPITEL IX.

Epilog: Öfverförandet af Swedenborgs stoft från England till Sverige.

I Upsala domkyrkas hvalf hvila de jordiska kvarlefvorna af Olof Rudbeck d. ä. och af Carl von Linné, de mest framstående representanterna för den uppblomstring af naturvetenskaperna, som kännetecknar perioden 1650—1800. I kraft af en märklig historisk rättvisa hafva Emanuel Swedenborgs kvarlefvor nu funnit sin hviloplats i närheten af Olof Rudbecks och Carl von Linnés, och detta har ägt rum i följd af ett kraftigt ingripande af de svenska korporationer, till hvilka Swedenborg stod i så nära förhållanden under sin lifstid, nämligen Sveriges Regering, Kungl. Svenska Vetenskapsakademien och Upsala Universitet.

Efter preliminära försök hösten 1906 upptogs frågan om förflyttandet af Swedenborgs kvarlefvor från England till Sverige af Kungl. Vetenskapsakademien på förslag af professor Gustaf Retzius. Frågan behandlades af Svenska och Engelska regeringarna under 1907 och väckte stort intresse både i Sverige och i England, särskildt

SVENSKA KYRKAN I LONDON vid Princes Square, East End.
Efter en fotografi.

när det blef bekant, att »Fylgia» skulle taga kistan om bord vid Dartmouth våren 1908.

Stockholm, Varnhem och Upsala täflade om äran att förvara den store svenskens kvarlefvor. Dessa hamnade till sist i Upsala domkyrka, hvilken i flera afseenden är att betrakta som nutidens svenska panteon. Men det kan ju hända, att Swedenborgs födelsestad, Stockholm, där han såsom ämbetsman, forskare och författare tillbragte sina flesta dagar, kommer i en framtid att göra sina naturliga anspråk gällande.

Efter att hafva i 136 år hvilat under altargolfvet i den lilla svenska kyrkan i Londons East End flyttades Swedenborgs kvarlefvor den 7 April i år från London till Dartmouth, där de följande dag under stora hedersbetygelser togos ombord på pansarkryssaren Fylgia. Klockan 4 på eftermiddagen den 7 April samlades i den svenska kyrkan en stor skara af Swedenborgsbeundrare för att vara med under den enkla gudstjänst, som föregick kistans flyttande. »Svenska Dagbladet» för den 11 April säger:

»Gudstjänsten var kort men högeligen intrycksfull. Efter en psalm af Jesper Svedberg — pastor Lindskog förklarade på engelska dennes ställning — höll pastor Lindskog en dödsbetraktelse, inledande denna med en påminnelse om den

berömde man, hvars jordiska kvarlefvor nu skulle föras till hemlandets jord efter så lång hvila under detta rum. Därpå sjöng fru Lindqvister 'Drömmar' af Sjögren samt utförde tillsammans med pastor Lindskog en del af begrafningsgudstjänsten. Gudstjänsten afslöts med afsjungandet af ett par verser ur en annan af Jesper Svedbergs psalmer.

Därpå gafs ett tecken, väntande likbärare inkommo och utburo kistan under tonerna af en dödsmarsch. Kistan följdes ut af de närvarande officiella representanterna samt öfverlämnades af ministern i kapten Bergmarks vård. Den fördes i sluten vagn till Paddington järnvägsstation, följd af många men icke i någon egentlig procession. I kväll hålla Swedenborgarne här en stor minnesgudstjänst. Vid midnattstid går tåget med kistan till Dartmouth dit ankomsten sker tidigt i morgon bittida. Den föres då omedelbart ombord på Fylgia där Swedenborgare så hålla en enkel gudstjänst under ledning af pastor Rodgers från Birmingham samt taga farväl af mästarens kvarlefvor.»

Det vackra latinska ode, som pastor R. R. Rodgers från Birmingham uppläste å »Fylgia», då Swedenborgs kista dit öfverförts, och som äfven utdelades i tryck, jämväl i engelsk öfversättning, må

här citeras; originalet är af mr. A. J. Allen, och den svenska öfversättningen af pastor C. J. N. Manby:

VATES REDUX.

En tua nos patrio (patria revocante) gementes.
Maxime Suecorum reddimus ossa solo.
Num vero tantos animi celebrari labores,
Num tantum Ingenium carmina nostra valent?
Arcana an petimus Cœlestia? an ima vagamur
Per loca Naturæ? te duce lucet iter.
At tuba conclamat, panduntur vela, carina
Prosilit, et resonat terra relicta vale: —
'Nunc licet ad sedem redeas, vir sancte, paternam;
'Laus tua cum nobis haud peritura manet.'

DEN ÅTERVÄNDANDE SIAREN.

Suckande lämna vi nu åt fädernejorden tillbaka,
Uppå dess bud, dina ben, Du störste af hugstora svenskar.
Mäkta dock vi med vår sång så bålstora själsbragder fira,
Tolka ett snille som ditt, så famnande vidt och så väldigt?
Vilja vi sträfva dit upp och gripa Arcana Cœlestia*?
Eller ock ströfva dit ned i djupaste schakt af naturen?

* »Himmelska Hemligheter», också namnet på Swedenborgs första och största teologiska verk.

Du lyser vägen. — Men lyss! Signalen nu ljuder, och seglen
Svällande breda sig ut, och kölen ren hoppar på vågen.
Landet, du lämnar, från det ett farväl nu efter dig skallar: —
'Fastän Du, helige man, går åter till fädernehärden,
Städse likväl, oförgängligt, hos oss ditt lof skall förblifva.'»

Efter det »Fylgia» hade besökt Strömstad, kom kryssaren till Karlskrona kl. 8 den 18 april på förmiddagen. Tiden för landsättningen af Swedenborgs kvarlefvor hade fastställts till kl. 2, och vid den tiden hade många åskådare samlats nära varfven och den närliggande Amiralitetskyrkan, i hvilkens grafhvalf kvarlefvorna skulle insättas. Kl. 2 kunde man se två båtar på väg från »Fylgia»; i den andra var Swedenborgs kista och kransarna från England. Omedelbart efter landsättningen följde under tystnad en procession kistan, buren af tolf matroser från »Fylgia», till Amiralitetskyrkans grafhvalf. Processionen tågade fram emellan tvenne led af matroser från »Fylgia» och soldater från Kustartilleriet. Omedelbart efter kistan följde familjen Swedenborgs hufvudman, kapten G. W. E. Sve-

denborg, och hans bror, löjtnant Emanuel Svedenborg, tillsammans med K. Vetenskapsakademiens Praeses, professor d:r K. B. Hasselberg, ty Vetenskapsakademien hade af regeringen anmodats att mottaga Swedenborgs kvarlefvor i Karlskrona. Så kommo några personer, besläktade med familjen Svedenborg, och efter dem följde författaren såsom representant för »Swedenborg Scientific Association». Slutligen kommo officerarna från Svenska Flottan och Armén.

Processionen kom fram till Amiralitetskyrkan efter ungefär 10 minuter, och kistan sattes i grafhvalfvet, beläget under den östra sidan af kyrkan och med tillträde genom en förstuga, draperad med svenska flaggor. Kistan och kransarna betraktades då af medlemmarna af familjen Svedenborg m. fl. Kransarna från England voro ännu friska och vackra.

Den 18 maj anlände Swedenborgs kista till Upsala, och dagen därpå följde under de största hedersbetygelser dess införande i Upsala domkyrka. Denna dags händelser, hvilka aldrig skola glömmas af de deltagande, voro i hög grad imponerande och stämningen därvid sådan, som endast Upsala mäktar framkalla. I den beskrifning, som nu följer, återgifves med några

tillägg och förändringar en skildring af pastor C. J. N. Manby i »Nya Kyrkans Tidning» för maj.

Det har blifvit till ett ordspråk att tala om »Swedenborgsväder», då han ständigt skall på sina sjöresor ha gynnats af godt väder och därföre gärna förts som passagerare. Det var ej utan, att man hyste farhågor för, att »han» på denna sin slutliga färd ej skulle vara lika gynnad. Det hade regnat starkt på natten, men det var blott för att väderleken i det afgörande ögonblicket skulle blifva desto angenämare. — Men nu må »*Upsala*» tala:

Swedenborgsminnet.

Dagen ingick med strålande solsken. När kistan med Swedenborgs stoft bars ut från järnvägsstationen föllo några regnstänk, men sedan klarnade det åter upp och processionen gick till domkyrkan under vackert solsken. Hela staden är flaggprydd. En stor mängd främlingar hafva hitkommit för att jämte Upsalaborna fira det stora minnet.

Redan i god tid före tågets ankomst hit kl. 12,44 hade Studentkåren med sina fanor och öfriga i processionen deltagande fattat posto å planen utanför järnvägsstationen. Med tåget följde medlemmar af Swedenborgska ätten jämte

Vetenskapsakademiens representanter. Kistan hade anländt till Upsala redan under gårdagen. Då den utbars och placerades å likvagnen, blottade alla de närvarande sina hufvuden och fanorna sänktes som en hyllningsgärd åt den store svenske vetenskapsman och siare, hvars stoft nu sent om sider återbördats åt fosterjorden.

Det långa tåget gick enligt den processionsordning vi redan i gårdagens n:r meddelade. Flere tusen skolbarn bildade häck på de gator tåget passerade. Äfven deras fanor och flaggor sänktes när kistan fördes förbi.

Processionen följde Bangårdsgatan—Östra Ågatan—Dombron, Skytteanska hvalfgatan—Riddartorget och in i Domkyrkan från västra ingången midt emot Gustavianum. Utanför kyrkan paraderade 100 man ur artilleriregementet.

När processionen intågade i kyrkan, utfördes högtidsmusik af J. P. Hartmann å orgel med mässingsinstrument. Deltagarne i processionen placerade sig i västra delen af kyrkan, studentkåren till vänster och öfriga till höger. Sedan processionen tagit plats, höll ärkebiskopen från prediksstolen följande tal:

Upsala domkyrka har öppnat sig för Emanuel Swedenborgs stoft. Detta har hit ledsagats i hög-

UPSALA DOMKYRKAS INRE.
Det Liewen-Bielkeska grafkoret till höger nära ingången.
Efter en fotografi

tidståg, och en hedersvakt har omgifvit det, där det gått fram genom staden. Den stora anslutning till tåget och till de omgifvande vittnar, att Emanuel Swedenborgs minne är högt äradt. Det är en glädje för hela fäderneslandet, att denne dess vidt frejdade son nu omsider får för sina jordiska kvarlefvor en hvilostad i fäderneslandet och på en sådan plats, att det faller i ögonen, huru mycket hans minne hedras. Hvile nu hans stoft här i frid i en oöfverskådlig framtid! Upplifve det, hvilande i detta tempel, hans minne i kommande tider! Mane Emanuel Swedenborgs minne släkte efter släkte att tacksamt ihågkomma stora gåfvor, som Gud skänkt svenske män, ädel och gudfruktig sinnesart och vandel, skarpsynt och framgångsrik forskning, fosterlandskärlekens och snillets bragd i ett fosterlandets brydsamma läge samt djupgående tänkande och inblick i tillvarelsens sammanhang. Detta allt lyser från Swedenborgs person och lif i historien och har gjort eftervärlden stort gagn. Mane Emanuel Swedenborgs minne till troget bruk af förlänade gåfvor till rättrådig, flärdlös lefnad och verksamhet och till sökande af ett upplyftande, renande och stärkande samband med Gud och evighetens värld!

Vidare utfördes följande vackra kantat, författad af kandidat Aug. Lindh, efter musik af E. G. Geijer (kör) och P. U. Stenhammar (solo).

Kör.

Slumra, siare, i hvalfvens ljusa
frid! Sof, trötte, som vände hem!
Dômens minnen kring ditt läger susa
ömt sitt signande requiem.
Sinnen enas, som voro skilda,
stridens röster dö bort, de vilda,
sorlet tystnar, stämmorna bli milda
inför högheten af din ro.

Solo.

Med en moders kärlek Sverige famnar
sin länge väntade, biltoge son.

Kör.

Seklers svall skall brusa öfver griften,
tankar blekna med aftonskyn.
Det skall lefva ungt i alla skiften,
som var själen i siarns syn.
Än när sena vårar sjunga,
manar du utur din graf de unga
att i ljusa tider och i tunga
ädelt tänka och handla stort.

Solopartiet i kantaten sjöngs från orgelläktaren af operasångaren Nils Svanfeldt och kören utfördes från koret af O. D.-ister. Högtidlig-

heten afslutades med afsjungande af »Vår Gud är oss en väldig borg», hvarefter till sist utfördes högtidsmusik till orgel och instrumentalmusik, den senare utförd af Uplands artilleriregementes musikkår.

Å kistan var placerad en vacker silfverkrans från de Nykyrkliga församlingarna i Stockholm, Nykyrkliga samfundet i Göteborg och Sällskapet Nya Kyrkans Bekännare, tillägnad »Emanuel Swedenborg, Siaren». Kransen bars af ordföranden i »Nya Kyrkans Bekännare», kapten Carl Magnell, och beskådades nog med intresserade blickar af unga och gamla under själfva processionen. Efter nedläggandet på kistan i det solbelysta grafkoret kunde den än bättre skärskådas. Pastor C. J. N. Manby, sekreteraren i »Nya Kyrkans Bekännare» — hvilket sällskap hade inbjudit de andra Nykyrkliga sammanslutningarna till gemensamt deltagande i denna minnesgärd — hade själfva den dag, påskaftonen den 18 april, då kistan landsattes i Karlskrona, skrifvit några verser om »silfverkransen, de nykyrkliges hyllningstecken åt Nya Salems siare». I mer än 1700 exemplar utdelades nu (af marschalkarne) i domkyrkan dessa verser, med å det stora dubbelbladets framsida anbragt afbildning af kransen, och ej ett enda blad blef kvar, under

det många framräckta händer blefvo utan. De omtalade verserna lyda:

SILFVERKRANSEN

DE NYKYRKLIGES HYLLNINGSTECKEN ÅT NYA SALEMS SIARE

Karlskrona $19^{18}/_{4}08$. Upsala $19^{19}/_{5}08$.

Krans utaf guld af den rödaste sort vi nu ville Dig bjuda,
Då vi Dig välkomna hem, o Du Siare utaf Guds nåde!
Salem, den *gyllene* stad, Du ju skildrat, som ingen det mäktat.

Solen må sprida sitt guld, då, som långods blott, Månen har silfver.
Vi ha blott långods från Dig — liksom Du från Din Himmelske Herre.
— *Hans vare äran!* Vi glömma det ej för det redskap, Han korat. —
Så vi nu ge hvad vi ha — det är tecknet af *skulden* vi bringa,
Skulden för vishetens skatt, som hos Dig vi hämtat och hämta.
Lagerns gestalt, som vår gåfva har fått, är en hyllning åt snillet,

Vishetssymbolen till den, som till »*Vishetens tempel*»
lärt vägen.
Nunc licet in Arcana fidei intrare intellectu * —
»Nu få vi lof med förståndet gå in i trons hemligheter».

* * *

Nu just vi fira Uppståndelsens fest, och nu kommer ock Våren;
Då kommer Du — må ett varsel det bli om en vår med sin sommar,
Om en Uppståndelsens vår för vårt folk både andlig och timligt!

Påskaftonen 1908.

Sekreteraren i »Nya Kyrkans Bekännare».

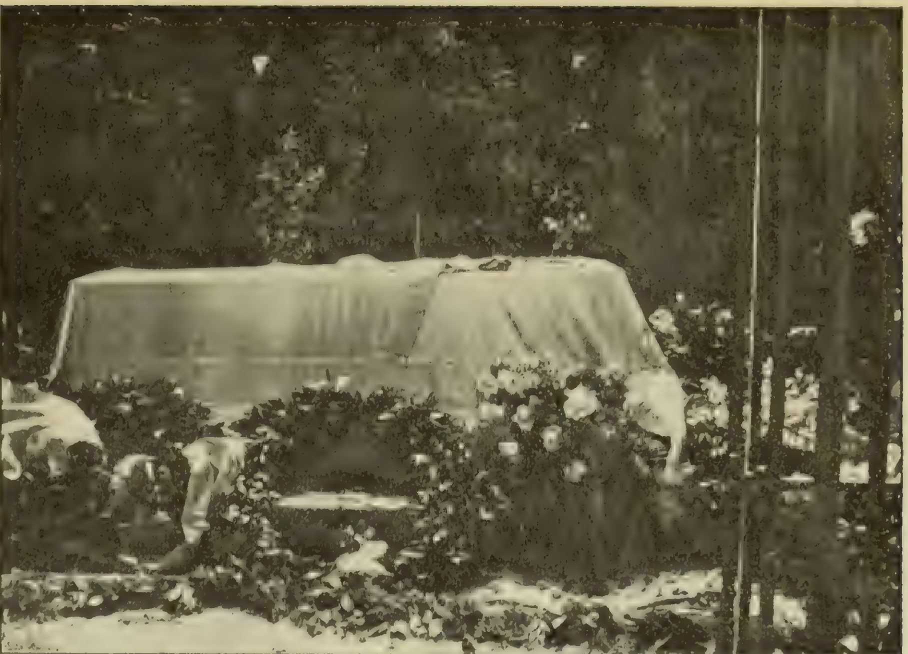
(Stiftadt 1874.)

I Liewen-Bielkeska grafkoret hvilar Swedenborgs stoft som bekant, tills den graf, som nu skall iordningsställas, blir färdig. Grafkoret var synnerligen vackert och smakfullt klädt med blommor och grönt. — —

Vi låta nu »Stockholms Dagblad» fortsätta:

---

* »intellectualiter», *Vera Christiana Religio*, n. 508.

SWEDENBORGS KISTA I UPSALA DOMKYRKA.

Å kistan de Nykyrkliges silfverkrans, afbildad på första titelbladet.
Efter en fotografi, tagen den 19 maj 1908.

— — — Hela eftermiddagen har domkyrkan hållits öppen och flera tusen personer ha begagnat tillfället att bese grafkapellet och Swedenborgs kista.

Vid grafsättningen nedlades ett stort antal kransar, bland hvilka märktes en väldig lagerkrans från universitetet, en dyrbar silfverkrans från nykyrkliga församlingarna i Stockholm och Göteborg, en vacker krans af narcisser [och skära rosor] med gula band från Nya Kyrkans svenska församlingar [rättare: församlings syförening] med inskription »All religion är lifvets sak och dess lif är att göra det goda», samt en ytterst stilfull krans af skära rosor från ätten Swedenborg. K. Vetenskapsakademien hade sändt en lagerkrans med rosor och blågula band med inskriptionen »Regia Academia Scientiarum Suecica — Socio quondam illustrissimo». Dessutom märktes en vacker krans med blågula band från Upsala studentkår samt en väldig lagerkrans med röda, hvita och blå band från »Swedenborg Scientific Association and Admirers in North America», en från Strömstads samhälle samt ett stort antal större och mindre kransar från korporationer och enskilda i in- och utlandet.

* *
*

Innan ärkebiskopen uppträdde på predikstolen, hade en skara barn intagit densamma, hvilket vi funno vara en lika vacker som betecknande företeelse. Den talade också den om dagens betydelse. På visst sätt var det en »barnens dag», då tusental af dem paraderat vid processionens framtågande. Såsom Swedenborg, har bland människor nog ingen fört barnens talan. Såsom en Upsalateolog nyligen offentligt yttrade, är Swedenborgs artikel »om barnen i himmelen» i verket Himmel och Helvete att anse som något det finaste i världslitteraturen. Snoilskys kända vackra dikt om flickan, som bad Swedenborg att få se en ängel, vittnar ock i samma riktning.

Till afslutning må här, med benägen tillåtelse, införas en hittills otryckt vers af Snoilsky, tillägnad en telning af familjen Swedenborg vid dennes dop:

»Ett namn likt Emanuel Svedenborg,
Som strålar i marmor på Ryktets torg,
Är stolt och lyckligt att bära;
Men lyckan också förtjenas vill —
Minns det du lille, se därför till
Att väl du vårdar dess ära!

C. S.»

Några hänvisningar till litteraturen.

I »Aftonbladet» för april och maj månader 1908 infördes af författaren tre artiklar under rubriken »Några drag ur Swedenborgs lif», hvilka till stor del användts i denna Swedenborgsbiografi. Dessa artiklar omtrycktes äfven i »Nya Kyrkans Härold». Hade icke professor Gustaf Retzius uppmanat författaren att trycka ofvannämnda artiklar och hjälpt att redigera dem, skulle föreliggande biografi nog icke kommit till stånd. Vid redigerandet af biografien, såsom den nu föreligger, har jag fått en ovärderlig hjälp af pastor C. J. N. Manby. Denne och postmästaren Teodor Holm, båda medlemmar af Nykyrkliga Bokförlaget, hafva äfven med stor beredvillighet läst korrekturet.

Flera nya källor äro i denna biografi för första gången använda, såsom t. ex. Swedenborgs svar till Kungl. Svenska Vetenskapsakademien på dess inbjudan till medlemskap, sid. 55—56. I de allra flesta fall, där nya dokument citerats, hafva hänvisningar gifvits i själfva texten, men i många fall, då inga direkta hänvisningar anförts, finnas dessa eller originalen i följande källskrifter:

»Documents concerning the life and character of Emanuel Swedenborg, collected, translated, and annotated by R. L. Tafel, A. M., Ph. D.», utgifna af Swedenborg Society i tre band, London, 1875—1877.

»Annals of the New Church, with a chronological account of the life of Emanuel Swedenborg, by Carl Theophilus Odhner.» Del. I 1688—1850, utgifven af Academy of the New Church, Bryn Athyn, Pennsylvania, 1904.

»A Bibliography of the works of Emanuel Swedenborg, original and translated, by the Rev. James Hyde», utgifven af Swedenborg Society, London, 1906.

Dessutom äro många af Swedenborgs bref tryckta i del. I af Kungl. Svenska Vetenskapsakademiens upplaga af Swedenborgs naturvetenskapliga skrifter, och en kronologisk förteckning af Swedenborgs skrifter, såväl de tryckta som de i handskrift, kommer att utgifvas såsom bihang till ofvannämnda del. I och äfven, i kortfattad form, såsom bihang till denna biografi. En ny, men ännu blott planlagd källskrift, »Swedenborg Archives», är omtalad i 8:de kapitlet.

Hvad angår den uppfattning af Swedenborgs utveckling, som framlägges i de tidigare kapitlen af denna biografi, må här

anmärkas, att den i vissa afseenden grundas på forskningar i Sverige efter sommaren 1902 och delvis framlagts i bidrag till »New Church Life» och »The New Philosophy», utgifna i Bryn Athyn, Pennsylvania.

Angående Olof Rudbeck d. ä:s och Jesper Swedbergs nära grannskap, omtaladt på sid. 8, se »Meddelanden från Uppsalas under- och öfver- jordiska arkiv» I. af Edv. Clason, »Upplands Fornminnesförenings Tidskrift», XXV, 1908.

Citatet på sid. 35 är från »Nya Kyrkan och dess inflytande på theologiens studium i Sverige», andra häftet, sid. 9, Lund, 1849.

De två föredrag af Professor Gustaf Retzius, som äro omnämnda och citerade sid. 62, 76—80, hafva till titel:

1) »Emanuel Swedenborg als Anatom und Physiolog auf dem Gebiete der Gehirnkunde», »Verhandlungen der Anatomischen Gesellschaft», Jena, 1903.

2) »The Principles of the Minute Structure of the Nervous System as revealed by Recent Investigations», Croonian Lecture in »Proceedings of the Royal Society», B, vol. 80, 1908.

Originalet till Docent Max Neuburgers föredrag, hvilket efter professor C. G. Santessons fria öfversättning finnes sid. 64—73, trycktes i »Wiener medicin. Wochenschr.», N:r 44, 1901 under titeln »Swedenborgs Beziehungen zur Gehirnphysiologie.»

Citatet på sid. 88 af Anders Retzii uttalande om Swedenborgs »Regnum Animale» är från »Skrifter i skilda ämnen, jämte några bref af Anders Retzius. Samlade och utgifna af Gustaf Retzius», Stockholm, 1902, Afd. II., sid. 96.

Atterboms uttalande om Swedenborgs »De Cultu et Amore Dei», citeradt sid. 90—92, finnes i »Svenska Siare och Skalder» I af P. D. A. Atterbom, Örebro, 1862, sid. 45.

Poemet af ärkebiskopen J. O. Wallin, citeradt sid. 150, är anfördt efter en i pastor C. J. N. Manbys ägo varande afskrift, till honom lämnad af fru Amalia Bildt, Göteborg. Förut tryckt i den af honom utgifna »Swedenborg och Nya Kyrkan», Stockholm 1906, sid. 30, 31.

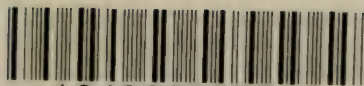
Versen af Carl Snoilsky, citerad på sid. 173, lämnades författaren i kopia af löjtnant Emanuel Svedenborg, Helsingborg, i Karlskrona den 18 April 1908, vid hvilket tillfälle kopian jämfördes med originalet.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

ILLUSTRATIONER.

KK
/07/86